

JUSTINAS ALMINAS

Tebūnie šviesa!

2017

Turinys

Išvadas.....	5
I DALIS. Pramušėjas!	7
Tarybinis tiekėjas	9
Pirmoji komandiruotė į Maskvą.....	20
Energetikų gyvenvietė.....	26
Podolsko katilų gamykla.....	41
Ledo rūmai Elektrėnuose.....	49
Kazachstano stepė	64
Sabališkių koplyčia	73
„Tautiška giesmė“	79
Čechovo armatūros gamykla.....	83
Volfas Mesingas Elektrėnuose.....	89
Šilti garažai	95
Elektrėnų rankinis „Energija“	101
Butų dalinimas	104
Carskoje Selo	106
II DALIS. Komplektuotojas	111
Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė (HAE)	113
Elektrėnų plėtra.....	130
Vaikų pasaulis.....	151
Altajaus kraštas	156
Kooperatyvai	162
Kiti atlikti darbai	166
III DALIS. Baigiamasis žodis.....	171

Ivadas

Knygos herojus Augustinas yra mano prototipas. Aš Lietuvos energetikos sistemoje dirbau 33 metus. 1960–1963 m. dirbau Klaipėdos statybos-montavimo valdyboje. Elektrifikavau Žemaitijos krašto kaimus, miestelius, tiesiau naujas aukštos ir žemos įtampos elektros perdavimo linijas. Visi vertino už sąžiningumą, kūrybiškumą.

Pradėjau dirbti ketvirtos kategorijos elektromonteriu, brigadininku, meistru, o paskutiniuosius metus, prieš išeidamas į privalomąją karinę tarnybą, dirbau saugumo technikos ir darbo apsaugos inžinieriumi. 1967 m., po trejų metų tarnybos, pradėjau dirbti Lietuvos valstybinėje rajoninėje elektrinėje (VRE).

Per dvidešimt devynerius darbo elektrinėje metus, atlikdamas įvairias užduotis, pabuvojau

beveik visuose didesniuose TSRS europinės dalies miestuose. Aplankiau Uralo teritorijoje esančią Sverdlovsko elektrotechnikos gamyklą, buvau Sibiro regiono Novosibirsko, Novokuznecko, Irkutsko ir Barnaulo miestuose bei daugelyje kitų. O kiek kartų teko būti Maskvoje ir Leningrade – nebesuskačiuosi!

Didžiuojuosi, kad galėjau prisidėti prie Elektrėnų miestelio plėtros darbų, Lietuvos VRE ir Kruonio HAE statybų įstorinių įvykių.

Simboliška, kad praėjus 50 metų, kai 1967 m. pradėjau dirbti Lietuvos VRE, 2017 metais bus išleista knygutė „Tebūnie šviesa!“

Įdomaus skaitymo!

Justinas Alminas

I DALIS

Pramušējas!

1967–1974

Tarybinis tiekėjas

1967 m. sausio pradžia. Augustinas, važiuodamas maršrutiniu autobusu Kaunas–Vilnius, pro langus matė sniegu padengtus laukus, kelio pakraščiuose styrojo sustumti sniego kalnai.

Elektrėnų stotelėje išlipęs iš autobuso, Augustinas žingsniavo Lietuvos VRE (Valstybinės rajoninės elektrinės) link. Jis ką tik grįžo po trejų metų tarnybos tarybinėje armijoje, dar vilkėjo kareivišką milinę. Eidamas pro naujai pastatytus gyvenamuosius namus, stebėjosi, kaip sparčiai auga modernus, šiuolaikiškas energetikų miestelis. Žingsniuodamas nuvalytais šaligatviais ir keliukais, svajojo – kaip būtų puiku dirbti Lietuvos VRE.

Plečiant energetinius pajėgumus Baltijos šalių link, 1960 metais Lietuvoje buvo pradėta statyti galingiausia šiluminė elektrinė TSRS šiaurės vaka-

rų energetinėje sistemoje. Augustinas žinojo, kad jau veikia keturi (kiekvienas 150 MW galingumo) energijos blokai ir baigiamas montuoti penktasis, dvigubai galingesnis, naujos kartos energoblokas. Ir jį užplūdo prisiminimai...

Vyriausias brolis prie šeimos gyvenamojo namo 1949 m. pastatė vėjo sukamą elektros dinamą. Visuose kambariuose sužibo 12 voltų elektros lempučių. Tuo metu tokia primityvi vėjo sukama elektrinė kaimo vietovėje buvo pirmoji Žemaitijos krašte. Kaimynai stebėjosi iš lempučių sklindančia elektros šviesa, juk tada apšvietimui buvo naudojamos žibalinės lempos.

Sulaukęs 6-erių Augustinas pradėjo lankyti Šliktinės pradinės mokyklos pirmąją klasę. Namuose pamokas ruošė jau prie elektros lempučių ryškiai apšviesto stalo. Baigęs Notėnų septynmetę mokyklą, Augustinas įstojo mokytis į Šiaulių agrozootechnikumo žemės ūkio elektrifikacijos skyrių. Visgi nebaigęs Šiaulių agrozootechnikumo, 1960 metais jis pradėjo dirbti Kauno SMV Klaipėdos aikštelėje, 4 kategorijos elektromonteriu.

Augustinas nuoširdžiai ir pelnytai didžiavosi galėjęs prisidėti prie istorinių įvykių elektrifikuojant Žemaitijos krašto miestelius ir kaimo gyvenvietes. Tuos metus Augustinas iki šiol vadina likimo dovana. Per ketveris metus padarė karjerą – pradėjo

dirbti elektriку, vėliau tapo brigadininku, paskui meistru.

Puikus darbas buvo įvertintas, jam sekėsi, nuo 1963 m. pradėjo dirbti Klaipėdos statybos montavimo valdybos saugumo technikos ir darbo apsaugos inžinieriumi, bet metų pabaigoje buvo pašauktas į privalomąją karinę tarnybą. Pirmus metus tarnavo Rygos karinio dalinio seržantų mokykloje, vėliau Černiachovsko miesto karinės įgulos koviniame dalinyje. Tarnybą užbaigė gavęs vyresniojo seržanto karinį laipsnį.

Apmąstydamas praeitį Augustinas net nepastebėjo, kaip priėjo Lietuvos VRE teritorijos praėjimo punktą. Kaip ir visose tarybinės sistemos valstybinėse įmonėse, pirmiausia atvykusius pasitinka apsaugos darbuotojai. Lietuvos VRE buvo sąjunginio pavaldumo strateginė įstaiga, ją saugojo šautuvais ginkluoti apsaugos darbuotojai.

Sargybos pareigūnas, išgirdęs, koku tikslu Augustinas atvyko, patikrino dokumentus ir išrašė leidimą įeiti į administracijos pastatą. Lipdamas laiptais į trečiąją pastato aukštą, Augustinas jaudinosi, buvo įsitempęs, nes nežinojo, ar bus priimtas į darbą. Einant koridoriumi į akis krito švara, tvarka, patalpas puošė vazonėliai su žydinčiomis gėlėmis. Augustinas pagalvojo – turbūt šioje įstaigoje darbuotojai ir pareigūnai geranoriški, nes mėgsta gėles!

*Įėjus į Lietuvos VRE teritoriją – žydi gėlės, auga medeliai,
trykšta fontanas*

Suradęs duris su užrašu „Direktoriaus pavaduotojas R. Čeliadinas“, pasibeldė. Įėjęs į kabinetą, pasisveikino, padėjęs ant stalo pareiškimą, paprašė priimamas į darbą bei trumpai papasakojo apie

save. Direktoriaus pavaduotojas išklausęs pasakė: „Lietuvos VRE yra strateginė sąjunginio pavaldumo įmonė ir be rekomendacijos nepriimame nė vieno darbuotojo.“

Nepadėjo nė darbo knygelė, kurioje parašyta, kad Augustinas ketverius metus nepriekaištingai dirbo energetikos sistemoje, juk tai lyg rekomendacija. R. Čeliadinas trumpai argumentavo: „Kai pristatysite kompetentingo valstybės pareigūno rekomendaciją, tada priimsime į darbą“. Leido suprasti – vizitas baigtas.

Augustinas jau buvo beišeinąs iš direktoriaus pavaduotojo kabineto, bet staiga stabtelėjo ir pasiūlė: „Paskambinkite Vyriausiosios energetikos ir elektrifikacijos valdybos prie Lietuvos MT kadrų skyriaus viršininkui draugui Ignatavičiui. Jis pateiks rekomendaciją“.

R.Čeliadinas kiek nustebo, jis žinojo, kad šis aukšto rango pareigūnas rekomenduoja priimti į darbą Lietuvos energetinei sistemai reikalingus ir atsakingus kompartijos darbuotojus. Kiek padelsęs paskambino. Pokalbis truko gal penkias minutes. R. Čeliadinas, padėjo ragelį ir atsisukęs paklausė Augustino, nuo kada šis pažįsta šį aukšto rango pareigūną.

Augustinas papasakojo, kad 1962 m. Vilniuje vyko šešių savaičių trukmės elektrikų-meistrų to-

bulinimosi kursai, po metų vyko saugumo technikos inžinierių kursai. Politinio švietimo paskaitas skaitydavo Ignatavičius. Įteikdamas kursų baigimo pažymėjimus draugas Ignatavičius pasakė: „Jeigu reikės pagalbos dėl darbo, kreipkitės, jei galėsiu, padėsiu“.

R. Čeliadinas linksmiai pratarė: „Tau jau padėjo, rašyk pareiškimą, nuo rytdienos pradedi dirbti“. Pakvietė materialinio-techninio tiekimo skyriaus viršininką Viktorą Kitovą ir pristatė jam naująjį darbuotoją.

Augustinas parašė pareiškimą priimti į darbą ir užėjo pas direktorių Praną Noreiką, kad šis pasirašytų. Direktorius trumpai šnektelėjo su Augustinu, o išeinant palinkėjo sėkmės darbe. Kadru skyriuje buvo galutinai baigta priėmimo į darbą procedūra.

Jeigu žmogus nuspėtų savo likimą, tikriausiai pasaulyje nebūtų neapykantos, konfliktinių situacijų, karo. Deja, nuspėti savo likimą žmogus yra bejėgis!

* * *

Kaip 7-ojo dešimtmečio pradžioje atrodė Elektrėnai? Energetikų gyvenvietėje sparčiai statė gyvenamuosius blokinius namus, jau buvo nutiestos keturios pagrindinės gatvės. Draugystės gatvėje buvo pastatyti keturaukščiai gyvenamieji namai, kitoje gatvės pusėje statomas vaikų darželis-lopšelis, vidurinė mokykla. Rungos gatvės pradžioje kilo Elektrėnų kultūros namai.

Sodų gatvėje dar tik buvo pradėta gyvenamųjų namų statyba, kitoje Sodų gatvės pusėje buvo pastatytas dviejų aukštų pastatas. Pirmajame jo aukšte įsikūrė maisto produktų parduotuvė, antrajame – vaistinė.

Taikos gatvėje, kuri statmenai sujungė Draugystės ir Sodų gatves, stovėjo tik du statiniai: dviejų aukštų moderni ambulatorija, šalia – keturių aukštų ligoninės pastatas, jame įsteigtas greitosios medicinos pagalbos punktas. Elektrėniškiai Taikos gatvę pavadino simboliškai „taikos-sveikatos“ gatve, nes visos kūno dalys turi gyventi taikiai ir žmogus niekada nesirgs!

Nuo vieškelio Kaunas – Vilnius (dar vyko autostrados tiesimo darbai) įvažiuojant į Elektrėnus – Rungos gatvė. Toje gatvėje buvo pastatyta maisto prekių parduotuvė, toliau – dviejų aukštų pastatas, pirmajame aukšte – universalinė parduotuvė, ant-rajame – valgykla-restoranas.

Komunalinio skyriaus viršininkas Kuznecovas Augustiną apgyvendino Draugystės gatvėje pa-statyname gyvenamojo namo trečiajame aukšte. Dviejų kambarių bute buvo įrengtas bendrabutis. Didesniame kambaryje stovėjo trys lovos, stalas, kėdės, spintos, mažesniame jau gyveno elektrinės darbuotojas Rimkus, irgi kilęs iš Žemaitijos krašto. Po darbo, vakarais jiedu diskutuodavo įvairiomis temomis. Virtuvė buvo visiškai įrengta: stovėjo visi reikalingi baldai, veikė elektrinė viryklė, šaldytu-vas, buvo sukomplektuoti septyniems gyventojams naudotis skirti virtuviniai indai ir įrankiai.

Kitą dieną Augustinas tiekimo skyriuje pradėjo eiti prekių žinovo pareigas. Prasidėjo naujas gyve-nimo etapas – nenuspėjamas, viliojantis, įkvepian-tis. Norėjosi nuoširdžiai dirbti ir pateisinti pasiti-kėjimą, kai tarsi avansu buvo paskirtas į atsakingas pareigas.

Tiekimo skyriaus darbuotojai buvo pasiskirstę ir žinojo, pagal kokias nomenklatūrines medžiagų grupes aprūpins elektrinės poreikius. Augustinas

norėjo rūpintis elektros-elektrotechnikos medžiagomis, bet tiekėjas Bulauka jau buvo pradėjęs ruošti elektrotechninių medžiagų nomenklatūrinius sąrašus. Sutarė, kad Augustinas rūpinsis įvairių rūšių metalais, vamzdžiais, metalo gaminiais, spalvotaisiais metalais. Sutrumpintai kolegą jį pavadino metalistu.

Augustino darbo knygelėje įrašyta:

Lietuvos VRE

*1967.01.19. Priimtas dirbti į tiekimo skyrių
prekių žinovo pareigoms.*

Įsakymo Nr. 56, nuo 19/01/1967.

Tiekimo skyrius buvo įsikūręs elektrinės administracijos korpuso pirmame aukšte, dviejuose nedideliuose kabinetuose. Vienas kabinetas skirtas skyriaus viršininkui ir jo pavaduotojui, kitame buvo pastatyti rašomieji stalai su vienpusėmis spintelėmis kitiems darbuotojams. Vėliau, plečiantis tiekimo darbų apimtims, į darbą priimta ir daugiau darbuotojų. Šalia, mažame kambarėlyje be langų, darbavosi transporto grupės darbuotojai, dispečerė Vaitkienė ir automechanikas Nausėda, jie buvo atsakingi už elektrinės transporto veiklą. Vestibiulyje buvo dar vienerios durys, pravėręs jas patekdavai į elektrinės sveikatos punktą.

Materialinio techninio tiekimo sistemos struktūra Augustinui buvo mažai žinoma. Jis, kai dar prieš išeidamas į armiją, dirbo Klaipėdos SMV, visada stengdavosi nuoširdžiai bei tvarkingai atlikti visus darbus. Ir dabar, pradėjęs dirbti metalistu, stengėsi perprasti ne tik tiekimo darbo subtilybes, bet ir išmokti metalų technologijos gamybos pagrindų.

Jam patiko naujovės darbe, norėjo kuo daugiau sužinoti, išsiaiškinti. Elektrinės bibliotekojearchyve jis pradėjo ieškoti literatūros apie metalų technologijas, materialinio techninio tiekimo ypatumus aprūpinant pramonės įmones reikalingomis medžiagomis. Archyvo vedėja Čepukaitė padėjo ieškant reikalingų knygų, brošiūrų tiekimo temomis, parinkdavo metalų technologijos katalogų.

Augustinas naujoviškai paruošė Lietuvos VRE reikalingus metalo produkcijos ir vamzdžių nomenklatūrinius sąrašus. Jo parengta dokumentų apskaitos tvarka tapo etalonu, jos paisė visi skyriaus darbuotojai.

Nedideliame tiekimo skyriuje nuoširdžiai darbavosi tiekimo skyriaus viršininkas Viktoras Kito-vas, vėliau jo vietoje dirbo Kaziliūnas, pavaduotojas Fričas. Prekių žinovais dirbo: Augustinas, Plienys, Snietkovas, Bulauka, Romeris, Grigonis; ekspeditore – Krisiak, sekretore-mašininke L. Stirna.

Lietuvos valstybinėje rajoninėje elektrinėje mazutu kūrenamose, lyg stebuklinėje pasakoje didelėse katilinėse pagamintas superkritinių parametrų garas suka milžiniškų gabaritų garo turbinas. Galingais elektros generatoriais pagaminta elektros srovė per jėgos transformatorius (o toliau laidais) perduodama vartotojams.

Aukštos kvalifikacijos, darnus inžinierių kolektyvas lengvai valdo stebuklingą milžiną – Lietuvos VRE.

Taip radosi šviesa. Tebūnie šviesa!

Pirmoji komandiruotė į Maskvą

Skubiai prireikė gauti legiruoto plieno (38XMFSR markės) metalinių strypų gaminti specialioms smeigėms. Lietuvoje tokios markės metalų įmonės nenaudojo. Kalbantis telefonais išsiaiškinta, kad reikiamos markės metalo strypų turi Maskvos mechanikos gamykla. Kažkam teks važiuoti į Maskvą. Paruošti reikalingi raštai, išrašytas komandiruotės pažymėjimas ir Augustinas išvyko į Maskvą. Kelionės tikslas – gauti ir atvežti reikalingų metalo gaminių.

Vieną 1967 m. balandžio rytą lėktuvas nusileido Maskvos Vnukovo oro uoste. Iš reaktyvinio keleivinio lėktuvo TU-104 išlipo Augustinas. Pirmą kartą jis skrido tokio tipo keleiviniu lėktuvu.

Iš Vilniaus į Maskvą lėktuvas, kratydamasis dėl pasitaikiusių oro duobių, atskrido per valandą. Lėk-

tuvas – greičiausia susiekimo priemonė, leidžianti operatyviai spręsti svarbius tarnybinius klausimus.

Reaktyvinis keleivinis lėktuvas TU-104 buvo pirmasis tokio tipo lėktuvas TSRS ir pasaulyje. Jis pradėtas kurti 1954 metais, o skrydžiai prasidėjo 1956 m., bet dėl įvykusių avarijų lėktuvo TU-104 gamyba buvo sustabdyta. Vėliau, patobulinus gamybą, lėktuvai TU-104 skraidė iki 1979 metų. Iš viso buvo pagaminta 200 tokių lėktuvų. Vėliau pradėti gaminti patogesni ir komfortiškesni Tu-124 markės reaktyviniai keleiviniai lėktuvai.

Maskvos metropolitenas – tikras išsigelbėjimas skubantiems šiame dideliame mieste. Augustinas greitai nuvyko į mechanikos gamyklą. Gamyklos tiekimo skyriaus viršininkas, mandagus ir korektriškas pareigūnas, nukreipė Augustiną į sandėlio teritoriją bei vietą, kur ieškoti legiruoto metalo strypų.

Pagal TSRS juodosios metalurgijos pramonės techninius nurodymus, ant kiekvieno metalo strypo galo buvo privaloma įspausti plieno lydinio numerį ir jo markę.

Po atviru dangumi sukrautas metalas buvo pasidengęs rudžių sluoksniu, Augustinas su švitrinium popieriumi nutrinė korozijos sluoksnį ir surado reikalingos markės metalo strypus. Tada operatyviai paskambino telefonu tiekimo skyriaus virši-

ninkui Kitovui ir informavo radęs reikiamos markės metalo strypų. Kitovas skubiai suorganizavo ir išsiuntė į Maskvą sunkvežimį kroviniui pargabenti į Lietuvą.

Šeštadieniais iki 15 valalandos gamykla dirbo, bet vairuotojas B. Paškevičius, vairavęs sunkvežimį GAZ-52, laiku neatvyko, teko laukti pirmadienio. Norint saugiai pastatyti sunkvežimį ir pernaktoti, teko iš mechanikos gamyklos važiuoti iki Lietuvos atstovybės Maskvoje. Augustinas turėjo miesto žemėlapi, sėdėdamas mašinos kabinoje šalia vairuotojo, aiškino, kur sukti, koku keliu važiuoti. Jie nesunkiai rado Vorovskio g. 8.

Atstovybės viešbučio administratorė leido pastatyti sunkvežimį ūkio kieme. Trijų vietų kambaryje jau buvo apgyvendinti du žmonės iš Lietuvos, galėjo priimti tik vieną žmogų. Viešbučio administratorė išrašė Augustinui siuntimą-leidimą apsigyventi kitame Maskvos viešbutyje, o Paškevičių apgyvendino kambaryje, kuriame jau gyveno iš Lietuvos VRE atvykę darbuotojai Česlovas Činikas ir Panevėžio „Ekranas“ gamyklos tiekimo skyriaus viršininkas.

Sutapimas – lietuviai atvyko į Maskvą prieš pat Šv. Velykas, Didįjį šeštadienį. Tarybiniais laikais visas religines šventes švęsti buvo draudžiama, bet dauguma žmonių slapta švęsavo Velykas, Kalėdas

ir kitas religines šventes. Lietuvos atstovybės viešbučio kambaryje apsigyvenę lietuviai ir Augustinas ant stalo sukrovė iš namų atsivežtus maisto produktus, vakarieniavo ir laukė Šv. Velykų ryto.

Po vidurnakčio Augustinas atsisveikino ir išvažiavo ieškoti savo viešbučio. Metro nuvažiavęs iki stotelės „Park pobedy“, eidamas tarp namų, gatvių ir akligatvių surado viešbučių miestelyje stovintį daugiaaukštį viešbutį. Prikelta iš miego budinčioji neapsidžiaugė, nenorėjo apgyvendinti – esą nėra laisvų vietų, bet apsikeitus vienu kitu žodeliu, visgi surado kambarį.

Šv. Velykų rytą Augustinas atvažiavo į atstovybės viešbutį. Vyrus rado blogos nuotaikos, susipykusius. Panevėžietis, neradęs pinigų, apkaltino kambario gyventojus vagyste. Vėliau visgi rado pinigų po lova. Visų nuotaika pagerėjo. Vyras susėdo už stalo ir atšventė Velykas.

Maskvos Sokolnikų parke vyko Jungtinių Amerikos Valstijų organizuota buitinės technikos, privataus transporto ir žemės apdirbimo technikos paroda. Česlovas, Augustinas ir Boleslovas nuvyko apžiūrėti parodos.

Įvairios užsienio šalių gamintojų organizuojamos parodos per daug nestebino Maskvos gyventojų, bet Lietuvoje tokios parodos tarybiniais laikais nebuvo organizuojamos. Ilgai laukę, nemažai

laiko praleidę lėtai judančioje eilėje lietuviai pirmą kartą gyvenime pamatė tokius technikos stebuklus. Nedideliame mikroautobuse, panašiam į tarybinės gamybos „Latviją“, įrengta virtuvė, miegamasis, tualetas. Lankytojams paklausus, kam reikalingas ant galinių durų pakabintas nedidelis motociklas, gidė pakomentavo: „Įsivaizduokite, šeima išvyko atostogauti, sustojo nuostabiame gamtos kampelyje. Žmona, virdama pietus įrengtoje virtuvėlėje, pastebėjo – neturi druskos ar kokių prieskonių. Jokių problemų – vienas iš suaugusių šeimos narių nusikabina motociklą ir nuvažiuoja į artimiausią parduotuvę jų nupirkti“. Supratome – kapitalistinių valstybių gyvenojams sudaromos visos sąlygos dirbti, poilsiauti, komfortiškai leisti laisvalaikį.

Augustinas su kolegomis apžiūrėjo daug įvairiausių JAV parodos eksponatų. Į viešbutį pavargę sugrįžo vakare. Įspūdžiai ilgam išliko vyrų atmintyje.

Pirmadienio rytą Augustinas kartu su Paškevičiumi mašina nuvažiavo į mechanikos gamyklą. Užpildė sąskaitą-faktūrą, pakrovė į mašiną metalo strypus. Paškevičius su kroviniu išvažiavo atgal į Lietuvos VRE.

Tarybinės santvarkos laikais nebuvo žodžio „pirkti“, visi sakydavo „gauti“. Darbuotojas, sugebėdavęs gauti, būdavo teigiamai vertinamas. Suge-

bėjusius gauti kokių nors reikalingų medžiagų net premijuodavo pinigėmis premijomis.

Dar tebebūdamas Maskvoje Augustinas gavo kitą užduotį – nuvažiuoti į sąjunginės Energetikos ministerijos vyriausiąją tiekimo valdybą. Reikėjo užpildyti keletą paskyrų norint gauti metalinių vamzdžių iš Ukrainos Nikopolio vamzdžių gamyklos.

Atlikęs visas užduotis, vakare specialiu firminiu traukiniu „Lietuva“ iš „Bieloruskij vokzal“ geležinkelio stoties Augustinas išvažiavo į Vilnių. Firminiu keleiviniu traukiniu buvo labai patogu važiuoti – iš vakaro išvažiavęs ir pernaktvojęs miegamajame traukinio vagone, rytą jau būni atvykimo stotyje. Bilietus įsigyti visada reikėdavo iš anksto.

Firminis traukinys „Lietuva“ – tai aukšta aptarnavimo kultūra, ideali švara ir garantuotas komfortas kelionės metu. Vagono palydovai mandagiai aptarnaudavo keleivius, gultus aptiesdavo švaria patalyne, nuotaikingai pasiūlydavo išgerti stiklinę arbatos ir paskanauti sausainių. Vagone-restorane galėjai skaniai ir sočiai pavakarieniauti, išgerti įvairių gėrimų, su bendraminčiais padiskutuoti įvairiomis temomis. Firminis keleivinis traukinys „Lietuva“ Tarybų Sąjungoje buvo pripažintas geriausiai aptarnaujančiu keleivius!

Energetikų gyvenvietė

Trakų regiono gyventojai didžiuojasi gražiausiais gamtovaizdžiais Lietuvoje, o pravažiuojantys pašaliečiai vis dažniau užsimano aplankyti tas nuostabias vietas. Šis nuostabus gamtos kampelis yra turtingas ežerais, vingiuotais upeliais, kalnuotais slėniais ir miškais. Laukinių paukščių choro čiulbėjimas ilgai išlieka jį girdėjusių prisiminimuose.

Nuo senų senovės Lietuvos kaimo gyventojai iš kartos į kartą perduodavo vieni kitiems savo sodybas, ūkius, seneliai tikėjo, kad jų ūkį kažkada valdys vaikaičiai, prižiūrės ir puoselės privačią nuosavybę. Tačiau po Antrojo pasaulinio karo, tarybinei armijai okupavus Lietuvą, nebeliko privačios nuosavybės. Iš kaimo gyventojų buvo atimta žemė, žmonės prievarta suvaryti į kolūkius ir tarybinius ūkius. Darbštūs kaimo žmonės ne tik prižiūrėjo savo 60

arų sklypelį, bet ir dirbo kolūkyje, kūrė „naują, šviesų socialistinį rytojų“!

1960-ųjų pavasarį, į Trakų rajono Anykštos ir M. Melnikaitės kolūkius atvyko grupė energetikų, jie norėjo apžiūrėti būsimos elektrinės statybos vietą.

Vyrai braidžiojo pažliugusiomis Anykštos ir Strėvos upių pakrantėmis, baidė ramybę pamėgusius paukščius. Perkūnkiemio, Lekavičių, Obenių, Raistinės, Šarkinės kaimų gyventojai stebėjosi – kodėl tie vyrai be meškerių, spiningų, medžioklinių šautuvų. Ką jie čia veikia? Vietiniams gyventojams atvykusieji paaiškino statysiantys galingą elektrinę ir šalia jos energetikų miestelį. Užtvenkus Strėvos upę, dalis kolūkių teritorijų atsidurs po vandeniu, kitoje teritorijos dalyje, šalia elektrinės, bus statomi daugiaaukščiai šiuolaikiški gyvenamieji namai.

Prasidėjus Lietuvos VRE statyboms, užtvenkus Strėvos upę, į didžiulį 1265 hektarų (12,64 km²) tvenkinį susiliejo Puikino, Jagudžio, Anykštos ir kiti ežerėliai. Radosi Elektrėnų marios. Į Elektrėnų marias įteka upeliai: Pakriokšnis, Runga, Graželenka, Sūrys, o išteka upė Strėva. Po vandeniu atsidūrė 14 kaimų, buvo perkelta 140 sodybų. Puikino ežero šiaurinėje pakrantėje, Perkūnkiemio ir Karliškių kaimų vietoje, pradėta statyti energetikų gyvenvietė.

Miestų statybos projektavimo institutas paruošė generalinį gyvenvietės projektą (architektai K. Bučas ir B. Kasperavičienė). 1960 m. birželio pabaigoje energetikų gyvenvietėje pakloti pirmieji gyvenamojo namo pamatai. Prasidėjo sparti blokinių (chruščiovinių) keturaukščių, o vėliau ir penkiaaukščių namų statyba.

Pirmoji gyvenvietės gatvė – Draugystės, vėliau, plečiantis statyboms, atsirado Rungos, Sodų, Taikos gatvės. Pastačius pirmuosius gyvenamuosius namus, dviejų – trijų kambarių butuose laikinai įsikūrė visuomeninės, sveikatos priežiūros įstaigos.

1962 m. balandžio 19 d. labai svarbi data – gyvenvietei suteiktas pavadinimas ELEKTRĖNAI.

Istoriškai susiklostė, kad rytų Lietuvoje yra vienas seniausių miestų šalyje – Trakai ir vienas naujausių – Elektrėnai.

Name Draugystės g. 10, trijų kambarių butuose, įsikūrė vaistinė (vedėja D. Noreikienė) ir gydytojo Čižo vadovaujamas sveikatos punktas.

1965 m. Taikos g. 4 pastatyta trijų aukštų 100 lovų Elektrėnų ligoninė, pradėjo veikti greitosios medicinos pagalbos punktas. Netoli ligoninės, Taikos g. 6, pastatyta moderni ambulatorija (poliklinika). 1972 m. Sodų g. 9 pastatytas naujas dviaukštis pastatas, pirmajame aukšte atidaryta maisto prekių parduotuvė, o antrajame įsikūrė vaistinė.

1965 m. pastatyta Elektrėnų ligoninė

Draugystės g. 12 keturaukščio namo pirmajame aukšte iki 1961 m. veikė laikinoji Elektrėnų vidurinė mokykla, kol centrinėje miesto aikštėje buvo pastatyta nauja trijų aukštų, gražaus dizaino vidurinė. Tokio tipo ir išplanavimo mokykla buvo pirmoji Lietuvos Respublikoje.

Draugystės g. 20 įsikūrė Lietuvos VRE darbuotojų profilaktoriumas. Atskiruose butuose veikė valgykla, ligonių palatos, procedūrų kabinetai ir kt. Vėliau profilaktoriumas perkeltas į buvusio Abromiškių dvaro patalpas. 1977 m. Geibonių kaime, 3,5 kilometro iki Elektrėnų (apie 1,5 kilometro nuo

Abromiškių), prie Orio ežero, labai gražioje, vaizdingoje vietoje pastatyta Lietuvos VRE sanatorija-profilaktoriumas.

Augustinui atvykus dirbti į Lietuvos VRE, Elektrėnuose gyveno apie 4,5 tūkstančių gyventojų. Jis, kaip ir visi elektrėniškiai, entuziastingai prisidėjo prie miestelio tvarkymo.

Elektrėniškiai didžiuojasi savo miestu, puošia jį, švarina, prižiūri skverus, gatves, šalikeles. Kiekvienais metais pavasarį ir rudenį Elektrėnuose būdavo sodinama daug įvairių rūšių jaunų medelių, miestelyje persodinti medžiai, augę šalia se-

1961 m. Elektrėnuose pastatyta pirmoji vidurinė mokykla

nojo plento. Tuo metu kelininkai tarp Vilniaus ir Kauno tiesė autostradą. Senasis žvyruotas plentas buvo apsodintas medžiais, jie trukdė kelininkams, medžius planuota iškirsti. Lietuvos VRE direktorius P. Noreika pakalbėjo su Kelių valdybos pareigūnais ir šie leido medžius išsikasti ir persodinti Elektrėnų miestelyje.

Medžių perkėlimo darbai vyko labai sparčiai: iškasus žemę, išlaisvinus šaknis, medis apvyniojamas storu veltiniu, užneriamas trosas ir autokranu išraunamas. Išrautas medis vežamas į Elektrėnus, kur automobiliniu kranu nuleidžiamas į iš anksto iškastas duobes, užberiama juodžemiu, palaistoma. Ir – auk medeli! Visi norėjo ir stengėsi, kad miestas skendėtų žalumoje.

Pagal sudarytą darbo-talkos grafiką, kiekvienas Lietuvos VRE darbuotojas dalyvavo talkose: sodino medelius, gėles, statė fontanėlius, puošė ir gražino savo miestelio skverus, aikštes, pėsčiųjų takus. Dirbo viską, ko reikėjo.

Lietuvos VRE direktoriaus iniciatyva, buvo nartata Elektrėnuose pastatyti elektrą simbolizujančią dekoratyvinę skulptūrą. Lietuvos VRE direktoriaus ir administracijos darbuotojų siūlymu, dekoratyvinėje paminklinėje skulptūroje turėjo būti tokie simboliai: trys kaminai su plevenančiais dūmais; trys fazės, simbolizuojančios kintamosios

įtampos srovę; garsą skleidžiantis instrumentas (vargonai). Architektas skulptorius K. Patamsis, įvertinęs visus užsakovo pageidavimus, parengė skulptūros projektą.

Paminklo gamyba patikėta geriausiems Lietuvos VRE šaltkalviams, mechaninių dirbtuvių specialistams. Tiekimo skyriaus darbuotojui metalistui Augustinui teko sukomplektuoti reikalingą metalų kiekį: nerūdijančio plieno lakštų, diuraliuminės skardos, paprasto ir konstrukcinio plieno metalo

gminių. Darbuotojai gamino atskiras detales pagal projektą, vėliau jos sujungtos į vientisą skulptūrą.

1972 metais, praėjus 10 metų nuo tada, kai suteiktas Elektrėnų vardas, surengta skulptūros atidarymo ceremonija. Lietuvos VRE direktorius sukvietė paminklo gamintojus, statytojus, oficialius asmenis.

Nuo pagrindinio plento Kaunas–Vilnius nutiestas kelias tiesiai į Lietuvos VRE. Tuo keliu privažiavus Elektrėnus, kairiau, į miesto centrą veda Rungos gatvė. Ten, prie „Y“ formos ke-

*Paminklas „Himnas Darbui“
įvažiuojant į Elektrėnus*

lio sankryžos, žalioje vejoje, ir pastatyta skulptūra įdomiu pavadinimu „Himnas Darbui“. Skulptūra – reprezentacinis, įvažiavimo į miestelį simbolis.

Paminklo atydarymo proga, susirinkusiems kalbą sakė Lietuvos VRE profsąjungos komiteto pirmininkas E. Krūminis, Elektrėnų DŽDT (Darbo žmonių deputatų tarybos) vykdomojo komiteto pirmininkė, kiti oficialūs asmenys. Susirinkusieji nuoširdžiai dėsiugėsi skulptūra, dėkojo projekto autoriui, gamintojams, paminklo statytojams ir metalistui Augustinui. Pasibaigus paminklo atidarymo ceremonijai, visi simboliškai pakėlė po taure tarybinio šampano.

1972 m. baigta statyti galingiausia 1800 MW TSRS šiaurės–vakarų energetinėje sistemoje Darbo raudonosios vėliavos ordino, Lietuvos Lenino VRE.

Kartu su elektrine plėtėsi ir tada jauniausias Respublikos miestas Elektrėnai. Per 10 metų elektrėniškiams pastatyta nemažai socialinės paskirties objektų: vidurinė mokykla, vaikų lopšeliai-darželiai, poliklinika, vaistinė, ligoninė, pirtis, valgykla-restoranas, stadionas, parduotuvės, kultūros namai, pradėta statyti ledo čiuožykla (užbaigus pavadinta Ledo rūmais). Veikė Elektrėnų 39-oji miesto vidurinė profesinė technikos mokykla. O Vievio paukštyno administracija pastatė pirmąjį mūrinį gelsvų plytų devynaukštį gyvenamąjį namą.

*Oriu ežero pakrantėje pastatytas
Lietuvos VRE profilaktorio-sanatorijos pastatų kompleksas*

Elektrėnai – unikalus miestelis, vienintelis Respublikoje, kur nebuvo individualių gyvenamųjų namų. Visi gyvenamieji namai buvo daugiaaukščiai su visais buitinais patogumais.

Lietuvos VRE darbuotojai iš miestelio į darbą eidavo pėsčiomis. Ryte nesibaigiantis žmonių srautas užtvindydavo gatves, šaligatvius, kelius. Iš Kauno, Vilniaus ir aplinkinių rajonų į darbą dauguma darbuotojų atvažiuodavo tarnybiniu transportu. Mašinos trukdė skubantiems į darbą pėstiesiems, o pėstieji trukdydavo pravažiuojančiam transportui. Todėl Lietuvos VRE administracijos eiliniame

darbuotojų pasitarime buvo nutarta pastatyti pababinamą pėsčiųjų tiltą per upelį, įtekantį į Elektrėnų marias, tuomet sutrumpės atstumas einantiems į darbą, be to, pėstieji nebetrukdyt keliu važiuojančiam transportui.

Konstruktorių biuras, vadovaujamas Valinevičius, paruošė pakabinamo tilto projektą. Prasidėjo derinimo, gamybos darbai.

Tiekėjui metalistui Augustinui vėl paskirta užduotis – gauti tilto gamybai reikalingo metalo ir metalo gaminių. Sunkiausia buvo gauti 63 mm storio (6x37) minkštą metalinį trosą, mat pagal TSRS valstybinius standartus, gamyklos dažniausiai gamino kietus trosus.

Augustinui vėl teko belstis į Maskvą, rankose laikant Vyriausiosios energetikos ir elektrifikacijos valdybos raštą, eiti į Sąjunginės energetikos ministerijos susivienijimą „Glavsnab“ ir įrodyti, kam ir kodėl reikalingas tokio standarto trosas.

Augustinas išvyko ne tuščiomis, į kelioninį portfelį prisikrovė lietuviškų dovanėlių, tikėjosi – tai padės įtikinti gamyklos gamintojos atstovus ir reikalingas trosas bus skubiai pagamintas.

Konstrukcinio plieno (st.20-st.45) metalo troso įtempimo mechanizmui ir tiltą palaikantiems strypams pagaminti Augustinas gavo respublikinėje Vilniaus metalų bazėje.

*70 metrų ilgio kabantis pėsčiųjų tiltas per įtekanti
į Elektrėnų marias upelį jungia VRE teritoriją
su energetikų gyvenvieta*

Tilto ilgis – 70 metrų. Metalines konstrukcijas montavo žiemą. Ant ledo paviršiaus statė laikinas atramas, palaikančias metalinį karkasą. Vėliau, per ankerines gelžbetonines atramas (arkas) nutiesus dvigubus trosus, užkabino sumontuotą tiltą. Nuo Rungos gatvės pabaigos iki pakabinamo pėsčiųjų tilto buvo nutiestas asfaltuotas kelias iki Lietuvos VRE pastatų.

*Nedidelis fontanėlis buvo įrengtas prie
dekoratyvinio gluosnio, atvežto iš Ukrainos
Dnepropetrovsko srities*

Tiekimo skyriaus prekių žinovui Romeriui skirta užduotis – iš Ukrainos pietų atvežti dekoratyvinių medžių. Iš Dnepropetrovsko srities suvežta įvairių rūšių dekoratyvinių medžių ir medelių. Jais iš abiejų pusių apsodintas ne tik pėsčiųjų takas, nemažai medelių pasodinta miestelyje, jie iki dabar puošia Elektrėnus. Gražus, žemyn svyrančiomis šakomis gluosnis buvo pasodintas prie Elektrėnų

universalinės parduotuvės. Vėliau šalia medžio elektrėniškių entuziastų iniciatyva įrengtas pirmasis Elektrėnuose fontanėlis.

Šaltinėlio-fontanėlio vieta parinkta šalia dviaukščio pastato, kurio pirmajame aukšte buvo universalinė parduotuvė, o antrajame – valgykla, vakare veikusi kaip restoranas. Tai buvo vienintelis tuo metu fontanėlis Elektrėnuose. Miesto svečiai ir gyventojai, eidami į parduotuvę apsipirkti ar užsukę į valgyklą, visada atkreipavo dėmesį į unikalią fontanėlio formą – vanduo plonytėmis čiurkšlėmis trykšdavo aplink visą statinį.

Elektrėniškių džiaugsmui buvo pastatytas naujas prekybos centras, pavadintas paskendusio ežero vardu „Puikinas“

Įrengus pėsčiųjų taką ne tik sutrumpėjo atstumas, bet prasidėjo nuotaikingos lenktynės – kiek aplenksi į darbą skubančių žmonių! Būdavo dienų, kai direktoriaus pavaduotojas R. Čeliadinas, pasi-
vijęs Augustiną, paprašydavo papasakoti, kaip jam pavyksta visas užduotis atlikti taip gerai, kai kitiems tiekėjams taip nesigauna. „Tu dar būni negrįžęs iš sąjunginių gamyklų, dar esi komandiruotėje, o produkcija geležinkeliu ar autotransportu jau siunčia-

1963 metais Elektrėnuose atidaryti nauji kultūros namai

ma į Lietuvos VRE“, – ne kartą garsiai stebėjosi jis Augustino diplomatiniais sugebėjimais. Kartą pasivijęs prašė papasakoti, kaip Augustinas iš Podolsko katilų gamyklos gavo 5 tonas 32x6 mm specialaus plieno vamzdžių.

Nauju taku Lietuvos VRE darbuotojai ėjo į darbą su pakilia nuotaika ir grįždavo iš darbo džiaugdamiesi, kad jų namuose laukia jaukūs butai, šiluma ir turiningas laisvalaikis.

Ir dar vienas teigiamas energetikų gyvenvietės politinis-istorinis aspektas – Elektrėnuose leido apsigyventi iš tremties vietų sugrįžusiems tremtiniam. Raudonajai armijai okupavus Lietuvą, daug nekaltų žmonių buvo ištremta į Rusijos ir Kazachstano platybes. Po Stalino mirties (1953 m.), prasiđėjus politiniam atšilimui, išlaisvintiems iš tremties lietuviams buvo uždrausta sugrįžti į Lietuvą Tėvynę. Juos apgyvendindavo Latvijoje, Baltarusijoje, Kaliningrado srityje. Vienintelis Lietuvos TSR miestas Elektrėnai priglaudė Rusijos lageriuose iškankintus nekaltus žmones. Jiems čia buvo suteiktas gyvenamasis plotas. Vėliau jie pradėjo dirbti miesto įmonėse ir įstaigose. Dauguma jų – plačios erudicijos, išsilavinę, kultūringi, Smetonos laikų nepriklausomos Lietuvos šviesuoliai.

Podolsko katilų gamykla

Lietuvos VRE – unikalus statinys šiaurės-vakarų energetinėje sistemoje, superglingų parametrų energobloakai buvo statomi TSRS vakarinėje pasienio zonoje. Tokio tipo šiluminės elektrinės jau veikė JAV ir Vakarų Europos valstybėse.

Maskvoje buvo įkurtas visasajunginis Projektavimo institutas „Teploelektroprojekt“, kuris, pagal jau užsienyje veikiančių elektrinių analogus, pradėjo ruošti grandiozinius energetinius projektus. Pagal šio instituto Rygos skyriaus paruoštą projektą, Lietuvos VRE projektinis pajėgumas sudarė 1200 MW.

Nepriklausomai vienas nuo kito, energoblokų derinys: katilas–turbina–generatorius–transformatorius yra lyg atskiros elektrinės. 1-4 energoblokuose buvo sumontuoti Taganrogo „Krasnij kotelščik“

gamyklos TGM-94 markės vandens-garo būgniniai katilai: katilo našumas – 500 tonų garo per valandą; garo spaudimas, išsiveržiantis iš katilo, – 140 kg/cm²; garo temperatūra – 570 °C.; galia – 150 MW.

5–6 energobloakai buvo dvigubai galingesni už pirmuosius keturis blokus. PK-41 markės katilus pagamino Podolsko Sergo Ordžonikidzės mašinų gamykla, tai tiesiasroviai vamzdiniai vandens garo katilai: katilo našumas – 950 tonų garo per valandą; garo spaudimas išsiveržiantis iš katilo – 255 kg/cm²; garo temperatūra – 570 °C; galia – 300 MW. Katilas sudarytas iš dviejų dalių vamzdinių įkamšų.

Superkritinių parametrų penktasis energobloakas buvo sumontuotas ir įjungtas į energetinę sistemą 1967 metų birželį.

6-asis energobloakas paleistas 1968 m. birželį. Vėliau nuspręsta statyti dar du 300 MW galios blokus: 7-asis energobloakas paleistas 1971 m. gruodžio mėnesį, 8-asis – 1972 m. rugsėjį. Lietuvos VRE energetinis galingumas sudarė – 1800 MW.

Statant 300 MW galingumo energobloką, montuojant PK-41-1 markės katilą, išryškėjo nekokybiškai pagamintų katilo elementų. Lietuvos VRE energetikai specialistai, konsultuodamiesi su katilų gamyklos konstruktoriais, patobulino kai kurias katilo dalis. Energobloko startas užtruko. Sumontuotą ir pradėtą eksploatuoti Podolsko gamyklos

pagamintą PK-41-1 markės katilą Lietuvos VRE įvertino patenkinamai.

TSRS sunkiosios energetikos ir transporto mašinų gamybos ministerija išmokėdavo stambias pinigines premijas gamyklai, jei produkcija būdavo įvertinama „gerai“ ir „labai gerai“. Podolsko mašinų gamykla negavo premijinių išmokų. Gamyklos direktorius užsirūstino ir geranoriški santykiai tarp dviejų tarybinių įmonių pablogėjo.

Energoblokui veikiant esant superkritiniams parametrams, katilo PK-41 vamzdžių įkamšas reikėdavo keisti kiekvienais metais. JAV pastatytose tokio tipo šiluminėse elektrinėse katilo kapitalinius remontus atlikdavo tik kas 5 metai.

Laikui bėgant TSRS metalurgai sukūrė 38XM-FSRIOA markės, aukštesnės kokybės plieno lydinis. Iš tos markės metalo Podolsko gamykla pradėjo gaminti 32x5 mm storio vamzdžius, specialią įkamšą PK-41 markės katilams. Prie paruoštų 5 metrų ilgio vamzdžio galų specialiais suvirinimo aparatais privirindavo jau iš legiruoto plieno pagamintus trumpus vamzdelius – juos atsivežus į elektrinę galima suvirinti standartiniais suvirinimo aparatais.

Lietuvos VRE kreipėsi į Podolsko katilų gamyklą norėdama įsigyti tokių vamzdžių. Reikėjo gauti 5 tonas šios markės paruoštų vamzdelių. Iš

tokių vamzdelių pagaminta katilo įkamša buvo keičiama kas 3-4 metai. Turėjo sumažėti energoblokų kapitalinių remontų sąnaudos. Tačiau Podolsko gamyklos direktorius nesutiko parduoti, nes vis dar jautėsi įžeistas nuo tada, kai VRE jų pagamintą katilą įvertino tik patenkinamai.

Visgi nusileisti negalėjome, turėjome gauti tai, ko mums reikėjo. Lietuvos VRE vadovaujantys darbuotojai pradėjo keliones į Podolsko mašinų gamyklą prašydami nors minimalaus kiekio reikalingų speclegiruoto plieno vamzdžių. Pradžioje nuvyko tiekimo skyriaus viršininkas, vėliau vyr. inžinieriaus pavaduotojas Mikužis. Žemesnio rango gamyklos atstovai lyg ir sutikdavo geranoriškai padėti, bet gamyklos direktorius tardavo paskutinį žodį „Ne!“.

Vyriausiasis inžinierius V. Mekas nuvykęs susitarė su gamyklos vyriausiuoju inžinieriumi ir atrodė, kad vamzdžius tikrai gausime, bet gamyklos direktorius vėl uždėjo veto.

Dirbdamas tiekimo skyriaus vyr. prekių žinovu Augustinas visur ir visada stengėsi atlikti patikėtas užduotis kūrybingai ir gerai. Jį nutarė komandiruoti į Podolsko gamyklą, tikėjo – jis tikrai „pramuš“ reikalingų vamzdžių. Į Podolską Augustinas išvyko ne tuščiomis – prisikrovė pilną portfelių lietuviškų skanėstų (gėrimų, deficitinių rūkytų mėsos gaminių).

Podolsko S. Ordžonikidzės mašinų gamyklos tiekimo skyrius įsikūręs administracinio pastato antrajame aukšte. Ten dirbo didelis tiekimo darbuotojų kolektyvas. Augustinui prisistačius, vamzdžių grupės viršininkas pasakė žinąs VRE bėdas dėl vamzdžių ir pažadėjo padėti. Augustinas norėjo įteikti lietuviškų dovanėlių, bet jis rankos mostu sustabdė. Pasiūlė per pietų pertauką susitikti skverelyje šalia gamyklos. Susitikus sutartoje vietoje, podolskietis padavė didelį sąrašą, jame buvo įvairių vamzdžių, nebereikalingų gamyklai, sąrašas. Juos gamykla gali parduoti.

Augustinas iš sąrašo išsirinko reikalingus vamzdžius ir Lietuvos VRE firminiame blanke surašė įvairius sąraše išvardintus vamzdžius. Raštą pasirašė visi atsakingi skyrių vadovai, taip pat ir tiekimo skyriaus viršininkas. Gamyklos direktorius, permetęs akimis surašytus vamzdžius bei įsitikinęs, kad sąraše nėra vamzdžių, kuriuos jis draudė parduoti lietuviams, uždėjo vizą „sutinku“ ir pasirašė.

Augustinas, grįžęs pas vamzdžių grupės viršininką, padavė raštą, jame buvo palikęs tarpelį, į kurį įrašė labai reikalingus 32x5 mm storio vamzdelius, kurie buvo labai reikalingi elektrinės katilo remontui. Problema išspręsta!

Gamyklos buhalterijoje jam išrašė saskaitą-faktūrą, leidžiančią išvežti vamzdžius. Kai ant oficia-

laus rašto yra gamyklos direktoriaus viza, ant sąskaitos-faktūros jo parašas nebereikalingas, pakakdavo tiekimo skyriaus viršininko parašo.

Augustinas paskambino direktoriaus pavaduotojui R. Čeliadinui ir pranešė: „Dokumentai parengti, atsiųskite didelę mašiną vamzdžiams parvežti“. Nuėjęs į skverą, atsisėdo ant suolo ir laukė ateinančio vamzdžių grupės viršininko. Pareigūnas atėjo su kolega. Buvo gražus vasaros vidurdienis. Skverelyje tarp aukštaūgių dekoratyvinių medelių ant gražios pievelės Augustinas, pataisęs laikraščius, išdėliojo vaises. Padėjo lietuviškų gėrimų, papjaustė kvapnios duonos ir įvairių rūkytų mėsos gaminių. Visi trys vyrai atsisėdo ant žalios vejės ir prasidėjo pietūs. Rusai gyrė maistą, sakė tokių skanių patiekalų dar neragavę, o ir lietuviška degtine vaišinosi pirmą kartą.

Pasibaigus pietų pertraukai, pareigūnai į savo darbo vietas negrįžo, toliau kartu su Augustinu vaišinosi lietuviškais patiekalais.

Vakare, jau atsisveikinant, vienas iš jų nuo tuščio butelio nuplėšė etiketę, sakė nešiąs namo žmonai ir bent taip parodysiąs, kokių gėrimų ragavo. Augustinas portfelyje turėjo dar vieną butelį tokio pat gėrimo. Padovanojo kolegai, kad šis parsinešęs pavaišintų saviškius, užkandai įdėjo rūkytos mėsos gaminių.

Pareigūnai iškeliavo namo, o Augustinas sugrį-

žo į gamyklos viešbutį. Laukdamas atvykstančios mašinos, jis veltui laiko negaišo – aplankė Podolsko miesto muziejų, cerkvę ir kitas įžymesnes miesto vietas, pabendravo su gyventojais. Nemažai sužinojo apie miesto istoriją.

Podolsko miestas įsikūręs prie dešiniojo Maskvos upės Pachros intako. Atstumas nuo Maskvos iki Podolsko – 36 kilometrai. 1559 m. pirmą sykį užsiminta apie Podolsko kaimą; 1781 m. – Podolsko miesto įkūrimo data; 1851 m. Niujorko kompanija „Singer Manufacturing“, Podolsko mieste įkūrė savo filialą ir pradėjo gaminti siuvimo mašinas „Singer“; 1865 m. Podolske buvo nutiestas geležinkelis Maskva–Kurskas; 1919 m. įkurta Podolsko mašinų gamykla, o jau 1939 m. gamyklai suteiktas Sergo Ordžonikidzės vardas.

Grįžęs iš Podolsko Augustinas papasakojo, kaip vyko derybos, kaip jis gavo tas penkias tonas superlegiruotų plieno vamzdžių. Už sėkmingai įvykdytą tarnybinę užduotį Augustinui paskyrė didelę piniginę premiją.

Į Podolskio mašinų gamyklą su įvairiomis tiekimo užduotimis Augustinas važiavo dar ne kartą, kai ko pritrūkdavo komplektuojant įrengimus. Teko „pramušinėti“ ne tik metalų produkcijos gaminių, bet gauti ir atskirų technologinių energetinių įrengimų mazgų.

Sėkmingo bendravimo su podolskiečiais paslaptis labai paprasta – Augustinas visada veždavosi lietuviškų saldainių, šokoladukų, nedidelių suvenyrų ir įteikdavo dovanėlių reikalingiems darbuotojams. Parodytas dėmesys, kukli dovanėlė gerokai pažemindavo tarnybinės komandiruotės užduoties slenkstį.

Lietuvos VRE tiekimo skyriaus viršininko pavaduotojas Truncė sakydavo: „Augustinas, išvykęs komandiruotėn į TSRS įmones, užduotis įvykdo daugiau negu šimtu procentų!“

Ledo rūmai Elektrėnuose

Sovietinės metalurgijos gamyklos į Lietuvos TSR tiekimo ir metalo bazes tiekdamo didelius kiekius įvairios metalų produkcijos. Buvo sukurta tokia tiekimo sistema, kad be fondinių pranešimų (dokumentų) metalų produkcijos gauti uždrausta. Fondinius pranešimus išduodavo Maskvoje esančios sąjunginių ministerijų specialios tiekimo valdybos.

Lietuvos VRE, galingiausia elektrinė šiaurės-vakarų energetinėje sistemoje, remontuodama energoblokus kapitaliai ar likviduodama paprastus gedimus, sunaudodavo šimtus tonų įvairių metalų ir vamzdžių.

Augustinas visada laiku aprūpindavo įvairiais metalo gaminiais, vamzdžiais, būtinais ne tik elektrinės darbui, bet ir statyboms. Vieną dieną Augustinui paskambino elektrinės direktorius P. No-

reika, paprašė užėti pas jį į kabinetą. Sekretariate trumpai palaukus, sekretorė Petkevičienė informavo – direktorius laukia kabinete. Jei būdavo svarbių tiekimo užduočių, direktorius jų neperduodavo per pavaduotojus ar tiekimo skyriaus viršininką, o kviesdavosi asmeniškai.

Direktorius pasitiko, ištiesė ranką, pasisveikino ir pakvietė atsisėsti. Pasidomėjęs, kaip sekasi darbe, paaiškino, dėl ko kvietė. Direktorius pasakė, kad Elektrėnuose statoma čiuožykla. Atėjo metas pagaminti čiuožyklai stogą, reikia metalinių, specialios konstrukcijos gegnių (jos laiko stogą). Gegnės turi būti pagamintos iš specialaus, šalčiui atsparaus metalo. Parodė būsimos čiuožyklos stogo eskizą ir paaiškino – reikia gauti apie 100 tonų 50x50 mm metalinio kampuočio, jo markė 3sp (ramaus lydinio). Tokio lydinio metalai gali atlaikyti per 30 laipsnių šaltį. Lietuvos Respublikos įmonės tokio metalo neužsako ir nenaudoja, nes Lietuvos VRE pirmieji Lietuvoje stato Ledo rūmus. Baigiantis pokalbiui, direktorius akcentavo – kampuočių reikia gauti kuo skubiau. Jeigu reikės pagalbos gaunant metalą, kreiptis į jį.

Užduotis aiški, reikėjo sužinoti, kurios sąjunginės metalurgijos gamyklos gamina tokio lydinio juoduosius metalus. Jau kitą dieną, iš elektrinės šiltnamio išsirinkęs gražią gėlių puokštę, Augusti-

nas išvažiavo į Vilniaus respublikinę metalų bazę. Paprastojo metalo skyriaus viršininkei Vidai įteikė puikią gėlių puokštę ir išdėstė reikalą. Vida sužinojo, kad tokių parametrų kampuočius gamina Ukrainos Novokramatorsko metalurgijos gamykla. Jų bazė, pagal sąjunginius fondus, gauna tik st3kp (kipiaščioje) markės lydinio metalinius kampuočius. Vida parašė raštą Novokramatorsko gamyklai, nurodydama respublikinės bazės fondų sąskaita du vagonus (120 tonų) st3sp markės kampuočių išsiųsti tiesiogiai į Lietuvos VRE.

Įteikė Augustinui tą raštą, liepė važiuoti į gamyklą ir tartis, nes daugiau padėti niekuo negalinti.

Grįžęs iš metalų bazės, elektrinės direktoriui parodė raštą ir pasakė pasiruošęs važiuoti į gamyklą Ukrainoje. Augustinas taip pat priminė, kad ten važiuojant reikia vežtis lietuviškų dovanų (skilandžių, aukščiausios kokybės rūkytų dešrų, lietuviškų gėrimų), parduotuvėse, šių deficitinių produktų tais laikais nebuvo galima nusipirkti. Direktorius, telefonu paskambino DAS (darbininkų aprūpinimo skyrius) viršininkui Rukšėnui ir informavo, kad ateis žmogus, jam reikia deficitinių maisto prekių, kurias vešis į tarnybinę komandiruotę.

Augustinas, nuėjęs pas DAS viršininką, parašė pareiškimą, jame išvardino produktų pavadinimus, tik tada galės iš sandėlių nupirkti reikalingų pro-

duktų. DAS sandėlio vedėja Venskienė, pagal viršininko patvirtintą pareiškimą, atrinko produktus ir sukrovė į popierinę dėžę. Augustinas, parsinešęs produktus, tvarkingai susidėjo į sakvojažą ir išsi-ruošė kelionėn.

Lėktuvui nusileidus Donecko oro uoste, Augustinas nuvyko į autobusų stotį ir iš jos maršrutiniu autobusu išvažiavo į Novokramatorską. Iš autobusų stoties miesto visuomeniniu transportu atvyko į Novokramatorsko metalurgijos gamyklą.

Gamyklos realizacijos skyrius įsikūręs administracijos pastato pirmajame aukšte. Kabinetas labai didelis, už rašomųjų stalų darbavosi darbuotojai. Priešakyje visų, prie lango, už didelio rašomojo stalo, sėdėjo realizacijos skyriaus viršininkas.

Augustinas, rankoje laikydamas nemažą portfelį, su visais pasisveikino, priėjo prie viršininko stalo, prisistatė iš kur atvykęs, parodė raštą, kuriame rašoma apie būtinybę gauti 120 tonų metalo.

Viršininkas pasiūlė atsisėsti kitoje savo stalo pusėje. Augustinas prisistatė išsamiau, nes buvo pirmas klientas iš Lietuvos. Rusijos, Ukrainos gyventojai labai domėdavosi mūsų, lietuvių, gyvenimu. Baltijos šalių gyventojus jie vadino tikrais europiečiais, kurių respublikose aukštesnis pragyvenimo lygis ir kultūra.

Viršininkas geranoriškai pasiūlė Augustinui jo

reikalą atidėti darbo dienos pabai, nes dabar esąs labai užsiėmęs. Paskamino į vieną miesto viešbutį, užsakė Augustinui vietą. Įsiregistravęs viešbutyje, truputį pailsėjęs, sutartu laiku išvyko į gamyklą. Realizacijos skyriaus kabinete buvo du darbuotojai – skyriaus viršininkas ir, kaip vėliau sužinojo, kampuočių gamybos cecho viršininkas.

Aptarus užsakymo perspektyvas, Augustinas atidarė sakvojažą, sudėjo ant rašomojo stalo gėrimų butelius, papjaustė lietuviško skilandžio, rūkytų dešrų ir lietuviškos juodos duonos. Prasidėjo vaišės, vyrai kalbėjosi įvairiomis temomis.

Ukrainiečiams labai patiko lietuviškos rūkytos mėsytės, jie gyrė gėrimus. Vaišės užtruko. Po jų vyrai taksi nuvažiavo į miestą, dar užsuko pasivaikinti į barą. Išėjus cecho viršininkas paprašė Augustino palydėti jį iki namų. Viršininkas jau sunkiai laikėsi ant kojų, jo žmona užsipuolė Augustiną, kam šis girdo jos vyrą, kuris esą ir taip kasdien geria. Sužinojusi, kad svečias iš Lietuvos pirmą kartą matė jos vyrą, moteris nusiramino ir net atsiprašė už netaktišką elgesį.

Augustinas sugrįžo į viešbutį, pavakarieniavo, nusiprausė, atsigulęs apmąstė prabėgusią dieną, pokalbius ir suprato – reikalai pajudėjo į gerąją pusę. Skyriaus viršininkas prisakė gamykloje nesirodyti dvi dienas, tik paskambinti jam telefonu. Novo-

kramatorsko viešbutyje Augustinas gyveno beveik savaitę, vis paskambindamas į gamyklą paklausti, kada bus pagaminti kampuočiai.

Augustinas laiko veltui negaišo, apžiūrėjo įdomiausias miesto vietas, aplankė kultūros renginius, pabuvojo miesto muziejuje, bendravo su miesto gyventojais. Daug ką sužinojo apie Kramatorsko ir metalurgijos gamyklos istoriją.

Kramatorskas įkurtas 1868 m., miesto statusą įgavo 1932 m. 1868 m., statant geležinkelio tiltą per Kazenų Tolecės upę, atsirado geležinkelio stotelė Kramatorsk. 1898 m. pradėtas Kramatorsko metalo gamybos auštakrosnių montavimas. 1899 m. Lenkijos inžinerijos bendrovė „W. Fitzner & K. Gamper“ padėjo sumontuoti technologinius įrengimus. Ką tik įsikūrusi Kramatorsko metalurgijos bendrovė pradėjo metalų gamybą. 1914 m. užieniečių kapitalas atimtas, jie neteko teisės valdyti metalurgijos bendrovę. 1920 m. Kramatorsko metalurgijos gamykla nacionalizuota. 1941 metais gamykla buvo laikinai evakuota į Sverdlovsko srities Serovo miestą. Tik 1950 m. Kramatorsko metalurgijos gamykla pradėjo dirbti visu pajėgumu.

Kol Augustinas domėjosi miestu ir jo istorija, gamykloje virė darbas ir pagaliau žinia – kampuočiai pagaminti. Augustinas nuvyko į gamyklą pas skyriaus viršininką, patikslino pakrovimo rekvizi-

tus, užsirašė geležinkelio važtaraščių numerius ir datą, kada vagonai išsiųsti į Lietuvos VRE.

Atsisveikindamas su realizacijos skyriaus viršininku ir jo kolektyvo darbuotojais, Augustinas visiems padėkojo ir pakvietė atvykti į Lietuvos VRE čiuožyklos – Ledo rūmų atidarymo šventę.

Sugrįžęs iš komandiruotės, Augustinas informavo elektrinės direktorių, kad du vagonai su reikalingais kampuočiais jau pakeliui ir greitai bus Lietuvos VRE.

Papildomas išlaidas, kurias Augustinas patyrė vykdydamas komandiruotės užduotį, elektrinė visiškai kompensavo – paskatino premija už nuopelnus gaunant kampuočius.

Čiuožyklos stogui uždengti reikėjo didelio kiekio cinkuotos skardos lakštų. Augustinas vėl gavo užduotį – nuvažiuoti į Rusijos gamyklą ir pagreitinoti skardos krovimo darbus. Dėl stogo apšiltinimo lakštų Augustinui teko važiuoti į Armėnijos sostinę Jerevaną, reikėjo paspartinti lakštų gamybą ir išsiuntimą traukinio vagonais į Lietuvą.

Ledo rūmai atsirado Lietuvos VRE direktoriaus P. Noreikos iniciatyva. Jis, subūręs jaunų, entuziastingų specialistų grupę, nutarė pastatyti Elektrėnuose čiuožyklą – Ledo rūmus. Statybos ir montavimo darbai užtruko ilgai. Pastatytus rūmus elektriškai pavadino „Ledo rūmų simfonija“.

Iš paukščio skrydžio. Ledo rūmų stogo kupolas

Ledo rūmai buvo unikalus statinys ne tik Elektrėnuose, tarybų Lietuvoje, bet ir visoje Tarybų Sąjungoje. Toks objektas Lietuvoje buvo statomas pirmą kartą. Daug vėliau Lietuvos VRE direktorius P. Noreika, duodamas interviu laikraščiui „Elektrėnų kronika“, papasakojo, kad iš pradžių buvo planuojama čiuožyklą statyti etapais: pirma įrengti nedengtą aikštę, nes uždengti labai brangu, vėliau pamazu uždengti. Vieta būsimai čiuožyklai parinkta ant ežero kranto, pelkingoje vietoje – baloje. Pirmas darbas – išlyginti aikštei vietą, išbetonuoti, sukauptą metalą suvirinti į specialų tinklą. Bet ką toliau daryti, niekas nežinojo, niekada niekas to nedarė.

Svarstyta, kas iš elektrinės darbuotojų galėtų imtis šio darbo. Akys nukrypo į remonto-statybos baro viršininko pavaduotoją Leoną Valinevičių, entuziastą, aktyvų sportininką. Jis sutiko užsiimti.

Tuo metu buvo griežtai draudžiama statyti kultūros ar sporto objektus – visos lėšos privalėjo būti skiriamos gamybai vystyti.

Visi žinojo – už tokius darbus galvos krisdavo, viskas buvo labai griežtai kontroliuojama. Todėl nuspręsta įrengti čiuožyklos aikštelę, tai ne taip sudėtinga. Iš katilų būdavo išimami garo perkaitintuvai ir atiduodami į metalo laužą, tačiau šio metalo elektrinė savo reikmėms negalėjo naudoti.

Padėjo LTSR Ministrų Tarybos pirmininko pirmasis pavaduotojas Ksaveras Kairys, davęs leidimą sumažinti metalo pristatymo kiekius metalo laužui. Ledo aikštei reikėjo daug tokio metalo, buvo sukauptos krūvos plieno, kaip tik tokio diametro ir parametru, kokio reikėjo. Tai buvo žingsnis į priekį pradedant įgyvendinti rizikingą projektą.

Vėliau L. Valinevičių siuntė į Europą, į ten vykstančias parodas. Čiuožyklos kūrėjas savo iniciatyva aplankė kelias Europos čiuožyklas. Ten suprato ne tik tai, kaip čiuožyklos veikia Sąjungoje, bet ir Europoje. Įgijus tokios patirties, pasidarė ramiau, atsirado viltis ir pasitikėjimas – neapsijuoksim, pastatysim veikiančią čiuožyklą.

Visgi problemos nesibaigė – reikėjo nupirkti šaldymo kompresorius (elektrinei šaldymo kompresoriaus nereikia), teko falsifikuoti priežastį, nurodant, kad jų reikia oro šaldymo pultui – vėdinti pultą. Teko rizikuoti. Aikštės betonuotojai nerimavo, kaip Lietuvoje reikės eksploatuoti atvirą aikštę, juk oro sąlygos nepalankios – lyja, sniega. Nuspręsta aikštę uždengti. Vėl problema – didžiulei aikštei reikia didžiulio stogo. L. Valinevičius, važinėdamas po įvairias šalis, matė daug čiuožykų, bet elektrėniškiai neturėjo tokioms statyboms reikalingų medžiagų.

Sutapimas – tuo metu dujininkai į elektrinę per mišką kelis kilometrus tiesė naują magistralinę gal pusmetro diametro dujotiekį. Seną dujotiekį iškasus iš žemės, čiuožyklos statytojai pamatė, kad jį galima panaudoti pastato statybai – dujotiekis tiko po kolonomis, atramomis, aplink žiedą. Paprasčiau parduoti panaudotą dujotiekį už mažesnę kainą.

Dar vienas nesklandumas – elektrėniškiai neturėjo teisės ir licencijos projektuoti pastatą. Pradėjome važinėti po Vilnių ir ieškoti projektavimo institutų, kurie mokėtų ir imtųsi projektuoti čiuožyklą. Daugelis atsakė, kad nemoka, niekada to nedarė. Pagaliau Komunalinio ūkio projektavimo institute atsirado specialistų, sutikusių suprojektuoti čiuožyklą.

Vyriausiasis konstruktorius A. Kanapeckas panašų pastatą jau buvo projektavęs. Jis pasiūlė idėją – sukurti pastatą, forma panašų į riešuto kevalą. Kanapeckas suprojektavo tvirtus pamatus, kurie išlaikytų apkrovas. Pagrindinė apkrova – vadinamas žiedas, tam reikėjo tvirtai sujungti vamzdžius ir uždengti viršų. Kaip tai padaryti? Su L. Valinevičiumi nusprendėme suvirinti termutes ir su kranais sujungti į centrą, o centre pastatyti laikinąją atramą. Viršuje viskas turėjo remtis į specialų stiprų žiedą. Elektrėnuose nebuvo patyrusių suvirintojų, kurie sugebėtų suvirinti tokį žiedą.

Pagalbos ieškota sąjunginėje organizacijoje „Santechmontaž“. Jos darbuotojai sutiko – iš gero metalo suvirino termutes, garantuojančias saugumą, sumontavo. Rezultatas buvo puikus.

Niekur nematytas, originalus čiuožyklos stogo kupolas, matomas nuo autostrados, traukė visų žvilgsnius. Kartą pro šalį plentų važiavo garsus fotografas Marius Baranauskas. Pamatęs nematytą statomą pastatą nusprendė – būtina nufotografuoti, o čiuožyklos nuotraukas eksponuoti parodoje, dalyvauti fotografijų konkursuose.

Laikraštyje „Pravda“ buvo paskelbtas fotokursas „Pramoninės statybos objektų grožis“. M. Baranauskas suprato turįs daug galimybių laimėti premiją. Jis iš įvairių pusių nufotografavo čiuožyklą

ir nusiuntė nuotraukas konkursui. Ciklą pavadino „Statybų simfonija“. Ir dar parašė priedą: Lietuvoje, Elektrėnų gyvenvietėje, statomi žiemos sporto rūmai. Jis nežinojo, kad už savavališkas sporto aikštelių statybas vadovai baudžiami net atleidžiant juos iš darbo. O jau už rūmus – jokio išsigelbėjimo nuo bausmės! Rūmai gyvenvietėje!? Premiją M. Barauskas gavo, bet Maskvoje dėl statybų kilo didelis triukšmas.

Visa Sąjungos valdžia užsipuolė TSRS energetikos ministrą Piotrą Neporožną, bet Maskvos valdininkams ministras atsakė: „Buvau ten ir mačiau, jokie ten ne rūmai, o savo jėgomis iš atliekų statoma palapinė. Fotografai iš musės dramblių padaro.“ Jo atsakymas buvo pateiktas visoms kontroliuojančioms organizacijoms. Tada kreiptasi į Lietuvą, klausta, kaip yra iš tikrųjų. Į Lietuvą buvo siunčiamos įvairios komisijos, reikalaujama komisijai pateikti sąskaitas iš bankų, komisija žinias turėjo perduoti Maskvai.

Kilus triukšmui, reikėjo iš rūmų daryti „palapinę“. Statytojai pradėjo ieškoti medžiagų stogui. Cinkuotai skardai pirkti iš Maskvos buvo gauta paskyra, bet jos apmokėti iš elektrinės lėšų direktorius negalėjo. Bet iš kiekvienos kebliausios padėties, gerai pasukus galvą, galima rasti išeitį.

Kadangi elektrinė dirbo labai gerai – buvo skiriamos įvairios premijos, jas ir naudojo statyboms.

Kai buvo nupirkta skarda, reikėjo į 22 metrų aukštį pakelti ir sumontuoti didžiules metalines arkas, kurių bendras svoris 340 tonų. Specialaus kranu nebuvo. L. Valinevičius sugalvojo ir pats sukonstravo kraną, kuris tokį darbą atliko. Ilgai montavo tas skardas. Žmonės buvo surinkti iš įvairių barų – keiliolika specialistų, kurie galėjo aukštyje dirbti. Statė čiuožyklą ne tik geri specialistai, bet ir geri žmonės. Pradėjus įrenginėti čiuožyklos vidų, luboms apšiltinti reikėjo „kailinių“. Ilgai statytojai nerado tam tinkamos medžiagos – lengvos, nedegios ir sugeriančios garsą.

„Dalyvaujant visasąjunginiame energetikų pasitarime Armėnijoje, prieš išvažiuojant iš komandiruotės Jerevane, vietiniai energetikai pasiūlė nuvažiuoti į parodą. Vaikštau, matau – plokštės lyg meduolis. Vietiniai jas gamino atominės elektrinės pertvaroms. Ne fabrike gamino, o kažkokioje daržinėje – malė akmenis, naudodami sujungiančias medžiagas, darė košę ir liejo didelius lapus. Su L. Valinevičiumi pagalvojome – gal tokie lakštai tikti ir stogui šiltinti, tik reikėjo vieną pusę nudrožti, kad atsivertų akutės garsui sugerti“, – interviu pasakojo direktorius P. Norkūnas. Taip išspręsta lubų apšiltinimo problema.

Rodės, viskas gerai ir sklandu, bet laukė antras smūgis – Lietuvos finansų ministerijai buvo liepta

patikrinti organizaciją „Santechmontaž“, kuri atliko čiuožyklos suvirinimo darbus. Už darbus buvo sumokėta elektrinės pinigais, o tai – nusikaltimas.

Po patikrinimo direktorius buvo kviečiamas pasiaiškinti pačiam Lietuvos TSR finansų ministrai Romualdai Sikorskiui. Direktorius viską išsamiai papasakojo ir tvirtai tarė: „Jei čiuožyklos Lietuvoje nereikia, sustabdykim darbus“. R. Sikorskis pasiteiravo tik vienintelio – ar elektrinės direktorius iš statybų turėjo asmeninės naudos? Sulaukęs neigiamo atsakymo, R. Sikorskis kontroliuojančios organizacijos viršininkui ranka mostelėjo į durų pusę, o tai reiškė – čiuožyklą galima statyti toliau.

Stogas buvo, trūko sienų. Direktorius P. Norkūnas nuvažiavo pas „Vievio paukštyno“ direktorių Albiną Mikalauską ir paklausė, ar jis galėtų prisidėti prie čiuožyklos statybos, juk daug paukštyno darbuotojų gyvena Elektrėnuose. Čiuožyklos rėmams reikėjo aliuminio lakštų. A. Mikalauskas buvo geranoriškas žmogus, parūpino aliuminio.

Rėmus gamino Vilniuje, kai juos sumontavo, nuspręsta „griaučius“ taip ir palikti, tik apkabinėti ruberoidu, fanera – padaryti pastatą nepatrauklų, kad vėl komisijos nevažiuotų. Už aliuminio panaudojimą baudavo, nes jo trūkdavo prestižiniams objektams, o čia – tik čiuožykla gyvenvietėje.

Ilgai čiuožykla stovėjo taip apkabinėta. Tuo pačiu taip gintasi ir nuo fotografų, kad vėl į parodą nuotraukos nenusiųstų.

Apie dešimt metų kabėjo ta fanera ir ruberoidas, o kai pasikeitė situacija Sąjungoje, Ledo rūmai buvo atidengti. Dar ilgai visi Tarybų Sąjungoje stebėjosi, kaip lietuviai nelegalų objektą sugebėjo pastatyti legaliai.

Čiuožykla yra, o komandos nėra. Pirmoms varžyboms L. Valinevičius surinko elektrėniškius, mokėjusius bent stovėti su pačiūžomis. Iš kažkur gavo ledo ritulio lazdu. Pirmosios rungtynės vyko tarp vietos gyventojų, o dabar mieste veikia profesionalus Lietuvos ledo ritulio klubas „Energija“, geriausi Lietuvos ledo ritulininkai yra kilę iš Elektrėnų.

Viskas priklauso nuo žmonių. Vienas LTSR valstybinio banko Lietuvos respublikinės kontoros valdytojas paklaustas, kodėl nesutrukdė čiuožykos statyboms, atsakė: „P. Noreika, viską darė žmonės, ne sau“.

Ministras P. Neporožnas visad sakydavo – važiuokit į Elektrėnus pažiūrėti, kaip reikia rūpintis žmonėmis. P. Noreika tiki, kad Elektrėnų ledo rūmai stovės dar ilgai, nes juos su didele meile statė darbštūs ir talentingi žmonės.

Kazachstano stepė

Tarybų Sąjungoje daugumos pramonės įmonių, gamyklų, įstaigų pavadinimai buvo įslaptintinti. Jei miesto teritorijoje būdavo metalurgijos gamykla, vietiniai gyventojai ją taip ir vadindavo – gamykla. Iš Maskvos atsiųstuose fondiniuose pranešimuose būdavo nurodomas miestas, o vietoje gamyklos pavadinimo nurodomas įslaptintas pašto dėžutės numeris. Vietiniai eiliniai darbuotojai ir miesto gyventojai įslaptinto numerio nežinodavo.

Prie Lietuvos VRE veikė Civilinės gynybos štabas. Jeigu tarybinė įmonė, pašto dėžės būdavo – labai įslaptinta, štabo viršininkas, tarybinės armijos atsargos majoras Kudria elektrinės darbuotojui išduodavo specialų leidimą įeiti į tos, ypatingai įslaptintos gamyklos administracijos pastatą.

Sąjunginės energetikos ministerijos Vyriausioji materialinio tiekimo valdybos „Glavsnab“ fondiniame pranešime buvo nurodyta, kad lakštinį 3 mm storio plieną, plieną 3kp gamina pašto dėžutė P-3245 Karagandoje. Įmonė, vadinama pašto dėžute, labai blogai dirbo – į telegramas ir prašymus jose greičiau pakrauti metalo produkciją, nereaguodavo.

Lietuvos VRE buvo kapitaliai remontuojamas energoblokas ir katilo apsiuvimui labai skubiai prireikė 3 mm storio lakštinio metalo. Per Maskvos „Glavsnab“ pavyko sužinoti pašto dėžutės telefono numerį. Kalbantis telefonu metalurgijos gamyklos darbuotojas prižadėdavo sukrauti skardą, bet pažado netęsėdavo.

VRE tiekimo skyriaus viršininkas V. Kitovas komandiravo skyriaus darbuotoją – metalistą Augustiną į Karagandos metalurgijos gamyklą. Tikėtasi, kad tada greičiau bus gautas ir sukrautas išgabeniui reikalingas lakštinis metalas.

Augustinas, kaip visada, pasiėmė lietuviškų dovanėlių ir pirmą kartą išvažiavo į Kazachstano TSR Karagandos miestą. Karagandos oro uoste nusileidus lėktuvui sužinojo, kad metalurgijos gamykla randasi Temirtau mieste, apie 70 km nuo Karagandos. Autobusų stotyje nusipirkęs bilietą maršrutiniu autobusu išvažiavo į Temirtau.

Kelionė tęsėsi apie dvi valandas. Keleivinis autobusas sustodavo pakelės kaimuose, o mažų miestelių stotelėse stabtelėdavo ilgiau. Keleiviai įlipdavo ir išlipdavo, bet dauguma jų važiavo iki galutinio sustojimo – Temirtau miestelio.

Šalia sėdintis keleivis užkalbino Augustiną, užsimezgė pokalbis. Pakeleivis papasakojo, kaip atsirado Kazachstano stepės, apie stepių įtaką žemdirbystei. Jis pats jau daug metų gyvena ir dirba Temirtau. Svečią iš Lietuvos, pakvietė į svečius. Dar paminėjo, kad kaimynystėje gyvena bendradarbis, kurio žmona – lietuvė, buvusio tremtinio lietuvio dukra.

Iš Temirtau autobusų stoties Augustinas miesto transportu atvažiavo prie metalurgijos gamyklos. Stotelėje išlipo visi keleiviai ir pėsčiomis patraukė gamyklos pastatų link. Einant dangus pradėjo tamsėti, niauktis. Žmonės sunerimo, ėmė skubėti, ragino bėgti ir Augustiną. Jie žinojo, ką reiškia šie gamtos ženklai – skubėjo pasislėpti nuo beprasidedančios smėlio audros, įprasto šiame regione gamtos reiškinių.

Smėlio sūkūriai sukosi aplinkui, tamsūs debesys uždengė saulę, beveik sutemo, o smėlis visu smarkumu čiažė pastato sienas, langų stiklus ir augmeniją. Nė vienas gyvas padaras neištvėrė tokios audros, todėl visi pasislėpė, kur kas galėjo. Maždaug po

10 minučių smėlio audra aprimo, saulė vėl pasirodė iš po debesų. Augustino drabužių atlapuose, kišenėse, plaukuose girgždėjo smulkus smėlis. Jis pirmą kartą gyvenimą matė tokį keistą gamtos reiškinį. Smėlio audra priminė sniego audras Lietuvoje. Vietiniai gyventojai prie smėlio audrų įpratę, jos kartas nuo karto pasikartoja.

Vėliau gyventojai Augustinui, paaiškino, kad smėlio audra, meteorologinis reiškinys, susiformuojantis vyraujant sausiems orams. Audra susiformuoja iš konvekcinių srovių, kurios susidaro stipriai įkaitus žemei. Šios srovės nuneša smėlį ilgus atstumus. Audros greitis siekia iki 150 km/h. Su audra gali judėti visa smėlio kuopa. Nešamas smėlis gali sudaryti vientisą 1,5 kilometro aukščio sieną.

Apsivalęs smėlį Augustinas užlipo į gamyklos administracijos pastato antrą aukštą, kur buvo įsikūręs realizacijos skyrius. Koridoriuje buriavosi nemažai žmonių, kai kurie pradėjo domėtis, iš kur jis atvykęs. Daugiausia tai buvo įvairių sąjunginių gamyklų atstovai. Jie jau daug dienų laukė norėdami pasikrauti savo įmonėms reikalingos metalo produkcijos. Augustinui jie pranašavo, kad jis čia praleisias nemažai dienų, teks laukti, kol pagamins ir pakraus metalo lakštus.

Įėjęs į kabinetą Augustinas pasisveikino. Realizacijos skyriaus viršininkas sėdėjo už didelio kon-

toros stalo, o priešais jį, už rašomųjų stalų, darbavosi apie 25 skyriaus darbuotojai. Priėjęs prie viršininko stalo, parodė fondinius pranešimus – Lietuvos VRE negavo už praėjusį ketvirtį metalo lakštų. Viršininkas oficialiu tonu pareiškė, kad metalurgijos gamykla dirba pilnu pajėgumu ir metalo lakštai bus išsiųsti. „Galite važiuoti namo“, – pridūrė jis.

Augustinas mėgino pasibelsti į viršininko širdį primindamas, kaip svarbu gauti lakštus, nes atliekamas šiluminės elektrinės energoblokų kapitalinis remontas, bet viršininkas nenorėjo klausytis, nepatenkintas tarsitelėjo: „Matote kiek žmonių laukia koridoriuje?!“.

Augustinas suprato – su šiuo pareigūnu neįmanoma susitarti. Atsisveikino ir pasuko išėjimo link.

Staiga pakilo viena skyriaus darbuotoja, prisistatė esanti kuratorė, atsakinga už metalo produkcijos pakrovimą energetinės sistemos įmonėms. Liepė palaukti koridoriuje, kol pati peržiūrės fondinius pranešimus, o peržiūrėjusi pasakys, kaip vykdomi ir ar vykdomi užsakymai Lietuvos VRE.

Kai nuliūdęs Augustinas išėjo iš kabineto, koridoriuje stovėję „pramušėjai“ puolė jo klausinėti, kaip sekėsi kalbėtis su skyriaus viršininku. Išgirdę, priminė – teks ilgai laukti, kol pagamins ir pakraus reikalingą metalo produkciją.

Nuėjęs į koridoriaus galą, prie lango, toliau nuo *tolkačių*, Augustinas susimąstė – ką daryti, kaip toliau

veikti, norint pasiekti rezultato. Jam bemažstant priėjo skyriaus darbuotoja, liepusi luktelti. Ji paaiškino: „Peržiūrėjau visą TSRS energetikos ministerijos dosį dėl metalo pagaminimo. Pateikiau užklausą ir prašymą cecho administracijai, pagal Lietuvos VRE fondinius dokumentus, įtraukti į grafiką ir pagaminti 120 tonų 3 mm storio plieno lakštų ir pakrauti į du vagonus.

Naujiena Augustiną pradžiugino. Atsidėkodamas įteikė moteriai paketą atsivežtų dovanėlių: dvi dėžutes gerų saldainių, Stakliškių gamybos gėrimų mažų buteliukų rinkinį, rūkytų mėsos gaminių.

Moteris nenorėjo imti dovanų, bet gražiai įkalbėta, paėmė, padėkojo ir pamokė mane nesusidėti su žmonėmis, šlifuojančiais koridorius. Jie ryte pasirodo, susimeta po rublį ir nusiperka dgtinės, o savo viršininkams telefonu meluoja esą reikalai sunkiai juda, komandiruotę reikia tęsti, prašo atsiųsti daugiau pinigų.

Augustinas prasitarė, kad jam teks ieškoti viešbučio. Darbuotoja paliepė palaukti, ji greitai sugrįšianti. Atėjusi padavė jam lapelį su viešbučio adresu, kurio darbuotojus informavo, kad atvažiuos apsigyventi žmogus iš Lietuvos. Daugiau liepė į gamyklą nebevažinėti, paskambinti jai telefonu, ji ir pasakys, kaip vyksta metalo gamyba.

Viešbutyje Augustiną apgyvendino vienviečia-

me kambaryje, nors teko sumokėti brangiau negu leido elektrinės buhalterinės apskaitos normatyvai (buvo nustatyta nakvynės pinigų riba – 2,5 rublio už parą), o teko sumokėti po 3,5 rublio už parą.

Kitą dieną, kai Augustinas paskambino realizacijos skyriaus darbuotojai, ji pasakė, kad vagonas su lakštiniu metalu Lietuvos VRE bus pakrautas rytoj, o kitas vagonas po dviejų trijų dienų.

Turėdamas laisvo laiko Augustinas nuėjo į svečius pas Sergejų, su kuriuo susipažino važiuodamas autobusu. Sergejaus šeima gyveno komunaliniame bute, vaikai suaugę ir sukūrę šeimas gyveno atskirai. Pakvietė į svečius ir lietuvė Janina, gyvenanti su kazachų tautybės vyru, irgi gyvenanti ir dirbanti Temirtau mieste. Besisvečiuodamas pas Sergejų ir klausydamas Janinos pasakojimų, Augustinas daug sužinojo apie Karagandą.

Karagandos stepėje negiliai, beveik paviršiuje, slypi naudingų iškasenų klodai. XX amžiaus pradžioje lėktuvams skrendant per šitą teritoriją atsisijungdavo lėktuvo radijonavigaciniai prietaisai. Praskridus šią vietovę, radijo ryšys vėl atsirasdavo. Vėliau mokslininkai nustatė, kad žemės paviršiuje slypi dideli geležies rūdos klodai. Temirtau miestas, išvertus iš kazachų kalbos, – Geležies kalnas. Be geležies rūdos, toje teritorijoje surado didžiulius akmenis anglies klodus, neribotus išteklius kitokių

naudingųjų iškasenų. Dar 1833 m. žemės savininkai Murat ir Sarmantai žemės paviršiuje surado akmens anglies gabalus. 1868 m. rusų pirklys Ušakovas, nupirkęs žemių, pradėjo akmens anglies iškasenų gavybą.

XIX a. pabaigoje kasyklas nupirko Prancūzijos prezidento sūnus Žanas Karno. 1907 m. prancūzai kasyklas pardavė Londono verslininkui Džimiui Gerbergui. 1918 m. akmens anglies kasyklos buvo nacionalizuotos. Kasyklos buvo apleistos, išstampyti įrengimai, kasyklos tapo niekam nereikalinga pramonės šaka.

1929 m. akmens anglies kasyklų darbas atgai-vintas. Tais pačiais metais pradėta statyti Samar-kando metalurgijos gamykla, nuo 1945 m. pava-dinta Temirtau metalurgijos gamykla.

1947–1949 m. netoli miestelio buvo įkurtas la-geris, kur karo belaisviai, tremtiniai ir tarybų val-džios priešai, vadinti liaudies priešais, pradėjo sta-tyti „Kazachstano Magnitką“. Vėliau statybos aikš-telėse vyko dideli neramumai, žuvo daug žmonių, buvo sužeista nemažai statybas prižiūrėjusių mili-cininkų.

Netoli Karagandos, Michailovsko kaime, veikė didelis lageris, kuriame kalėjo labai daug lietuvių. Nežmoniškos gyvenimo sąlygos ir sunkus darbas daugelį lietuvių pribagė, kiti mirė iš bado.

Tuo metu vyko Stalino režimo organizuotas totalus Lietuvos gyventojų genocidas.

Bet grįžkime prie reikalų, dėl kurių Augustinas atvyko į šią tolimą šalį. Per kelias dienas du vagonai su metaliniais lakštais buvo pakrauti ir išdundėjo į Elektrėnų VRE.

Augustinas nuvažiavo į gamyklą, padėkojo realizacijos skyriaus darbuotojai, įteikė dar vieną lietuviškų saldinių dėžutę ir atsisveikino.

Užsirašęs geležinkelio važtaraščio numerius, pagal kuriuos buvo pakrauti vagonai su lakštiniu plienu, Augustinas nuėjo į gamyklos sekretoriatą ir pasižymėjo komandiruotės pažymėjimą, o tada ramus išvažiavo namo. Augustinas papasakojo savo viršininkams, kaip sekėsi įvykdyti užduotį. Lietuvos VRE direktoriaus įsakymu, Augustinui išmokėta nemaža piniginė premija.

Sabališkių koplyčia

Nuo Elektrėnų, į rytų pusę, elektrėniškiams gerai matosi ant kalniuko tarp medžių pastatyta mūrinė koplyčia. Važiuojant plentu Kaunas-Vilniaus ties Elektrėnais, mažai kas atkreipavo dėmesį į dešinėje stovinčią koplyčią su bokštu.

Nuo senų senovės Lietuva yra katalikiškas kraštas. Didesniuose miestuose pastatyta daug mūrinių įvairios formos bažnyčių. Mažesniuose miesteliuose stovi medinės arba mūrinės bažnytėlės. Kaimo vietovės, kuriose pastatytos bažnyčios, tradiciškai vadinamos bažnytkaimiais. Savo sodybose, prie įvažiavimo į sodybą arba šalia kelio lietuviai statėsi nedideles medines ar mūrines labai gražias koplytėles.

Į Elektrėnus pas vaikus atvykę gyventi tėvai ar seneliai stebėdavosi, kodėl tokia gražiai mies-

Sabališkių bokštinė koplyčia

telyje nėra bažnyčios, kapinių ir nerimaudavo, kur numirę bus palaidoti.

Lietuvos VRE direktoriaus P. Noreikos pastangomis, prie Sabališkių koplyčios įrengtos Elektrėnų kapinės. Pavyko gauti Lietuvos TSR valdžios leidimą – prie koplyčios atmatuoti ir paskirti žemės plotą kapinėms įrengti. Elektrėniškiai aplink Sabališkio koplyčią iškirto nereikalingus krūmokšnius, išgrąžino aplinką, aptvėrė plotą tvora.

Vievio bažnyčios klebonas pašventino Sabališkių koplyčią ir šalia esantį žemės plotą – kapines. Nuo tada Elektrėnai turėjo savo miestelio kapines. Pradžioje kapinėse buvo laidojami Elektrėnų miestelio mirusieji, vėliau ir aplinkinių kaimų žmonės.

Žmogus, gyvendamas šitame pasaulyje, džiaugdamasis juo, visada galvoja ir apie gyvenimo pabaigą. Elektrėnuose mirusiuosius šarvodavo kultūros namų salėje arba vidurinės mokyklos aktų salėje.

Laidotuvių procesija gatve eidavo iki miestelio

ribos, toliau mirusiojo giminės ir artimieji sėsdavo į mašinas ir lydėdavo iki kapinių.

Sabališkių koplyčios ištakos siejasi su Abromiškių dvaru įkūrimu. 1371 m. Abromiškių dvarą įkūrė Abrahamas Poniatovskis, iš jo vardo kildinamas ir gyvenvietės pavadinimas. XVIII–XIX a. dvarą valdė prancūzų kilmės grafai Raesai. XIX a. viduryje Kazimiera de Raes ištekėjo už grafo P. Broel Pliaterio ir Abromiškių dvaras tapo Pliaterių nuosavybe. 1937 m. Abromiškių dvarą nupirko bankininkas, meno kūrinių kolekcionierius Mykolas Žilinskas. 1940 m. tarybinei armijai okupavus Lietuvą, Abromiškių dvaras buvo nacionalizuotas ir pasmerktas išnykti. 1951 m. Abromiškių dvaro rūmuose buvo įkurdinta ligoninė. Abromiškių dvarą valdžiusių Raesų ir Pliaterių giminių palikuonys amžinam poilsiui atgulė Sabališkių kapinėse ir koplyčioje.

Tarybų valdžia draudė miestuose ir miesteliuose statyti bažnyčias ar didesnes koplyčias. Kai kur, ypač Žemaitijos krašte, gyventojai prie savo sodybų statydavo nedideles medines ar mūrines koplytėles. Tikintieji iš Elektrėnų važinėjo į kaimynines Kietaviškių, Vievio, Semeliškių parapijų bažnyčias.

1988 m., papūtus Atgimimo vėjui, buvo surinkta 2000 parašų po prašymu leisti Elektrėnuose įkurti parapiją ir statyti bažnyčią. 1989 m. buvo įkurta

*Elektrėnų Švenčiausios Mergelės Marijos
Kankinių Karalienės bažnyčia*

Elektrėnų parapija. Naujai parapijai vadovauti paskirtas kunigas Jonas Sabaliauskas.

Pirmosios Šv. Mišios aukotos Elektrėnų valgyklos salėje, vėliau laikinos maldos patalpos buvo įrengtos Komunalinių įmonių kombinato antrojo aukšto salėje. 1990 m. gautas leidimas statyti Elektrėnuose naują bažnyčią.

Lietuvos VRE direktorius P. Noreika buvo parinkęs vietą bažnyčios statybai – nuo kapinių ei-

*Iki dabar stovi Augustino tėviškėje
pastatyta koplytėlė*

nant miestelio link, ant neaukšto pakilimo, kad važiuojant autostrada Kaunas–Vilnius, atsiskleistų bažnyčios grožis. Deja, dėl įvairių trukdžių P. Norikai nepavyko įgyvendinti plano. Labai greitai toje vietoje, kur jis norėjo statyti bažnyčią, buvo įrengta automobilių stovėjimo aikštelė.

1990 m. pradėta statyti Elektrėnų bažnyčia. Ji pradėta statyti kitoje gražioje vietoje – prie miško, netoli Elektrėnų marių. Parinktas moderniosios architektūros statinio variantas. 1996 m. Elektrėnų bažnyčios statyba baigta. Iškilmingai konsekruota ir pavadinta Elektrėnų Švenčiausios Mergelės Marijos Kankinių Karalienės bažnyčia.

1950 m. Žemaitijoje, Salantų rajono Šliktinės kaime, Augustino tėviškėje, pastatyta raudonų dekoratyvinių plytų Švenčiausios Mergelės Marijos koplytėlė.

1966 m. tarybų valdžia, prisidengdama vykdomais melioracijos darbais, Žemaitijos krašte sunaikino visas kaimo sodybas. Nebeliko pastatų, trobų, sodo medžių ir gražių vienkiemių. Išnaikino ir miško plotus. Neliko užuovėjos nuo vėjo ir audrų.

Ne kartą tarybiniai pareigūnai ruošėsi nugriauti Šliktinės kaimo koplytėlę, bet Lietuvos TSR kultūros ministerijai prie koplytėlės pritvirtinus metalinę lentelę su užrašu: „Koplytėlė yra saugoma valstybės“, kėsanimaisi griauti baigėsi. Iki dabar tebestovinti, naujai renovuota mūrinė koplytėlė primena to meto neramius įvykius.

„Tautiška giesmė“

Nedidelėje energetikų gyvenvietėje Elektrėnuose gyventojai vienas kitą pažinojo, dauguma jų dirbo Lietuvos VRE ir jos padaliniuose. Susibičiuliaudavo, kviesdavosi vieni kitus į svečius, kartu važiuodavo į koncertus, dalyvaudavo šventiniuose renginiuose.

1968 m. gražų vasaros sekmadienio vakarą Augustinas buvo pakviestas atšvęsti kaimynystėje gyvenančio bendradarbio gimtadienio. Susirinko artimiausi bendradarbiai, atvyko giminų iš Kauno. Gimtadienio šventėje dalyvavo ir Elektrėnų miesto DŽDT (Darbo žmonių deputatų tarybos) Vykdomojo komiteto pirmininkė. Paprastai tokiose šventėse susirinkusieji diskutuodavo įvairiomis temomis, vaišindavosi, dainuodavo užstalės bei liaudiškas dainas. Nenuorama Augustinas spontaniškai

„Tautiška giesmė“

Lietuva, Tėvynė mūsų,
Tu didvyrių žeme!
Iš praeities Tavo sūnūs
Te stiprybę semia.

Tegul Tavo vaikai eina
Vien takais dorybės
Tegul dirba Tavo naudai
Ir žmonių gėrybei.

Tegul saulė Lietuvos
Tamsumas prašalina
Ir šviesa, ir tiesa
Mus žingsnius telydi.

Tegul meilė Lietuvos
Dega mūsų širdyse.
Vardan tos Lietuvos
Vienybė težydi.

svečių paklausė, ar kas moka „Tautišką giesmę“. Iš Kauno atvykusi garbaus amžiaus pora pasigyrė, kad jie moka ir gali sugiedoti. Žinoma, ne visi mokėjo giesmės žodžius. Pradėjus giedoti Augustinas pirmasis atsistojo, juo pasekė visi kiti, liko sėdėti tik miestelio VK pirmininkė.

Šiltas vasaros vakaras, pro atvertus langus ir balkono duris, liejosi garsai, įspūdingai skambėjo Nepriklausomos Lietuvos himnas. Užbaigę giedoti, visi pradėjo ploti, džiaugtis, kad pavyko taip gražiai, melodingai sugiedoti. Išgėrė po taurę šampano.

Garbaus amžiaus vyriškis iš Kauno trumpai papasakojo, kaip „Tautiška giesmė“ atsirado. Nuo 1898 m. pabaigos Vinco Kudirkos sukurta „Tautiška giesmė“, buvo giedama lietuvių susibūrimo vietose, viešose politinėse sueigose. 1918 metais, Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, 1919 m. „Tautiška giesmė“ patvirtinta Lietuvos himnu.

Raudonajai tarybinei armijai okupavus Lietuvą, uždraustas ne tik himnas, tautinė vėliava, bet ir kiti lietuviški simboliai. Už jų naudojimą Lietuvos gyventojai buvo persekiojami, baudžiami ir net sodinami į kalėjimus.

Baigus giedoti, netrukus kažkas paskambino į duris. Buto šeimininkė atidarė duris ir nuščiavo – stovėjo milicininkų būrys. Vyresnio amžiaus milicininkas įėjęs į butą nustebo pokilyje pamatęs

miesto Vykdomojo komiteto pirmininkę. Ispėjo, kad dainuoti nacionalinių, draudžiamų dainų negalima. Milicininkas apsisuko ir išėjo iš buto.

Vėliau buto šeimininkė sužinojo, kad buvo duotas nurodymas visus svečius areštuoti ir uždaryti areštinėje, bet išgelbėjo tai, kad šventėje dalyvavo VK pirmininkė. Nemalonus incidentas buvo pamirštas, nė vieno nenubaudė, KGB darbuotojai nė vieno iš dalyvių nepasikvietė net profilaktiškai pakalbėti. Vėliau Elektrėnų DŽDT Vykdomojo komiteto pirmininku dirbo kitas pareigūnas.

Čechovo armatūros gamykla

Siekiant saugesnio stambių elektros stočių veikimo, prie sąjunginės Energetikos ministerijos buvo įkurti projektuotojų institutai ir organizacijos. Jos ruošdavo technines dokumentacijas, tada perduodavo specializuotoms gamykloms. Taip norėta paspartinti įrenginių gamybą ir ekonomiškiau padaryti energoblokų valdymą.

Lietuvos VRE buvo pirmoji sąjunginė elektrinė, dirbanti superkritiniais parametrais: pirmuosiuose keturiuose blokuose garo slėgis sudarė 140 at., o garo temperatūra siekė 570 laipsnių. 5–8 energoblokuose garo slėgis sudarė 255 at. (temperatūra 570 °C).

Perkaitinto garo srautai buvo valdomi per aukšto slėgio vamzdynus ir uždaromosios armatūros tinklus. Aukštos kvalifikacijos elektrinės specialistai nuolat tobulindavo ir diegdavo naujoves siek-

dami, kad energoblokų turbinų ir katilų agregatai ekonomiškiau atliktų savo funkcijas. Paruoštą techninę dokumentaciją siūsdavo patvirtinti projektinėms organizacijoms.

Vienas iš patobulinimų buvo vadinamasis GRAĮ – greitai reguliuojantis redukcinis aušinimo įtaisas, kuris, stabdant bloką, automatiškai atvėsindavo iš garo turbinos išmetamą garą, tai padėdavo patirti mažesnių nuostolių garo aušinimo sistemoje.

Rusiškai šie patobulinimai vadinosi ПОУ – редуционно-охладительные установки ir БПОУ – быстро действующие редуционно – охладительные установки.

Tulos srityje esanti Čechovo armatūros gamykla tuo metu vienintelė TSRS gamino aukšto slėgio armatūrą.

Maskvos organizacija „Energokomplektoborudovaniye“ kasmet paskirdavo fondus gauti uždaromajai armatūrai, bet Čechovo gamykla, pasiteisindama techniniais nesklandumais gamybos procese, nenoriai siūsdavo armatūrą, o БПОУ įtaisų apskritai nepakraudavo.

Augustinas ruošėsi komandiruotei į Podolsko katilų gamyklą, nes reikėjo gauti specialių suvirinimo elektrodų. Tiekėjas Snetkovas rūpinosi uždaromosios armatūros reikalais, tad jo vadovas, skyriaus viršininko pavaduotojas V. Kitovas Au-

gustinui davė papildomą užduotį – nuvažiuoti į Čechovo armatūros įmonę, sužinoti, kada gamykla pagamintų ir pakrautų reikalingus įtaisus.

Augustinas pasidžiaugė, kad puikus keleivinis traukinys „Lietuva“, vykstantis maršrutu Vilnius – Maskva – Vilnius, į Maskvos Baltarusijos geležinkelio stotį atvykdavo labai patogiu metu – rytą. Iš stoties Augustinas elektriniu traukiniu pasiekė Tulą. Iš Tulos maršrutiniu autobusu nuvažiavo į Čechovą, o Veniukovo armatūros gamyklą pasiekė miesto autobusu.

Nedideliame miestelio viešbutyje budinčiai darbuotojai padavė pasą ir komandiruotės pažymėjimą. Apsigyveno dviviečiame viešbučio kambaryje. Paskubomis nusiprausęs, išgėręs puoduką kavos, Augustinas išskubėjo į gamyklą vykdyti komandiruotės užduoties.

Armatūros gamyklos administracijos pastato pirmajame aukšte buvo įsikūręs tiekimo-realizacijos skyrius. Užėjęs į skyriaus viršininko kabinetą, Augustinas, kaip visada, pasisveikino, prisistatė, iš kur atvykęs ir su kokia užduotimi. Kabinete daugiau žmonių nebuvo, tad Augustinas nedelsdamas iš sakvojažo pradėjo traukti ir į viršininko darbo stalo stalčius krauti lietuviškas dovanėles.

Po trumpo pokalbio viršininkas Golikovas pasakė po darbo su kolega ateisias į šalia gamyklos

esančią valgyklą-restoraną ir ten galutinai aptarsią uždarosios armatūros realizacijos klausimus.

Iki darbo dienos pabaigos buvo dar nemažai laiko. Augustinas nuėjo į valgyklą, susirado valgyklos vedėją ir paprašė, kad atskiroje patalpoje ji paruoštų gerą vaišių stalą trimis asmenims.

Realizacijos skyriaus viršininkas Golikovas atėjo su savo draugu, gamyklos armatūros cecho viršininku. Pradžioje prie vaišių stalo pasikalbėjo įvairiomis temomis, vėliau kalba ėmė krypti Augustinui palankia tema. Vaišės užtruko iki vidurnakčio, atsisveikindamas Golikovas Augustinui pasakė į gamyklą ateiti kitą dieną, bet ne iš ryto, vėliau, nes jam reikės peržiūrėti gamybos planų vykdymo grafikus.

Po dar vienos bendros vakarienės, realizacijos skyriaus viršininkas informavo Augustiną, kad BPOY sistemos elementai bus sukomplektuoti kartu su uždaromąja armatūra ir artimiausiomis dienomis geležinkelio vagonai bus pakrauti ir išsiųsti į Lietuvos VRE. Sutarta, kad pagal ankstesnius fondinius pranešimus negauta armatūra, bus visa pakrauta, nebeliks gamyklos įsiskolinimo produkcijos gavėjui – Lietuvos VRE. Augustinui buvo liepta nesijaudinti, drąsiai važiuoti namo, nes geležinkelio važtaraščiai jau užpildyti. Visa produkcija bus pakrauta į tris vagonus ir išsiųsta nurodytu adresu.

Skyriaus viršininkas Golikovas savo žodį ištesėjo – traukinio vagonais atsiųstos ne tik BPOY sistemos, bet ir daug elektrinei reikalingos stambių gabaritų uždaromosios armatūros: sklendžių, vožtuvų, motoreduktorių, droselinių purkštukų.

Po sėkmingo Augustino vizito į Čechovo armatūros gamyklą, tarp gamyklos ir VRE užsimezgė draugiški dalykiniai santykiai. Prekių žinovas Snetkovas, atsakingas už armatūros tiekimą, ir V. Kitovas pradėjo tiesiogiai bendrauti su Čechovo armatūros gamyklos viršininku Golikovu. Pastarasis daug kartų buvo atvykęs į Lietuvą, atostogavo Baltijos pajūrio kurortuose. Daugiau niekada nekillo problemų gauti uždaromosios armatūros iš Čechovo gamyklos.

Komandiruotėse Augustinas domėdavosi miestu ir gamyklos istorija. Vaikščiodamas po miestą užsukdavo į muziejus, knygynus kitas kultūros įstaigas. Aplankydavo miesto cerkves, visada paaukodavo maldos namams ir pasimelsdavo.

Augustinas nemažai sužinojo apie Čechovo miestą ir armatūros gamyklą. 1854 m. nedideliame Veniukovo kaime pradėjo veikti tekstilės fabrikas. 1941 m. Veniukovui suteiktas miestelio pavadinimas. 1943 m. tekstilės fabrikas rekonstruotas ir pavadino Veniukovo armatūros gamykla. 1957 m. Veniukovo armatūros gamykla pradėjo gaminti

uždaromąją armatūrą 1500–2000 MW galingumo energoblokamas. 1960 m. pradėjo gaminti armatūrą šiluminėms elektrinėms, kurių energoblokų galia – 3000 MW. 1965 m. Veniukovas tapo Čechovo miesto mikrorajonu. 1976 m. Veniukovo armatūros gamykla pavadinta Čechovo energetinių mašinų gamykla.

Iš Čechovo Augustinas atvyko į Podolsko katalų gamyklą, kur turėjo gauti specialių suvirinimo elektrodų. Elektrodų gamybos cecho sandėlininkė paruošė du nešulius su elektrodų produkcija. Vieno nešulio svoris 25 kg. Kad patogiau būtų rankose nešti, apvyniojo ruloniniu popieriumi, prie špagato virvutės pritvirtino medinius pagaliukus. Su tokiu kroviniu Augustinas išvyko namo. Taksis pasiekė Podolsko geležinkelio stotį, toliau *električka* iki Maskvos Baltarusijos geležinkelio stoties, toliau traukiniu „Lietuva“ iki Vilniaus. Iš Vilniaus Augustinas paskambino telefonu į savo darbovietę, prašydamas atsiųsti mašiną kroviniui. V. Kitovas dėkojo Augustinui, kad su Čechovo gamykla nebeliko jokių problemų, produkciją VRE gaudavo laiku.

Volfas Mesingas Elektrėnuose

1967-ųjų viduryje Elektrėnus apskrįjo žinia – atvyksta aiškiaregys, telepatas Volfas Mesingas, siūbantis ne tik skaityti žmogaus mintis, bet mintimis įtakoti kito žmogaus valią.

Į vidurinės mokyklos aktų salę prisirinko labai daug elektrėniškių. Salėje buvo užimtos visos kėdės, buvo daug stovinčiųjų. Penki tiekimo skyriaus darbuotojai, tarp jų ir Augustinas, įsigijo bilietus ir atvykę ankščiau gavo atsisėsti.

Ant scenos už stalo sėdėjo Mesingo asistentė-sekretorė, kuri koordinavo užduočių eigą salėje. Ant kitos kėdės sėdėjo pats aiškiaregys, nors renginio metu jis daugiausia stovėjo ir vaikščiojo po salę atlikdamas įvairias užduotis.

Labai įdomią užduotį aiškeregiui mintimis parengė Snetkovas – salės viduryje, konkrečioje eilėje,

sėdi žmogus. Mesingas turi prieiti prie jo ir pasakyti, kiek jo kelnų dešinės pusės kišenėje yra monetų. Pagal monetų kiekį surasti kėdžių eilę. Tada, pagal kapeikų sumą, surasti toje eilėje sėdintį žmogų. Su tokia užduotimi mintyse Snetkovas užlipo ant scenos.

Mesingas suėmė jo rankos riešą, vedžiodamas po salę tiksliai įvykdė, ką mintimis perdavė Snetkovas. Galiausiai pagyrė jį už tokią įdomią užduotį. Įvykdęs užduotį Mesingas pasakė Snetkovui, kad nereikėjo mintyse dar ir rusiškai keiktis.

Asistentė ragino prigalvoti kuo daugiau užduočių telepatui, nes jo talentas nemėgsta „prastovų“, laukia užduočių ir Mesingas trokšta jas atlikti. Įsidrąsinę žmonės perdavinėjo mintimis labai daug ir įvairiausių užduočių. Mesingas kiekvieną kartą suimdavo minčių siuntėjo riešą, vedžiojo po salę ir vykdė mintimis perduodamas užduotis.

Susitikimas su Mesingu žmonėms labai patiko. Žiūrovai buvo apstulbę stebėdami šį žmogų ir mitydami jo neįtikėtiną talentą – skaityti kito žmogaus mintis, paveikti kitą.

Sekretorė kartą nuo karto paskelbdavo pertraukėles, paaiškindama, kad seansuose Mesingas labai pavargsta, jam metas pailsėti. Per poilsio pertraukėles asistentė trumpai papasakodavo įdomesnius Mesingo biografijos faktus.

Volfas Mesingas gimė 1899 metais didelėje žydų šeimoje nedideliame Lenkijos miestelyje. Būdamas tik šešerių skaitydavo Torą ir išsyk įsimindavo net po kelis jos puslapius. Tai žavėjo rabinus ir jie įkalbėjo Volfo tėvus atiduoti sūnų į mokyklą, rengusią žydų dvasininkus.

Iš dvasininkų mokyklos Volfas pabėgo. Sėdo į pirmą pasitaikiusį traukinį, palindo po suolu ir užmigo. Jį pažadino konduktorius, griežtai reikalaudamas bilieto, kurio Mesingas, aišku, neturėjo. Tačiau berniukas turėjo telepato dovaną. Jis pakėlė nuo grindų laikraščio skiautę, padavė ją kontrolieriui ir visas mintis sutelkė į tai, kad šis patikėtų, jog tai – bilietas.

Stebuklas įvyko – kontrolierius pažymėjo popiergalį ir pasiūlė vaikui kelionę tęsti ne po suolu, o šalia kitų keleivių. Taip Volfas be skatiko atkeliavo į Berlyną.

1917 metais Mesingas išsirengė į turnė po pasaulį: Europą, Japoniją, Šiaurės ir Pietų Ameriką, Australiją, Indiją. Jo psichologiniai bandymai keldavo didžiausią žmonių susidomėjimą. Kaip Mesingas galėjo skaityti užsieniečių mintis? Telepatas aiškino: „Visų pirma, žodis „skaityti“ nėra tikslus. Esmė – svetimą norą pajusti lyg savąjį. Geriausi minčių siuntėjai, pasak Mesingo, yra kurčėnyliai. Juk jie mąsto be žodžių, vien vaizdiniais.

1937 metais Volfas, kalbėdamas viename iš Varšuvos teatrų, išpranašavo Hitlerio žūtį (jeigu tik šis pasuks į Rytus) ir fašizmo žlugimą. Už tai fiureris jo galvą įvertino 200 tūkstančių markių. Jį areštavo. Kalbėdamas karceryje Mesingas suprato: jeigu tuoj pat iš čia neišeis, jį sušaudys.

Tada jam pravertė dar vienas jo sugebėjimas – per atstumą pajungti savo valiai žmones. Jis sukaupe jėgas ir privertė ateiti į savo kamerą policijos nuovadoje buvusius policininkus. Netrukus jie visi, įskaitant ir kalėjimo viršininką, atėjo. Tada Mesingas, iki tol gulėjęs it negyvas, pašoko ir išbėgo iš kameros. Užstūmė kameros durų skląstį ir pabėgo.

Iš Varšuvos jis buvo išvežtas naktį, šieno vežime. Atsidūrus TSRS teritorijoje, prasidėjo naujas gyvenimo etapas po Stalino sparneliu.

Stalinui jis demonstruodavo įvairias gudrybes. Pavyzdžiui, gaudavo iš banko 100 tūkstančių rublių pateikdamas iš mokyklinio sąsiuvinio išplėštą lapelį. Arba nekliudomas įeidavo į Kunceve esančią Stalino vilą, nors Stalinui šis uždavinys atrodė neįgyvendinamas. Tiesiog sugebėdavo telepatiškai įteigti sargybai, kad eina ne jis, o Lavrentijus Berija.

Stalinui įsakius, jo nelietė. Mesingas suspėjo ne tik įtikinti vadą savo gabumais. Jis suteikė Kremlui neįkainojamų paslaugų. Maskvoje prapuolė aukšto

rango valdininkas su slaptais dokumentais. Stalinas portfeliui surasti davė tris dienas. Iš nevilties valdininkai kreipėsi į Mesingą. Šis savo vizijose pamatė kaimą, aukštą upės krantą, suklypusį tiltą per upę. Po viena iš tilto atramų guli portfelis. Kraštotyrininkai greitai atpažino Mesingo nupasakotą vietą ir po keletos valandų portfelis jau gulėjo ant vado stalo.

Visišką Stalino pasitikėjimą Mesingas įgijo išgelbėję gyvybę jo sūnui Vasilijui. Tai atsitiko po karo. Vasilijus rengėsi skristi su ledo ritulininkų rinktine į Sverdlovską. Tai sužinojęs Mesingas paskambino Stalinui: „Tegu važiuoja traukiniu. Reikalauju!“. Stalinas susisiekė su sūnumi ir liepė grąžinti lėktuvo bilietą. Lėktuvas ties Sverdlovsku sudužo.

Mesingui buvo sunku: vienoje svarstyklių lėkštėje buvo mirtis, kitoje – meilė ir laimingas šeimyninis gyvenimas. Reikėjo gyventi ir dirbti negalvojant apie savo mirties datą.

Susirgus žmonai jis sau pasakė: „Aš juk Volfas Mesingas, puikiai žinau, kad ji nepasveiks“. Ji mirė 1960 m. rugpjūčio 2 dieną, septintą valandą vakaro. Telepatas Volfas tapo našliu.

Augustinas sužinojo, kad paskutinis Volfo Mesingo pasirodymas įvyko Maskvos „Spalio“ kino teatre 1967 m. pabaigoje. Visus numerius jis atliko nepriekaištingai, nors puikiai žinojo, kad gyven-

ti jam liko vos kelios dienos. Savo mirties valandą Mesingas išpranašavo iš anksto, būtent tuo metu jį ištiko širdies priepuolis. Žmonos sesuo prisiminė, kad eidamas į greitosios pagalbos automobilį Mesingas sustojo, liūdnai pažvelgė į savo namą ir ištarė: „Daugiau į jį aš nesugrįšiu.“

Elektrėniškiai ilgai aptarinėjo Volfo Mesingo apsilankymą jų miestelyje. Stebėjosi jo sugebėjimais ir diskutavo – jei tokie žmonės dirbtų policijoje, sugaudytų visus nusikaltėlius!

Šilti garažai

Augustinui pradėjus dirbti Lietuvos VRE, Elektrėnų miestelis vis augo, plėtėsi. Gyventojų patogumui buvo statomi prekybos, sporto, švietimo, kultūros ir kitokios paskirties objektai ir įstaigos. Augustinas, kaip ir visi elektrėniškiai, padėjo sodinti medelius, dalyvavo talkose, švarino, puošė unikalią energetikų gyvenvietę.

Tuo metu nedaugelis gyventojų turėjo nuosavus lengvuosius automobilius. Į šventinius renginius Vilniuje ar Kaune važiuodavo maršrutiniais autobusais. Jei kas ir turėjo automobilį, į jį susėdavo kelios šeimos ir kartu vykdavo į sostinę stebėti kultūros ar sporto renginių, aplankydavo parodas.

Energetikų atlyginimai buvo didesni negu kitų pramonės šakų darbuotojų. Pasitaupę Lietuvos VRE dirbuotojai galėjo nusipirkti lengvąjį automobilį.

Tarybų Sąjungoje automobilių pramonės įmonės nepajėgė pagaminti reikiamo kiekio automašinų. Tarybinei santvarkai lojalūs ir ištikimi gyventojai per kompartijos organizacijas gaudavo paskyras-leidimus naujiems automobiliams nusipirkti. Neturėjusieji naudingų ryšių kompartijos nomenklatūroje, mašinas pirkdavo automobilių turguose. Nenauja mašina turguje kainavo brangiau negu nauja, o jei atveždavo naują mašiną, ji kainuodavo beveik dvigubai brangiau negu jos tikroji gamyklinė vertė. Importuoti automobilius į Tarybų Sąjungą iš užsienio valstybių drausta. Tarybiniai piliečiai galėjo pirkti tik TSRS gamintus lengvuosius automobilius: „Moskvič“, „Pobieda“, „Volga“, vėliau pasirodė automobiliai „Zaporožec“.

Laikui bėgant elektrėniškiai nusipirkdavo vis daugiau ir daugiau įvairių markių tarybinės gamybos lengvųjų automobilių. Įsigijus automobilį reikalingas garažas. Pirmiesiems garažams statyti buvo paskirtas žemės plotas vakariniame miestelio pakraštyje, kairėje pusėje, netoli kelio į elektrinę.

Augustinas, darbo reikalais važinėdamas po plačiąją šalį domėjosi ir automobiliais. Pradėjo domėtis, kada ir kokios markės lengvieji automobiliai buvo gaminami Tarybų Sąjungoje, ta tema kalbėjosi su žmonėmis, įsigydavo įvairios literatūros.

Maskvos mažalitražių automobilių gamykla

(rus. M3MA), nuo 1946 m. pradėjo gaminti automobilius „Moskvič-400“, tai automobilio „Opel Kadet“ analogas, juos 1937–1940 m. gamino

Vokietija. 1954 – 1956 m. buvo gaminami „Moskvič-401“ markės automobiliai. Po rekonstrukcijos Maskvos automobilių gamykla pradėjo gaminti naujo modelio lengvuosius automobilius: 1957 m. – „Moskvič-402“, 1958 m. – „Moskvič-407“ ir „Moskvič-411“. 1962 m. pradėtas gaminti „Moskvič-403“ markės modelis.

Europoje ir JAV prasidėjo lengvųjų automobilių gamybos bumas. Tarybų Sąjungos automobilių gamintojai nenorėjo atsilikti.

Lengvuosius automobilius gamino ir Gorkio automobilių gamykla (rus. ГАЗ). Gamykla buvo įkurta 1929 m. (tada vadinosi Nižnij Novgorodo automobilių gamykla – NAZ), pastatyta bendradarbiaujant su JAV gamykla „Ford“. Po II pasaulinio karo Gorkio gamykla pagamino ir išleido į apyvartą kokybe garsėjusius lengvuosius automobilius „GAZ-M20 Pobeda“ su korozijos nebijančia skarda.

1956–1970 m. gamykla išleido patvarius automobilius „GAZ-21 Volga“, užsieniečiai tą modelį pakrikštijo taip – traktorius, apvilktas iškilmių kostiumu. 1968 m. pradėti gaminti „GAZ-24 Volga“, – naujos modifikacijos, prabangūs lengvieji automobiliai.

Nors laikas nuo laiko automobilių gamyklos kepė naujus modelius, bet gamybiniai pajėgumai buvo per menki, kad galėtų aprūpinti šalies gyventojus lengvaisiais automobiliais. TSRS vyriausybė niekada nesudarydavo sutarčių su kapitalistinio pasaulio valstybėmis. Nesudarė ir automobiliams pirkti, tad nebuvo gerinamos žmonių gyvenimo sąlygos. Automobilis TSRS buvo prabanga.

Stebuklas įvyko 1966 metai, kai pirmą kartą TSRS istorijoje Tarybų Sąjungos vyriausybė pasirašė sutartį su Italijos firma „Fiat“. Sutarta, kad ši firma Toljati mieste statys didžiulę gamyklą, kuri pradės gaminti naujos kartos lengvuosius automobilius.

1970 m. Toljati automobilių gamykla išleido pirmuosius „VAZ-2101“ markės automobilius. Vėliau VAZ gamykla pradėjo gaminti įvairių modifikacijų lengvuosius automobilius. Vidaus rinkoje jie vadinosi „Žiguli“ (pavadinimas kilęs nuo Volgos upės pakrantėje stūksančio kalno Žiguliai, eksportui gaminamos mašinos vadinosi „LADA“, – pagal emblemoje pavaizduotą slavų-vikingų laivą vadinamą Ladija).

Augustinas svajojo nusipirkti, italų firmos „Fiat“ lengvąjį automobilį. „VAZ-2101“ markės mašina kainavo 5500 rublių. 1971 m. Augustinas baigė vairuotojų ruošimo kursą, įgijo vairuotojo teises, lei-

džiančias vairuoti motociklą ir automašinas, kurių kėlimo galia iki 3,5 tonos. Susitaupęs pinigų vieną 1974-ųjų dieną nuvažiavo į Kauno Aleksoto mašinų turgų. Už 6000 rublių nusipirko nenaują „Žiguli“ – „VAZ-2101“ markės lengvąjį automobilį.

Elektrėnų gyventojai, kurie išgalėjo, pirkė įvairių markių ir modelių lengvuosius automobilius. Lietuvos VRE direktoriaus nurodymu, Elektrėnų DŽDT vykdomasis komitetas paskyrė žemės plotą individualiems garažams statyti. Vieta parinkta šaltiniuota ir pelkėta, bet žmonės nenusiminė – būsimieji garažų savininkai susibūrė ir nudrenavo, išlygino ir paruošė žemės plotą garažams statyti.

Garažų miestelis plėtėsi, steigėsi garažų kooperatyvai, taip lengviau buvo organizuoti statybas. Elektrėniškiai statėsi didelius, patogius garažus iš silikatinių plytų. Garažo vidaus plotas sudarė 24 kvadratinus metrus (plotis – 4 m, ilgis – 6 m.), durų aukštis – 2 m, vidaus aukštis prie durų – 2,5 m, o gale – 3,5 metro.

Augustinas, įstojęs į garažų kooperatyvą „Energetikas“, pasistatė silikatinių plytų garažą savo automobiliui „VAZ-2101“ laikyti.

Garažai buvo statomi eilėmis ir sublokuoti su kaimynų garažais. Beveik visi garažai buvo statomi su rūsiais per visą garažo plotą, juos perdengdavo gelžbetoninėmis plokštėmis, grindų viduryje būda-

vo paliekamas tarpas mašinos remontui, diagnostikai ir apžiūrai.

Garažų apšiltinimui per visą garažų eilę, palei galinę sieną, buvo išvesti du 159 mm storio metaliniai vamzdžiai. Garažų eilės gale, per sumontuotus kolektorius, iš elektrinės buvo nutiesti karšto vandens vamzdžiai ir tiekiamas apšildymas visiems garažams. Žiemą garaže būdavo šilta. Tuo metu buvo įprasta pačiam mašinos savininkui ją prižiūrėti, remontuoti, rūpintis profilaktika. Automobilių savininkai prie apšildymo vamzdžio privirino atsišakojantį vamzdelį ir ventilio pagalba, pajungę reikiamo ilgio žarną, plaudavo mašinas.

Kūrybingi garažų savininkai garažo rūsyje įsirengė poilsio, kūrybos, įvairių žaidimų (šachmatų, šaškių, bilijardo ir kt.), kambarius, įvairias dirbtuves. Kambariai buvo įrengti skoningai – sienos išpuoštos dekoratyviniais ornamentais, užėjus vidun būdavo jauku ir šilta.

Kai Augustinas komandiruotėse kolegoms kitose respublikose papasakodavo apie Elektrėnų individualių mašinų šildomus garažus, jie negalėdavo tuo patikėti. Nei Vilniuje, nei Kaune, nei kituose didesniuose miestuose mašinų garažų centralizuotai nešildė. Ir tai dar ne viskas, po kurio laiko mašinų vairuotojų patogumui šalia garažų pastatyta kuro papildymo stotis.

Elektrėnų rankinis „Energija“

Lietuvos VRE dirbantys energetikos specialistai tuomet buvo jauni ir entuziastingi. Jie stengėsi ne tik dirbti, bet suko galvas, kaip išpūdingiau išgarsinti gražiojo Elektrėnų miestelio vardą. Lietuvos VRE direktorius skatino dirbančiuosius prisidėti prie Elektrėnų garsinimo ne tik Lietuvoje, bet ir už respublikos ribų. Elektrinės darbuotojai subrandino idėją – įkurti Elektrėnuose rankinio komandą, nors tuo metu respublikoje ši sporto šaka nebuvo labai populiari.

1963 m. į Elektrėnus atvykęs Kauno kūno kultūros instituto auklėtinis A. Ciskevičius prie Lietuvos VRE subūrė jaunųjų rankininkų komandą. Pradžiai nieko gera nežadėjo – Elektrėnuose nebuvo aikštelės tokiam žaidimui. Treniruotės vykdavo Vievio

*1969 etų rankinio „Energija“ sporto meistrai.
Daukartiniai nugalėtojai namie ir svetur.*

mokyklos sporto salėje. Vėliau rankinio žaidimo aikštelė buvo pastatyta po atviru dangum, ją žaidėjai pavadino medine pakyla.

Pastačius Elektrėnų 39-ąją profesinę technikos mokyklą su erdvia sporto sale, rankininkai treniravosi joje. Šioje sporto salėje vyko ir respublikinio lygio rankinio varžybos.

Rankinio komanda „Energija“ garsėjo savo iškovotomis pergalėmis ne tik Elektrėnuose bet ir

už respublikos ribų. Beveik visi rankininkai dirbo Lietuvos VRE padaliniuose ir gaudavo nemažus atlyginimus. Garsusis rankinio vartininkas K. Lekeckas pradėjo dirbti tiekimo skyriuje pakrovimo-iškrovimo darbų vadovu.

Augustinas prisimena, kad į nedidelį tiekimo skyriaus kabinetą retkarčiais užsukdavo jaunas, puikios laikysenos jaunuolis – tai ir buvo legendinis, greitos reakcijos rankinio vartininkas, beveik nepraleisdavęs į komandos vartus skriejančio kamuolio. Kęstutis Lekeckas tuo metu buvo toks pat garsus kaip vėliau išgarsėjęs kaunietis krepšininkas Arvydas Sabonis.

Rankinio „Energija“ branduolį sudarė jauni Lietuvos VRE specialistai: V. Dantė, K. Lekeckas, N. Aržuolaitis, A. Mizgaitis, K. Šerkšnys, T. Arlauskas, Z. Mališauskas ir kiti elektrinės darbuotojai. A. Cickevičius buvo rankinio komandos treneris ir labai geras organizatorius. Jo dėka Elektrėnų rankinio komanda „Energija“ tapo sporto meistrų komanda, daugelio tarptautinių varžybų nugalėtoja.

Butų dalinimas

Elektrėnų miestas plėtėsi, daugėjo daugiabučių, vis daugiau jaunų šeimų juose švėsdavo įkurtuves. Miestelio statybas finansavo Lietuvos VRE, o gyvenamųjų namų statybų darbus vykdė Vilniaus namų statybos kombinatas. Pradžioje statyti keturių aukštų, vėliau įvairaus dizaino penkiaaukščiai blokiniai namai. Lietuvos VRE privalėjo 10% gyvenamo ploto perduoti miestelio DŽDT vykdomajam komitetui. Kiekvieno daugiabučio apgyvendinimas tapdavo švente ne tik elektrinės darbuotojams, bet ir miestelio gyventojams.

Butų dalinimas ir skirstymas – sudėtingas momentas. Būta atvejų, kai butų skirstymas užtrukdavo kelias dienas. Kiekvienas elektrinės padalinys sudarydavo darbuotojų, kuriems reikalingas gyvenamasis plotas, sarašus. Sąrašai patekdavo į profsą-

jungos komitetą. Tada Lietuvos VRE direktorius P. Noreika, kartu su visuomeninėmis organizacijomis, peržiūrėdavo ir įvertindavo, kam ir už kokius nuopelnus skirti butus. Lemiamą žodį, skirti ar neskirti butą, tardavo elektrinės direktorius, kompartijos sekretorius, profsąjungos komiteto pirmininkas ir padalinio viršininkas, kuriame darbuotojas dirbo.

Pirmiausia butus gaudavo sistemai nusipelnę darbuotojai, elektrinei reikalingi aukštos kvalifikacijos specialistai, daugiavaikės šeimos. Ne visiems darbuotojams pavykdavo gauti atskirus butus, neretai kelios šeimos būdavo apgyvendinamos viename bute su bendra virtuve.

Komunalinis butas būdavo didžiulė dovana šeimai, už tokį butą mokėti nereikėdavo, buto nuoma – keli rubliai per mėnesį, elektros energijos kilovatvalandės kaina buvo labai maža. Karštas ir šaltas vanduo tiekiamas nemokamai. Butuose nebuvo nei gamtinių dujų, nei vandens apskaitos prietaisų-skaitiklių. Gamtinės dujos gyventojams buvo tiekiamos nemokamai – dek dujinės plytelės degiklį ir kiek nori degink dujas!

Carskoje Selo

Energoblokus remontuodavo elektrinės darbuotojai kartu su „Kaunoenergoremonto“ įmonės specialistais bei į Elektrėnus komandiruotais sąjunginio pavaldumo įmonių darbuotojais.

Atvykusiems darbuotojams buvo pastatyti du penkiaaukščiai bendrabučio tipo pastatai. Atvykėliai juose ir gyvendavo, kaip ir visi elektrėniškiai naudojos miesto gerbūviu.

Norint kokybiškai suvirinti iš legiruoto plieno pagamintus vamzdžius, būtina turėti gerą suvirinimo aparatūrą ir atitinkamos markės geros kokybės suvirinimo elektrodų. Metalo laboratorijos darbuotojai suvirinimo siūles patikrindavo triguba kontrole – peršviesdavo rentgeno spinduliais, ultragarso prietaisais bei mechaniniu būdu.

Elektros suvirintojų grupės specialistai – aukš-

tos kvalifikacijos darbuotojai. Vienas iš jų – Romaldas Bundzinskas, rodo, jis buvo vienas geriausių „Kaunoenergo remonto“ įmonės elektros suvirintojų.

Specielektrodų Augustinas atveždavo iš Podolsko katilų gamyklos bei iš Maskvos elektrodų gamyklos. Vėliau Leningrade esantis „Sevzapenergomontazh“ trestas įkūrė įmonę, kurioje pradėti gaminti suvirinimo elektrodai visoms energetinės sistemos elektrinėms.

Atrinkti elektrodų kartu su Augustinu į Leningrado elektrodų gamyklą važiuodavo du trys kvalifikuoti specialistai: vienas Lietuvos VRE atstovas, kiti – „Kaunoenergo remonto“ įmonės darbuotojai. Jie atrinkdavo elektrodus, suvirindavo atsivežtus trumpus vamzdelius ir jau vietoje, gamyklos metalo laboratorijoje, patikrindavo suvirinimo siūlių kokybę. Iškviėtą automatinę išsiųsdavo produkciją į Lietuvos VRE.

Atvykęs į Leningradą Augustinas visada apsigyvendavo Puškino miestelyje, tresto „Sevzapenergomontazh“ žinybiniame viešbutyje. Iš Leningrado Vitebsko geležinkelio stoties elektriniu keleiviniu traukiniu per pusvalandį nuvažiuodavo į Puškino geležinkelio stotį. Miesto maršrutiniu autobusu, važiuojančiu per labai gražią gyvenvietę Carskoje Selo, pasiekdavo viešbučio pastatą.

Visada pravažiudavo pro garsų Jekaterinos rūmų parką. Jis tuo metu buvo neprižiūrimas ir apleistas.

Carų laikų gražiausieji pastatai buvo perduoti TSRS energetikos ministerijos žinion, juose įsikūrė įvairios valdybos, trestai kultūros organizacijos. Miesto centre „Marsovoje pole“ teritorijoje, gražiamе daugiaaukščiame pastate, buvo įsikūręs Tiekimo valdybų visasajunginis trestas.

1917 metais, po Didžiosios Spalio revoliucijos, tarybų valdžios metais, carų laikais įkurti parkai, paminklai, skulptūros ir kiti istorinės reikšmės objektai buvo neprižiūrimi – nyko. Tarybų valdžia dėmesio skyrė tik Petropavlovsko tvirtovės pastatų kompleksui, Emitražo (Žiemos rūmų) ir dar kai kuriems objektams, kuriuos lankydavo užsienio turistų grupės.

Masinės informacijos priemonėse carinės Rusijos laikai buvo nušviečiami kaip blogo, neteisingo, miesčioniško gyvenimo pavyzdys. Istorija buvo iškraipoma, pritaikyta prie tuomet gyvavusios ideologijos. Tarybiniai žmonės buvo dezinformuojami ir stengiamasi, kad jie kuo mažiau žinotų apie carų laikų Rusijos gyvenimą.

1918 m. Carskoje Selo pavadintas Dietskoje Selo, nuo 1937 m. gavo Puškino miesto pavadinimą. Mieste pakeisti skverų ir gatvių pavadinimai.

Augustinas komandiruotėje atlikęs svarbias užduotis, laisvalaikiu lankydavosi Petropavlovsko tvirtovėje, Ermitaže. Jis ne kartą grožėjosi istoriniais eksponatais, vertingais paveikslais, aplankė ir kitas Leningrado miesto istorines vietas.

Prasidėjus Gorbačiovo *perestrojkai*, atsivėrus istoriniams archyvams, išryškėjo stulbinantys istoriniai faktai. Pasirodo, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais Vilniuje buvo įsikūrusi auksakalių gildija. Dirbtuvėse auksakaliai iš aukso, sidabro ir kitų brangiųjų metalų kūrė pasaulino lygio meno juvelyrikos dirbinius. Prancūzijos Luvre ir LDK Vilniuje buvo sukaupta pasaulinio lygio meno ir auksakalių sukurtų brangenybių. Brangenybės ir kiti garsių menininkų kūriniai buvo saugomi pilių rūmuose.

1655 metais ginkluoti Maskvos kazokai staigiu puolimu užėmė Vilnių. Jų tikslas buvo pagrobti ir išvežti pilyse saugomas brangenybes. Jie į 300 arkliais tempiamų vežimų sukrovė pilyse rastas brangenybes ir išgabeno į Maskvą.

1764 m. Rusijos imperatorė Jekatarina II-oji Sankt Peterburge pastatė ir įkūrė garsųjį Ermitažą. Maskvos saugyklose saugotos iš Vilniaus pilių išgrobstytos brangenybės. Ermitažo salėse jos pradėtos eksponuoti kaip Rusijos nuosavybė. Tokia yra tikroji Ermitažo salėse eksponuojamų auksakalių

darbų ir kitų meno kūrinių, sukurtų LDK laikais, istorija.

Augustinas džiaugėsi, galėdamas vykti į Leningradą ir pamatyti šio miesto kultūros ir istorijos lobius, nes vėliau kokybiškus suvirinimo elektrodus pradėjo gaminti Maskvos elektrodų gamykla ir jam nebereikėjo kartu su suvirinimo specialistais važinėti į Leningradą atrinkinėti elektrodų.

II DALIS

Komplektuotojas

1975–1996

Kruonio hidroakumuliacinė elektrinė (HAE)

Vandens energija žmonijai buvo žinoma nuo senų laikų, ypač populiarius ir paprasčiausias būdas jos gauti – užtventkti upelį. Natūraliai pakilęs vanduo, verždamasis žemyn, suka vandenį ratu ir mechanškai gamina energiją.

XIX a. pabaigoje vandens energija buvo panaudota elektros energijai generuoti. Pasaulyje prasidėjo hidroelektrinių statybos era – tvenkiamos didelės upės, statomi sudėtingi hidrotechnikos statiniai. Vandens energija gamino pigią elektros energiją, nors taip būdavo daroma didelė žala gamtai.

Hidroakumuliacinė elektrinė – naujas tvarinys pasaulinėje energetikos istorijoje. Pirmoji HAE buvo pastatyta 1888 m. Šveicarijoje, jos galingu-

mas – 103 kWt. Praėjus 12 metų, Italijoje pradėjo veikti kita tokio tipo HAE. Iki XX a. vidurio pasaulyje veikė tik keturios tokio tipo elektrinės.

*Lietuvos VRE direktorius
P. Noreika*

HAE statybos ir įrengimo kaštai daug didesni negu hidroelektrinių statybos. Didžiausias tokios elektrinės trūkumas tas, kad iš energetinės sistemos elektros pasiima 25% daugiau negu jai atiduoda.

Lietuvai tokia hidroakumuliacinė elektrinė nebuvo reikalinga, bet TSRS centrinė valdžia diktavo sąjunginėms respublikoms, kur ir kokias elektrines statyti. Eksperimentiniai, stambūs energetiniai bei kariniai-pramoniniai objektai buvo statomi ir Baltijos respublikose.

1960 m. sąjunginės Energetikos ministerijos planuose buvo numatyta pastatyti Lietuvos TSR teritorijoje atominę elektrinę.

1974 m. buvo paleistas pirmasis Ignalinos AE blokas. Iš viso turėjo būti sumontuoti keturi branduoliniai reaktoriai. Vieno energobloko galia 1500 MW (prilygstantis beveik visam Lietuvos

VRE galingumui 1800 MW). Tai patys galingiausi branduoliniai reaktoriai pasaulyje. Jie buvo įrašyta į Guinnesso rekordų knygą.

Pastačius AE ir siekiant suvienodinti energetinius paros apkrovimo svyravimus, buvo reikalinga hidroakumuliacinė elektrinė. Energetikos plėtros specialistai ieškojo tinkamiausios vietos HAE statyti. 1963 m., sumodeliavus kelis variantus, geriausia vieta pasirodė besanti Kaišiadorių rajone, Kauno marių krante, prie Strėvos upės žiočių, netoli Kruonio miestelio.

Po 10 metų hidroakumuliacinė elektrinė dar nebuvo pradėta statyti. Statybos darbai pajudėjo tik tada, kai Lietuvos VRE direktorius P. Noreika perėmė Kruonio HAE statybos užsakovo funkcijas. 1975 m. Lietuvos VRE pasirašė sutartį su Maskvos generaliniu projektuotoju „Hidroprojekt“. Atsivėrė dideli finansavimo šaltiniai, visi pinigų srautai ėjo per užsakovo banko sąskaitas. P. Noreikos pastangomis buvo sudarytos papildomos darbuojų grupės, kurios derino statybos ir įrengimų montavimo darbų planus.

Kaip ir 1959 metais, prieš pradedant statyti Lietuvos VRE, P. Noreika kalbėjo su žmonėmis, aiškino, kad toje vietoje vyks didelės statybos, bus pastatyta didelio galingumo šiluminė elektrinė. Jis vaikščiojo po Kruonio apylinkes, susitikinėjo su

gyventojais, pasakojo apie tai, kad šioje vietoje bus didžiulis ežeras-marios, o jiems teks persikelti gyventi kitur. Kalbėtasi ne tik su kolūkiečiais, kolūkių pirmininkais, bet ir su atsakingais Kaišiadorių rajono kompartijos pareigūnais.

P. Noreika labai įdomiai pasakojo apie Kruonio HAE statybos pradžią, duodamas interviu žurnalistams: „Statybose sunkiausia yra pradžia ir pabaiga. Žemė neiškirsta, laukai užsėti, žmonės gyvena. Nuo ko pradėti? Nuo kelio. Žinoma, nuo kelio į elektrinę. Bet kur bus ta elektrinė?

1977 m. liepos 5 d. stovime Alytaus kelio aukščiausioje vietoje, dairomės. Visur banguoja rugių laukai. Vietinis gyventojas klausia, ko ieškome. Pradedame aiškinti: čia statys elektrinę. O štai čia, kur stovime, bus didelis ežeras. Šitas kelias bus po vandeniu ir visos gyventojų sodybos bus po vandeniu. Nemunas pasisuks į kalną ir viską užlies. Panašu į pasaką – tokia galinga upė – Nemunas – pradės tekėti į 100 metrų aukščio kalną. Nepatikėjo kruonietis.

Suradome siaurą vingiuojantį keliuką ir nutarėme vietoj jo pastatyti 12 m pločio betoninį kelią. Bet reikia turėti žemės, ant kurios statysime, o žemė – kolūkio. Laukai apsėti, banguoja neprinokę rugiai. Einu pas kolūkio pirmininką, prašau parduoti rugius ir žadu gerai sumokėti. Jis galvojo, kad juokauju, teko papasakoti apie visus planus. Sumo-

kėjome ir leidome nusišienauti žaliajam pašarui. Pirmininkas nežinojo, kad čia buvo tik pradžia, vėliau paprašėme pusės geriausios kolūkio žemės.

Kitas vizitas buvo pas Kaišiadorių rajono Vykdomojo komiteto pirmininką Mykolą Gudžių su prašymu leisti remontuoti vietinį keliuką. Pirmininkui pasakiau tiesiai: jeigu šiais metais nepadarysime darbų už 200 tūkst. rublių, tai kitais metais reikės vėl prašyti leidimo statyboms pradėti. Maskvoje viskas greitai keičiasi, visko gali būti. Dabar viskas priklausė nuo mūsų. M. Gudžius garsėjo kaip vienas geriausių šeiminingų šalyje, todėl ilgai įkalbinėti nereikėjo – sutikimą davė iš karto.

1977 m. liepos 11 d. nusipelnęs statybininkas–buldozerininkas Juozas Kepežinskas pradėjo žemės darbus pirmojo HAE privažiavimo kelio trasoje. Mažas vingiuotas keliukas virto 12 m pločio betoniniu keliu į didžiąją statybą.

Vaikščiojau po šimtametes sodybas, kalbėjau si su gyventojais, aiškinau, kad jiems teks apleisti gimtuosius namus – čia žemės užlies Nemuno vanduo. Žemė čia buvo gera, dideli sodai, gražios sodybos, gražūs miškai, ažuolynai.

Nelikome skolingi šios žemės šeiminingams, jie gavo pakankamai pinigų, kad galėtų įsikurti naujoje vietoje. Istorinis Kruonio miestelis neatpažįstamai pasikeitė“.

1975 m. Augustiną perkėlė dirbti į kapitalinės statybos skyriaus įrengimų grupę inžinieriaus pareigose. Jo užduotis buvo – pradėti komplektuoti Kruonio hidroakumuliacinei elektrinei reikalingus technologinius ir kitus įrengimus.

Buvo pastatytas naujas penkių aukštų Lietuvos VRE administracijos pastatas, antrame aukšte, nemažame kabinete, įsikūrė šešių asmenų komplektuotojų grupė, tarp jų E. Kopelovičius, kapitalinės statybos skyriaus viršininko pavaduotojas, įrengimų grupės vadovas. E. Kopelovičius buvo taktiškas vadovas, atsižvelgdavo į kiekvieno darbuotojo pageidavimus, kalbėdamas su darbuotojais niekada nekeldavo balso.

Augustinui pavesta technologiniais įrengimais aprūpinti visus statomus objektus. Narkevičius buvo atsakingas už aprūpinimą elektros įrengimais ir elektrotechnikos medžiagomis, Teleš – komplektavo prietaisus, elektros apskaitos įrangą, automatikos elementus ir skaičiavimo techniką. Citovič aprūpino statomus objektus uždaromąja armatūra, sklendėmis, apsauginiais vožtuvais. Kujelienė dirbo grupės administratore, dokumentų tvarkytoja, dispečere, grupės koordinatore.

Rašomieji darbo stalai buvo sugrupuoti: prieš Kopelovičių už kito stalo sėdėjo Citovič, prieš Kujelienę – Teleš, prieš Augustiną – Narkevičius. Vėliau,

jam išėjus iš darbo, jo vietoje pradėjo dirbti S. Lančinskas. Kolektyvas buvo draugiškas, vienas kitam padėdavo išspręsti tarnybinius klausimus, ištikus bėdai ištiesdavo pagalbos ranką.

Augustino kolega Stanislovas Lančinskas 1965 m. baigė vidurinę mokyklą ir pradėjo dirbti Lietuvos VRE elektros ceche elektromonteriu. Bedirbdamas jis buvo išrinktas Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatu ir buvo jauniausias (22 m.) AT deputatas, rinkimų istorijoje. Keistoka, kad būdamas AT deputatu, vis tiek pašaukiamas į Tarybinę armiją. Tarnaudamas Vilniaus miesto kariniame dalinyje, jis nepamiršo ir deputato įsipareigojimų Elektrėnų gyventojams.

Elektrėnuose strigo naujos vidurinės mokyklos statyba. Stasys, kaip AT deputatas, darė viską, kad mokyklos statybos pajudėtų iš mirties taško. 1972 m. rudenį buvo padėtas kertinis akmuo naujosios vidurinės mokyklos statybai Elektrėnuose.

Po dvejų metų tarnybos armijoje, Stasys grįžo ir tęsė elektriko darbą elektros ceche. Elektrėnų mokomajame punkte baigė Kauno politechnikos instituto studijas, įgijo inžinieriaus elektriko specialybę. 1978 m. jį iš elektros cecho pervedė dirbti inžinieriaus pareigose į kapitalinės statybos skyrių, įrengimų komplektavimo grupę.

Vėliau Stasys Augustinui papasakojo beveik

neitikėtiną istoriją, kaip teko „pramušti“ mokyklos statybas. Jis, vilkėdamas kareivišką uniformą, nuvyko į LTSR švietimo ministeriją, norėjo susitikti su ministru Rimkumi. Ministro priėmimo kambaryje sekretorė vos neišprašė nekviesto tarybinio kareivio lauk. Bet kai kareivis parodė Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputato pažymėjimą, sekretorė puolė atsiprašinėti ir palydėjo jį į ministro kabinetą. Per kelis tokius apsilankymus pas švietimo ministrą jis „pramušė“ leidimą statyti vidurinę mokyklą Elektrėnuose.

Stasys labai greitai kilo karjeros laiptais, neužilgo jis jau dirbo tiekimo skyriaus viršininko pavaduotoju. 1987 m. S. Lančinskas paskiriamas Darbo raudonosios vėliavos ordino Lietuvos Lenino VRE direktoriaus pavaduotoju.

Užsakovo vardu Augustinas sudarė ilgalaikę sutartį su Leningrado metalo gamykla, kuri turėjo pagaminti ir pakrauti aštuonias hidroturbinas-siurblius. Jis sudarinėjo tiekimo sutartis su įvairiomis sąjunginėmis įmonėmis dėl stambių motorreduktorių (vandens užtvaroms pakelti ir nuleisti) tiekimo. Paruošė dokumentus ir išsiuntė gamykloms, prašė įvairių vandens siurblių, ventiliatorių ir kitų mažosios mechanizacijos įtaisų.

Šalia Lietuvos VRE, laikinoje gyvenvietėje (už elektrinės), pradėtos statyti naujos, sąjunginio paval-

dumo įmonės, organizacijos, kurios dalyvavo statant HAE ir kitus energetinius objektus. Įsikūrė sąjunginio valdymo organizacijos: „Hidroelektromontaž“, „Sevzapenergomontaž“, „Hidromechanizacija“ ir daug kitų mažesnių specializuotų organizacijų.

Iškilo gražus triaukštis pastatas, kuriame įsikūrė „Specgidroenergomontaž“ kolektyvas (vadovas S. Ošerovskis).

Toliau pastatą su dirbtuvėmis pasistatė „Hidro-santechmontaž“ organizacija (vadovas A. Smaily). Išdygo pastatas, kuriame įsikūrė Autotransporto ir mechanizacijos valdyba (vyr. inžinierius Pargaliauskas), jie pasistatė didžiulius garažus su mašinų remonto dirbtuvėmis. Įkurta „Hidroprojekt“ atsovybė (vadovas K.Kosinovas) turėjo kontroliuoti ir kordinuoti, kaip vyksta Kruonio HAE statyba. Atstovybės darbuotojai su užsakovu derino statybos eigą, ypač, jei reikėdavo keisti projekte pastebėtus netikslumus.

Pakeitimų tekdamo daryti labai daug, ypač dėl viršutinio baseino. Projekte buvo numatyta supilti gruntinį pylimą. P. Noreika interviu žurnalistams apie tai pasakojo: „Labai atsakingas darbas viršutinį baseiną sujungti su pagrindiniu pastatu. Ilgai ieškojau tinkamo specialisto, kuriuo galėčiau pasitikėti. Netikėtai gavau laišką iš Ričiardo Birmano, dirbusio Projektavimo institute. Jis pageidavo daly-

vauti didelėse statybose. Pakvietėme statyti Kruonio HAE ir neapsirikome.

Aš tuo metu buvau TSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatas, todėl galėdavau užėiti pas ministrus, jų pavaduotojus, pas kitus aukšto rango vadovus. Tuo pasinaudojome. Deputatų niekas neišvarydavo, bet derybos būdavo kietos.

Ministras Petras Neporožnis asmeniškai sprendavo sunkiausius klausimus. Kartą nuėjome pas ministrą prašydami leisti viršutinio baseino sienelę daryti gelžbetoninę, kadangi Lietuvos klimato sąlygomis negalima daryti gruntinio pylimo, kaip numatyta projekte. Ministras, patyręs hidrotechnikas, ilgai žiūrėjo į brėžinius, svarstė, iš kur gauti tiek metalo, cemento, skaičiavo, kiek pabrangs statybos. Įtikinėjome ministrą, kad tai ne vienerių metų tiekimas, sienelę statysime dviem etapais ir tai nesutrukdytų įrengti agregatus pagal planą. Ministras leido pakeisti projektą.

Vėliau P. Neporožnis ne kartą buvo atvažiavęs į statybas, džiaugėsi geru sprendimu ir, glostydamas sienelę, juokavo – auksinis betonas. Laikas yra geriausias darbų vertintojas. Žinau, kad ir po daugelio metų dėl Kruonio HAE statybos neturėsime jokių priekaištų“.

Plėtėsi Lietuvos VRE kapitalinės statybos skyriaus sandėlių ūkis, buvo ruošiamos naujos pakrovi-

mo-iškrovimo aikštelės. Įrengta didelė sandėliavimo aikštelė, kad būtų galima priimti sunkiasvorius įrengimus. SGEM organizacija nutiesė bėgius ir sumontavo, o 50 ir 30 tonų kėlimo galios ožiniai kranai, kurių valdymas buvo sinchroniškai sujungtas, galėjo iškrauti ar pakrauti iki 80 tonų sveriantį krovinį.

Iš lėto judėjo HAE statybos darbai, nes tokio didelio galingumo hidroakumuliacinė elektrinė TSRS teritorijoje buvo statoma pirmą kartą. Tai iš tikrųjų didžiulės apimties ir grandiozinių parametrų statinys.

1984 m. buvo įbetonuotas Kruonio HAE pagrindinio pastato kertinis akmuo. Svarbus įvykis ir šventė statybininkų kolektyvui!

Pastačius HAE pastatą, prasidėjo pagrindinių įrengimų (turbinos ir generatoriaus) montavimo darbai.

Truputis įspūdingų techninių duomenų:

1. HIDROTURBINA-SIURBLYS

Darbo rato diametras – 6,3 metro;

Galingumas turbinos režime – 225 MW;

Galingumas siurblio režime – 225 MW;

Apsukos – 150 aps/min.;

Debitas turbinos režime – 226 m³/sek.;

Debitas siurblio režime – 189 m³/sek.;

Nominalus slėgis – 103,5 m;

Gamintojas – „Leningrado metalo gamykla“.

2. ELEKTROS GENERATORIUS-VARIKLIS

Tipas: sinchroninis – vertikalus;

Galingumas – 248 MVA;

Generatoriaus įtampa – 15,75 kV;

Svoris – 120 t;

Gamintojas – „Charkovo sunkiųjų mašinų gamykla“.

PAGRINDINIAI VAMZDYNAI

Iš viršutinio baseino iki HAE pastato
(vandens primtuvo)

Ilgis – 840 m;

7,5 m diametro gelžbetoninio vamzdžio montavimas

Vidaus diametras – 7,5 m;
Išorės diametras – 8,4 m;
Palaikančius vamzdžius polių skaičius – 2800 vnt.;
Diametras – 1,0 m;
Ilgis – 16 m
Įspūdingiausias – viršutinis baseinas (vandens priimtuvas)
Plotas – 303 ha;
Gelžbetoninės užtvaros perimetras – 6,8 km;
Pilnas baseino tūris – 48 milijonai m³ vandens!

Viršutinio baseino vaizdas iš paukščio skrydžio

Pradėjus iškrauti iš sąjunginių gamyklų gautus įrengimus, metalo konstrukcijas, įvairius siurblius Augustinui prasidėjo didelių ir atsakingų darbų etapas. Geležinkelio vagonais atsiųstus įrengimus reikėjo iškrauti, sutikrinti jų komplektaciją pagal projektinę dokumentaciją. Juos tvarkingai surūšiuoti, kad vėliau, išvežus į HAE teritoriją, galima būtų atiduoti montavimo organizacijoms.

Sudėtinga buvo pristatyti hidroturbinos darbo ratą į elektrinę. Leningrado metalo gamykla darbo ratą, kurio diametras 6,3 m, pakrovė į laivą ir atplukdė į Klaipėdos jūrų uostą, tada perkrovė į baržą ir Nemuno upe atplukdė iki Kauno prielaukos.

Atvykę Maskvos spec. autotransporto įmonės darbuotojai nuvežė darbo ratą iki statomos Kruonio HAE pastato. Gabenimo maršrutas: Kaunas-Jonava-Žasliai-Kruonis. Pervežimui vadovavo atsakingas elektrinės darbuotojas Leipus. Visą kelią vežant negabaritinį krovinį lydėjo du autoinspektorių ekipažai.

TSRS prasidėjus *perestroikai* visi džiaugėsi vykstančiais laisvėjimo procesais, pasigirdo balsų, kad Kruonio HAE Lietuvai nereikalinga. Susibūręs Žaliųjų judėjimas trukdė ir nebeleido toliau statyti HAE. Lietuvos TSR Ministrų Tarybos pirmininkas Sakalauskas išsiuntė į Maskvą telegramą, kad Lie-

tuva nebestatys Kruonio HAE. Maskva nutraukė elektrinės statybos finansavimą.

Įrengimų grupės darbuotojams buvo duota komanda skubiai išsiųsti telegramas gamykloms, kad nebegamintų ir nebetiektų įrengimų Kruonio HAE. Augustinas delsė išsiųsti tokias telegramas, o tiems, kam reikia, sakė, kad telegramos išsiųstos. Jam pavyko visiškai sukomplektuoti septynias hidroturbinas (išskyrus darbo velenus) iš numatytų aštuonių. Septyniems energoblokams buvo gauti vandens užtvarai viršutiniam ir apatiniam baseinams, visi siurbliai, ventiliatoriai ir kiti mechanizmai. Už juos buvo sumokėta iš sąjunginio biudžeto. Vėliau, už tokią saviveiklą Augustinui padėkojo, nes už tuos įrengimus nebereikėjo mokėti Lietuvos bankui.

Lietuvos TSR vadovaujantys pareigūnai susigriebė, kad tokios didelės elektrinės savo lėšomis negalės užbaigti, statybos ir montavimo darbai sulėtėjo. Kruonio HAE pirmasis elektroblokas buvo paleistas tik 1992 metais.

Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės statyboms buvo sudaryta užsakovo direkcija, kuri su genrangovu derino statybų darbų eigą. Užsakovo direkcijai vadovauti buvo paskirtas Vaclovas Spudulis. Vėliau jis tapo Kruonio HAE direktoriumi.

Lietuvos VRE – tai kvalifikuotų kadro kalvė. P. Noreika, vadovaudamas dideliame kolektyvui,

stebėjo darbuotojų sugebėjimus, kaip jie atlieka patikėtus darbus. Jis išugdė daug gerų, aukštos kvalifikacijos specialistų ir įmonės vadovų.

P. Noreika labai teigiamai yra atsiliepęs apie V. Spudulį: „Baigęs Kauno politechnikos institutą, jis pradėjo dirbti Lietuvos VRE meistru. Pasižymėjo darbštumu ir atsakomybe. Talentingas inžinierius greitai perprato sudėtingą elektrinės techniką, buvo reiklus vadovas, todėl sparčiai kilo

*Kruonio HAE pagrindinis pastatas,
toliau vandens pūmtuvo kanalas*

pareigose. Jis buvo paskirtas Remonto tarnybos viršininku, vadovavo dideliame specialistų kolektyvui. Nors darbas remonto ceche buvo įdomus, bet tai buvo per siaura sritis jo galimybėms. Kruonio HAE statybos buvo puiki proga atskleisti jaunojo inžinieriaus vadovo talentą. Jis suprato sunkų statybininkų darbą ir tai, kad statybos sėkmės pagrindas – kai statybininkai ir užsakovas suprantą tikslą ir dirba darniai, todėl stengėsi būti tarpininku tarp statytojų ir įvairiausių sovietmečio viršininkų“.

Lietuvos VRE išugdyti ir paruošti energetikos specialistai sėkmingai vadovavo stambioms energetikos įmonėms. VRE elektros cecho viršininko pavaduotojas Bartkus paskirtas Kruonio HAE vyriausiuoju inžinieriumi. Elektrėnų DAS viršininkas R. Rukšėnas – Vilniaus ŠEC-3 direktoriumi. Remonto tarnybos viršininko pavaduotojas Daniūnas – Kauno ŠEC direktoriumi. Šiluminės apskaitos ir kontrolės baro viršininkas Negrivoda – Ignalinos atominės elektrinės vyriausiuoju inžinieriumi. Mažeikių naftos perdirbimo kombinato, Jonavos azotinių trąšų gamyklos naujai pastatytoms šiluminėms elektrinėms vadovavo Lietuvos VRE išugdyti specialistai. Lietuvos energetinės sistemos įmonių padalinių vadovais, kitose atsakingose pareigose dirbo elektrinės kolektyvo auklėtiniai.

Elektrėnų plėtra

1972 m. užbaigta statyti 1800 MW galingumo Lietuvos VRE. Tuo metu galingiausia šiluminė kondensacinė elektrinė šiaurės-vakarų energetinėje sistemoje. Dešimtį metų elektrinės kolektyvas entuziastingai ir kūrybingai darbavosi. Suvedant visasajunginio socialistinio lenktiniavimo rezultatus, elektrinės kolektyvas užimdavo pirmąsias vietas tarp kitų šiluminių elektrinių. 1970 m. balandžio mėn. suteiktas Lenino vardas. Nuo šiol vadinosi Lietuvos Lenino VRE. 1971 metų sausį už sėkmingą aštuntojo penkmečio užduočių įvykdymą elektrinė apdovanota Darbo raunosios vėliavos ordinu. 1972 m. TSRS įkūrimo 50-mečio proga kolektyvui įteiktas jubiliejinis garbės ženklas.

Po kiekvieno vyriausybinių apdovanojimų, elektrinės darbuotojams buvo skiriamos didelės piniginės

premijos. Beveik visi Elektrėnų miestelio gyventojai dirbo Lietuvos VRE. Dauguma jauni, protingi, išsilavinę specialistai, kuriems novatoriškumas ir entuziastingas veržlumas neleido ramiai gyventi.

Monotoniškas, kasdienis darbas slopina žmogaus kūrybiškumą. Žmogus nebesiekia naujovių darbe, laisvalaikis tampa mažiau įdomus. Žmogui iš prigimties būdinga kasdien sukurti kažką naujo, svajoti, nes kitaip nebūtų progreso, nebūtų stimulo vystytis, kurti dvasines ir materialines vertybes.

1975 metais Lietuvos VRE direktoriaus Prano Noreikos iniciatyva perėmus Kruonio HAE statybas ir užsakovo funkcijas, dauguma elektrinės darbuotojų, be papildomo atlyginimo, įsijungė į naują kūrybinį darbą. Padėjo statyti Kruonio hidroakumuliacinę elektrinę.

Kruonio HAE statybų finansavimas perduotas užsakovo disponavimui. Kontrolė (dėl teisingo piniginių lėšų panaudojimo), buvo pavesta Lietuvos TSR statybos bankui. Atsirado naujos galimybės ne tik plėsti energetikų gyvenvietę, bet ir statyti kitus miesteliui reikalingus objektus.

Ne viskas ėjosi sėkmingai, Elektrėnų plėtrai buvo iškilusi grėsmė. Kaišiadorių rajono kompartijos pirmoji sekretorė Greičiuvienė siekė, kad energetikų gyvenvietė būtų statoma Kaišiadoryse, nes Kruonio HAE statybos vyko jos rajono ribose.

Lietuvos TSR vyriausybė, kartu su Komunistų partijos Centro komiteto nariais, surengė išplėstinį posėdį, kuriame buvo svarstoma, kur statyti energetikų gyvenvietę – Kaišiadoryse ar Elektrėnuose? Abu Lietuvos komunistų partijos nariai susigrūmė – kuris nugalės? Svaresnių argumentų pateikė P. Noreika ir galutinis posėdžio reziumė buvo – leisti plėsti Elektrėnų gyvenvietę.

Kauno miesto Statybos projektavimo institutas paruošė Elektrėnų naujo gyvenamojo mikrorajono statybos projektą. Projekto autoriai pasistengė, kad naujame mikrorajone gyventojams būtų ne tik geros sąlygos gyventi, bet ir turiningai leisti laisvalaikį. Tai buvo grandiozinis, ambicingas projektas.

Tuo metu Elektrėnų miestelio riba iš rytų pusės baigėsi Taikos gatve, kurioje buvo pastatyti keturi pastatai, ligoninė, poliklinika, gyvenamasis penkių aukštų namas, o ant kampo su Draugystės gatve, – dviejų aukštų parduotuvė. Toliau – laukai, kalneliai, pakalnės, pievos, pelkės, krūmokšniai ir brūzgynai – tai buvusio Kakliniškių kaimo teritorijos žemės plotai. Čia turėjo būti statomas naujas Elektrėnų mikrorajonas.

Per Kakliniškių kaimą tekėjo nedidelis upelis, tai dešinysis Strėvos intakas. Užtvėnkus Strėvą vanduo pakilo, atsirado Elektrėnų marios, nedidelio upelio vanduo pradėjo tekėti atgal. Prie upelio del-

tos buvo pastatyta vandens perpumpavimo stotis ir upelio vandenį siurbliais perpumpavo į marias. Upelis vėl tekėjo sava vaga. Vėliau nedidelis upelis buvo tarsi patalpintas į gelžbetoninį vamzdį, užpiltas žemėmis. Tik galinga siurblinė, sumontuota ant marių kranto, priminė, kad upelis neša savo vandenį į Elektrėnų marias.

Siekiant sukomplektuoti ir paleisti siurblinę, Augustinui kelis kartus teko važiuoti į Ukrainos Sumų siurblių gamyklą gauti „pramušti“ reikalingo galingumo vandens perpumpavimo siurblių. Augustinas iš Vilniaus geležinkelio stoties tranzitiniu keleiviniu traukiniu, vykstančiu į Charkovą, pervažiavęs Baltarusiją ir dalį Ukrainos, išlipdavo Sumų geležinkelio stotyje.

Sumai, nors pramoninis, bet labai gražus miestas – erdvios gatvės, daug kultūros objektų. Sumų siurblių gamyklą 1896 m. įkūrė Belgijos akcinė bendrovė ir valdė iki 1917 m., kol tarybų valdžia nacionalizavo gamyklą, ir jos gamyba sustojo. Visu pajėgumu gamykla pradėjo veikti po karo 1948 metais.

Sudėtinga buvo Augustinui gauti galingų vandens siurblių, bet praleidęs kelias dienas, lietuviškų dovanėlių dėka, įformino dokumentus, garantuojančius, kad siurbLIAI bus. Iškviesta elektrinės automašina siurbLIAI nugabenti į Lietuvos VRE. Už tai,

kad laiku ir operatyviai gavo vandens siurblius Augustinui vėl paskyrė piniginę premiją.

Vilniaus namų statybos kombinatas iš surenkamų blokų statė vis kitokio dizaino, formos ir išvaizdos penkiaaukščius, devynaukčius gyvenamuosius namus. Projekte buvo numatyta pastatyti kelis dvilikaaukščius namus su dviem lifto šachtoms. Visgi dėl techninių priežasčių statyti dvylikos aukštų namus buvo atsisakyta.

Pagal Maskvos „Glavenergokomplekt“ valdybos atsiųstus fondinius pranešimus, keleivinius liftus gamino Baltarusijos Mogiliovo liftų gamykla. Augustinui prisireikė važiuoti į gamyklą, užduotis – pakeisti dvylikaukščių liftų valdymo sistemą montuojant jas devynaukščiams namams.

Naujo mikrorajono statybos darbus kuravo Lietuvos VRE kapitalinės statybos skyriaus viršininkas J. Steponavičius, jo pavaduotojas Rubenšteinas, inžinierius-kuratorius Balčiūnas ir kiti skyriaus darbuotojai.

Siekiant operatyviau vykdyti tiekimo užduotis, įrengimų komplektavimo grupę sujungė su tiekimo skyriumi. Padidėjo darbuotojų skaičius, norint kad visas kolektyvas dirbtų vienoje vietoje, reikėjo naujų patalpų.

Važiuojant nuo elektrinės į šiaurės-vakarų pusę, statybos-remonto baro link (apie 1000 metrų), ne-

toli miškelio, nedideliame naujai pastatytame vienuaukščiam pastate, šalia sandėlių, įsikūrė jungtinis tiekimo skyrius. Pagerėjo darbo sąlygos, kabinetuose sėdėjo 1–2 darbuotojai, kiekvienam ant rašomojo stalo pastatė telefono aparatą ir suteikė personalinį telefono numerį.

Su Augustinu viename kabinete, tik už kito stalo vėl sėdėjo S. Lančinskas. Vėliau, kai kompartijos pirminė organizacija S. Lančinską išrinko partijos sekretoriumi, jį perkėlė į atskirą kabinetą. Į jo vietą atkėlė A. Snetkovą, kuris rūpinosi uždaromosios armatūros tiekimo reikalais. Snetkovui išėjus iš darbo, pradėjo dirbti naujas darbuotojas Arbačiauskas.

Įėjus į pastatą patekdavai į erdvų vestibulį, abiejose koridoriaus pusėse buvo įrengta dvylika kabinetų. Koridoriaus gale buvo atvira erdvė, ant staliukų vazonuose augo gėlės, koridorių puošė didelė palmė. Stovėjo nedidelis staliukas su kėdėmis. Čia buvo galima pailsėti, išgerti kavos, padiskutuoti su kolegomis ar svečiais, sumontuotas gazuoto vandens automatas.

Koridoriaus viduryje ant durų užrašas „Sekretoriatas“. Įėjus į sekretoriatą dešinėje pusėje ant durų užrašas „Viršininkas Deveikis“. Vėliau, jam išėjus iš darbo, buvo paskirtas naujas viršininkas Bušinskas. Kairėje pusėje kabinetas, kuriame darbavosi viršininko pirmasis pavaduotojas Kopelovi-

čius. Sekretorė Vaiciukevičienė maloniai sutikdavo visus kolektyvo darbuotojus ir svečius.

Viršininko pavaduotojo V. Kitovo kabinetas buvo prieš sekratoriata, kitoje koridoriaus pusėje. Už sekratoriato, kitame kabinete, sėdėjo viršininko pavaduotojas Truncė. Jam išėjus iš darbo, į jo vietą paskirtas S. Lančinskas. 1987 m. jis paskirtas dirbti direktoriaus pavaduotoju. Planavimo skyriuje dirbo jaunas perspektyvus ekonomistas Leckas, jis ir buvo paskirtas tiekimo skyriaus viršininko pavaduotoju.

Atskiruose kabinetuose sėkmingai, kūrybingai ir drausmingai darbavosi: Mikaliūkštis, Žitko, Cipkūnienė, Teleš, Bulauka, Cibulskas, Kujelienė, Dabrišius, Vida ir kiti tiekimo darbuotojai. Iš viso tiekimo skyriuje (su sandėlių ūkio darbuotojais) dirbo per 40 žmonių.

Kvalifikuotų darbuotojų-tiekėjų kolektyvas buvo pajėgus aprūpinti Lietuvos VRE, Kruonio HAE, Elektrėnų miestelio plėtos objektus įrengimais, prietaisais, armatūra, elektrotechnikos įranga, statybinėmis medžiagomis, metalų produkcija ir kitomis reikalingomis medžiagomis.

Elektrėnų miestas plėtėsi, gražėjo, daugėjo gyvenamųjų namų, nutiestos naujos erdvios gatvės, šalia plačių šaligatvių prisodinta įvairių medelių. Augustinas didžiavosi galėdamas prisidėti statant

šiurbišką, modernių pastatų energetiką gyvenvietę. Naujai pastatytuose namuose žmonės gaudavo komfortiškus butus su visais patogumais. Prie kiekvieno daugiaaukščio namo buvo montuojami siurbiai, hidroforai, kolektoriai. Jų paskirtis – į kiekvieną butą tiekti šaltą ir karštą vandenį, reguliuoti temperatūrą apšildymo sistemoje ir „gyvutuko“ temperatūrą vonios kambaryje.

Kaip jau žinome, Augustinas daug kartų važiavo į sąjunginio pavaldumo gamyklas gauti „pramušti“ reikalingų siurbių, įvairių įrengimų, stengėsi, kad jie laiku būtų pristatyti statybininkams ir montuotojams.

Ypatingai sunku Augustinui buvo gauti elektrinių plytelių-viryklių „Elektra“. Tik nuvažiavęs į gamyklą su lietuviškomis dovanėlėmis, viską sutvarkydavo taip, kad vagonai su reikiamu kiekiu plytelių būtų pakrauti. Vienoje sąjunginėje gamykloje buvo pradėti gaminti elektriniai ventiliatoriukai, kuriuos įstatydavo kiekviename bute į ventiliacinės sistemos langelį. Daug laiko ir pastagų prireikė, Augustinui, kad tie ventiliatoriai pasiektų Lietuvos VRE.

Mieste buvo statomi vaikų darželiai, mokyklos, prekybos centrai sporto paskirties objektai. Kiekviename lopšelyje-darželyje įrengta vaikų valgykla, skalbykla, kitos ūkinės paskirties patalpos. Virtu-

vės ištraukiamosios ventiliacijos įrengimus Augustinas gaudavo respublikinio pavaldumo tiekimo bazėse. Dėl įvairių elektrinių maisto katilų valgiui virti, jam tekdavo važiuoti į Tadžikijos TSR Dušanbės ir Leningrado miestų gamyklas.

Gauti pramoninių skalbimo mašinų, džiovyklų skalbiniams sekėsi lengviau, nes respublikos prekybinių įrengimų bazė jas centralizuotai užsakydavo visiems naujai statomiems vaikų darželiams.

Daugėjo jaunų šeimų, didėjo ir vaikų skaičius, elektrėniškiams reikėjo naujos mokyklos. Sunkiai teko derinti planus dėl naujos mokyklos statybos. Visgi atėjo laikas ir 1974-ųjų rudenį prie naujos mokyklos statybos aikštelės į iškilmingą kartinio akmens dėjimo ceremoniją, susirinko daug žmonių. Parašytas raštas, įdėtas į specialią kapsulę, užplombuotas ir įbetonuotas.

Rašte buvo parašyta: „Mes, Komunistų partijos ir Tarybų valdžios, visuomenės, statybininkų, tėvų, mokytojų ir mokinių atstovai, vykdydami TSKP XXIV suvažiavimo nutarimus dėl visuotinio vidurinio mokymo įgyvendinimo, ateinančioms kartoms paliekame šį raštą, kaip įsipareigojimą 1975 metų rugsėjo 1 dienai atidaryti antrą vidurinę mokyklą“. Raštą pasirašė gausus būrys žmonių, o rašto viršuje puikavosi svarbiausio Trakų rajono žmogaus – pirmojo LKP sekretoriaus G. Mogilce-

*1-os vidurinės mokyklos kiemelyje pastatyta
skulptūra-mokyklinio skambučio simbolis*

vo parašas. Tuo metu, buvo labai reklamuojama komunistinės idėjos. Pažadas buvo įvydytas. Lygiai po metų mieste iškilo modernus triaukštis mokyklos pastatas. Naujoji mokykla pavadinta Elektrėnų 1-ąja vidurine mokykla. Naujos mokylos direktoriumi paskirtas V. Mizaras.

Elektrėnuose buvo gražiai pažymamos Rugsėjo 1-oji ir paskutinioji mokslo metų diena. Ankstyvą

*Iš paukščio skrydžio Lietuvos VRE darbuotojų
sanatorija-profilactoriumas ir Elektrėnų kardiologijos klinika*

rytmetį iš 1-osios vidurinės mokyklos kiemo išvažiudavo motociklininkas, kuris gatvėmis veždavo geriausią mokinį, jis skambindavo varpeliu.

Jauniausiame respublikos mieste vidutinis gyventojų amžius buvo 28 metai. Kas trečias elektrėniškis – ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus.

1977 metais, už pustrčio kilometro nuo Elektrėnų, prie vaizdingo Orio ežero, Abromiškių kaime, elektrinės darbuotojams pastatytas profilactoriumas-sanatorija.

*Gražioje vietoje ant marių kranto,
pušaičių apsuptyje, pastatyti modernūs pastatai –
Elektrėnų pionierių stovykla–sanatorija*

1980 m. šalia profilaktoriumo iškilo daugiaukštis pastatas – 100 lovų, širdies ir kraujagyslių sistemos fiziologijos ir patalogijos instituto Elektrėnų klinika. Vadovauti klinikai buvo pakviestas Antanas Urbonavičius, tuo metu garsiausias respublikos kardiologas.

Jis subūrė darnų aukštos kvalifikacijos gydytojų kolektyvą. Garsus neurologas V. Mickevičius, bendradarbiaudamas su Kijevo ir Minsko mokslininkais, įkurtame skaičiavimo centre ėmėsi prognozuoti išankstinio insulto ir širdies infarkto riziką.

Vėliau Geibonių kaime, šalia Elektrėnų marių, buvo pastatyta nauja šiuolaikiška pionierių stovykla-sanatorija, atrodanti lyg modernus vaikų miestelis. Miestelio kompleksą sudarė: šeši gyvenamieji korpusai, gydykla, vaikų kūrybos paviljonas, administracijos pastatas, valgykla, sporto salė. Visi pastatai su miegamaisiais korpusais sujungti erdviais požeminiais perėjimais. Sanatorija-stovykla veikė visus metus.

Stovyklos pastatų apšildymui iš Lietuvos VRE buvo nutiesti karšto vandens vamzdžiai per kolektorinę sistemą. Apšildydavo patalpas ir karšto vandens tiekimo sistemą. Geriamasis vanduo buvo tiekiamas iš vietinių giluminių gręžinių.

Augustinui prireikė nemažai laiko ir pastangų gauti vaikų sanatorijai giluminių, išcentrinių ir hidroforinių siurblių, aprūpinti reikalingais ventiliatoriais. Antraip jos nebūtų galima laiku atidaryti.

Sudėtinga buvo įrengti kanalizacijos sistemą. Nutarta nutiesti vamzdį ir, siurblių pagalba, perpompuoti kanalizacijos vandenį iki Elektrėnų pagrindinės nuotekų valymo stoties.

Vėliau, pradėjus statyti Kazokiškių valymo įrengimus, buvo rekonstruota Elektrėnų nuotekų pagrindinė siurblinė. Iš Elektrėnų tiesiai per laukus į Kazokiškių kaimą, netoli nuo Neries, iki pastatytos valymo stoties, buvo nutiestas didelio diametro vamzdis. Galingais siurbliais kanalizacinis vanduo buvo pumpuojamas į Kazokiškių valymo įrengimus.

Augustinui reikėjo sukomplektuoti įrengimus naujai statomai Kazokiškių kanalizacijos vandens valymo stočiai, aprūpinti galingais siurbliais rekonstruotą pagrindinę miesto fekalijų siurblinę.

Moldavijos TSR Ribnicos gamykla gamino įvairaus galingumo, dydžių nuotekų vandens ir fekalijų siurblius. Paruošęs visus reikalingus dokumentus ir įgaliojimus, prisidėjęs portfelį lietuviškų dovanėlių, Augustinas išsiruošė į komandiruotę.

Iš Vilniaus lėktuvu nuskrido į Kišiniovą, toliau autobusu važiavo 130 kilometrų iki Ribnico miesto. Autobuso stotelėse keitėsi keleiviai, vieni įlipdavo, kiti išlipdavo, su šalia sėdinčiais Augustinas kalbėdavosi ir sužinojo, kaip gyvena vietiniai kolūkiečiai, kitokių įdomesnių moldaviškų naujienų.

Buvo ruduo, dažnokai palynodavo. Pro autobuso langą matėsi, kad žemės derlingos – plytėjo juodžemio laukai. Kelio pakraščiai ir visas kelias buvo pasidengęs drėgnu juodžemio sluoksniu. Autobuso šonai buvo aptaškyti juodžemio purvu. Į

Ribnicą Augustinas atvažiavo vakare. Apsigyveno miesto viešbutyje.

Rytą nuvažiavo į siurblių gamyklą. Gamyklos sekretoriato, trumpai palaukus, sekretorė pakvietė užėiti į gamyklos direktoriaus pavaduotojo kabinetą. Trumpai pasisveikinęs Augustinas parodė atsivežtus raštus, kur nurodyta, kokie siurbliai reikalingi. Užsimezgė malonus pokalbis, pavaduotojas pasakė, kad Augustinas – pirmas klientas iš Lietuvos.

Jiems bediskutuojant Augustinas priėjo prie rašomojo stalo, atidarė viršutinį stalčių ir sudėjo atsivežtas dovanėles, uždarė stalčiuką, o pats vėl atsisėdo į kliento kėdę. Trumpai šnektelėjus, direktoriaus pavaduotojas paliepė Augustinui užėiti rytoj vidurdienienį, tada konkrečiai ir informuos dėl siurblių. Pasidomėjo, ar lietuvis apsigyveno miesto viešbutyje, patarė, kokias miesto įdomybes aplankyti.

Keturias dienas Augustinas viešėjo Ribnicoje. Sudėtinga buvo gauti 2SM markės fekalijų ir kito-kių markių siurblių. Visgi galiausiai į geležinkelio pulmano vagoną buvo pakrauti reikalingi siurbliai.

Per tas kelias dienas Augustinas apžiūrėjo miesto įdomybes, sužinojo istorinių faktų. Ribnicos siurblių gamykla buvo įkurta 1946 m., o 1967 m., pagaminus 100 tūkstantąjį siurblių, Moldavijos TSR vyriausybė ir kompartijos CK gamyklos kolekty-

vą už gamybinius pasiekimus įrašė į respublikinę „Auksinę garbės knygą“.

Ribnica minima jau XV a. kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kaimo gyvenvietė. Po Antrojo Abiejų Tautų Respublikos padalinimo 1793 m. iki didžiosios Spalio revoliucijos ši teritorija atiteko Rusijos imperijai ir priklausė Podolsko gubernijai.

XIX a. pabaigoje pro Ribnicą buvo nutiestas geležinkelis. Nuo 1898 m. Dniestro upe pro Ribnicą pradėtas susisiekimas laivais.

Bet grįžkime į Elektrėnų istorijos ištakas. Atsiradus Elektrėnų marioms paaiškėjo, kad turi būti kultivuojamos ir vandens sporto šakos. Beveik visi Elektrėnų gyventojai – suaugusieji ir vaikai pamėgo vandens sportą. 1968 m. Elektrėnuose įkurta Lietuvos vandens slidinėjimo federacija, tais pačiais metais Elektrėnų mariose surengtas pirmasis Lietuvoje vandens slydžių čempionatas. 1969 metais, vadovaujant vandens sporto entuziastui Valinevičiui, Elektrėnuose pastatytas jachtklubas. Vėliau susibūrė nemaža grupė buriuotojų, kurie dalyvavo rajoninio ir respublikinio lygio varžybose.

Kad vandens sporto renginiai vyktų ištisus metus netoli Ledo rūmų Lietuvos VRE pastatė uždaro tipo vandens baseiną.

Tai buvo didelis pastatas, jame įrengta 50 metrų ilgio 8 plaukimo takai. Virš žiūrovams skirtų tri-

būnų įkurtas spaudos centras ir radijo komentatoriaus kabina. Pastato viduje veikė pirčių kompleksas su povandeninėmis srovėmis, kaskadomis. Įrengta kavinė.

Sporto kompleksas normaliai negalėtų veikti be baseino vandens valymo filtrų, siurblinės, ventiliacijos sistemos. Augustinas vėl kibo į darbą. Augustinui buvo sudėtinga gauti didelius vertikalius vandens valymo filtrus. Ne vieną kartą su dovanėlėmis jis važiavo į gamyklą jų „pramušti“. Si-

Vandens sporto kompleksą pastatė patys elektrėniškiai

urblius, ventiliatorius ir kavinės-baro įrangą Augustinas sukomplektavo respublikinio pavaldumo tiekimo bazėse ir įmonėse. Juos gauti padėjo elektrinės šiltnamių gėlių puokštės! Per iškilmingą baseino atidarymo ceremoniją už savalaikį reikia-

*Įrengtos maudyklės vaikams, plaukimo takai, tramplinai.
Vasarą vyksta įvairūs šventiniai renginiai, šuolių į vandenį,
burlenčių, vandens slidžių parodomosios varžybos*

mos įrangos sukomplektavimą vandens baseino kompleksui Augustinui įteikta vertinga dovana ir piniginė premija.

Lietuvos VRE vandens baseino pastatą su saunomis ir kavinės patalpomis statė ilgai – patirta biurokratinių trukdymų, tvirtinta, kad Elektrėnams toks didelis baseinas nereikalingas. Sudėtingas buvo ir objekto statybos finansavimas

Miestelis plėtėsi, puošėsi, buvo statomi nauji socialiniai, kultūros, prekybos objektai. Augustinas, matydamas gražėjančią gyvenvietę, džiaugėsi, kad beveik prie kiekvieno miesto statinio komplektuojant įrengimus ir mechanizmus, įdėta ir nemažai jo darbo bei pastangų.

1968 metais pastatyta 39-oji miesto vidurinė profesinė-technikos mokykla. Ji ruošia kvalifikuotus specialistus dirbti Lietuvos VRE ir kitoms energetinės sistemos įmonėms. Vėliau šalia mokyklos pastatytas naujas mokyklos korpusas su didele erdvia sporto sale.

Pastatytas naujas didelis ir erdvus dviejų aukštų prekybos centras „Puikinas“. Užtvenkus Strėvos upę, po marių vandeniui atsidūrė keli kaimai, maži ežerai, upeliai, piliakalniai. Kad nenuieitų užmarštin jų pavadinimai, kai kurie miesto statiniai buvo pavadinti jų vardais. Po marių vandeniui likusio Puikino ežero pavadinimas liko išsaugotas ateinan-

Elektrėnų trečioji vidurinė mokykla pastatyta 1986 metais

čioms kartoms. Ant marių kranto pastatytas modernus restoranas, pavadintas paskandinto kaimo vardu „Perkūnkiemis“. Pirmoji centrinė miesto gatvė gavo Rungos vardą – tai upelio, atsidūrusio po vandeniu, pavadinimas. Obenių vardu pavadinata gatvė, tai irgi po vandeniu esančio kaimo pavadinimas. Nebuvo pamiršti ir kitų kaimų pavadinimai, įamžinti pastatytų objektų pavadinimuose.

1983 m. buvusio Kakliniškių kaimo laukuose pradėta statyti 1284 vietų Elektrėnų 3-oji vidurinė mokykla. Ji atidaryta 1986 m. rugsėjo 1 dieną. Plečiantis mikrorajono statyboms, tiesiant naujas

gatves, mokyklai buvo suteiktas adresas Saulės gatvė 30. Pirmasis mokyklos direktorius – V. Mečkauskas. Vėliau mokyklai vadovavo E. Kontrimas.

1990 metais, praėjus trisdešimčiai metų nuo energetikų gyvenvietės įkūrimo, išaugo erdvus, jaukus ir modernus miestas, kuriame jau gyveno per 14 tūkstančių žmonių.

Mieste patogiu gyventi, džiaugtis pačių gyventojų sukurtomis vertybėmis ir didžiuotis, kad gyvena pačiame jauniausiame mieste Elektrėnuose!

Vaikų pasaulis

Prie gyvenamųjų namų vaikams ir suaugusiems buvo įrengtos krepšinio, tinklinio aikštelės, sūpynės ir kitokie žaidimo įtaisai norintiems sportuoti ir turiningai leisti laisvalaikį.

Lietuvos VRE direktoriaus P. Noreikos iniciatyva buvo pasiūlyta pastatyti atrakcionų parką ir žaidimų automatus. 1977 m. prie Elektrėnų marių, nedideliame pusiasalyje, labai gražioje vietoje, buvo parinkta aikštelė atrakcionų parko statybai.

Atrakcionų ir žaidimų automatų gavimu buvo pavesta rūpintis įrengimų grupės vyr. inžinieriui Augustinui, kuris turėjo patirties ir žinojo, kaip gauti įrengimų sąjunginės įmonės ir gamyklose. Jam atnešė atrakcionų reklaminius lapelius, pagal juos buvo aišku, ką reikia gauti. Tarybų Sąjungoje buvo pradėtos statyti atrakcionų gamyklos, kurios

*Elektrėnuose sumontuotas atrakcionas
amerikietiški kalniukai „Jet Start 2“*

gamindavo ir tiekdamo savo produkciją didžiųjų miestų kultūros ir poilsio parkams. Augustinas skambindavo telefonu, susirašinėdavo su gamyklomis, aiškindavosi, kaip gauti gaminių.

Augustinas su dovanėlėmis ne kartą važiavo į sąjungines gamyklas gauti reikalingų atrakcionų. Pasitaikė ir kuriozinių situacijų. Vienoje gamykloje realizacijos skyriaus darbuotoja pasišaipė, kam tokiai didžiulei elektrinei reikalingi žaidimo atrakcionai. Sunkiausia buvo „pramušti“ atrakcionus

35 metrų aukščio „Apžvalgos ratą“, „Stumdomuosius automobiliukus“. Per kelerius metus buvo gauti ir sumontuoti atrakcionai: „Siurprizas“, „Ramunėlė“, „Raketoplan“, „Velnio ratas“, įvairios sūpuoklės, kitojie atrakcionai, žaidimų automatai. Beveik dešimtmečio reikėjo visiškai sukomplektuoti vaikų pasaulį.

Lankydamasis Maskvoje Augustinas apžiūrėdavo ir kultūros-poilsio parkuose esančius atrakcionus. 1960 metais Tarybų Sąjungos vyriausybėje pradėjo dirbti kultūros ministrė J. Furceva, tada kultūrinis tarybinių žmonių gyvenimas iš esmės pradėjo keistis.

Iš užsienio šalių pradėti kviesti garsūs dainininkai, meno kolektyvai, organizuojamos dailės parodos Maskvoje ir kituose dideliuose miestuose.

1960 m. įvyko rusų kilmės dailininko, gyvenusio ir Indijoje, Nikolajaus Rericho paroda, 1961 m. gastrolių atvyko prancūzų daininikas Ivas Montanas, 1963 m. iš Niujorko atvyko garsusis džiazos kolektyvas vadovaujamas B. Gudmeno.

Praverę plyšėlį geležinės uždangos tarybinius teatro ir kultūros kolektyvus pradėjo leisti gastroliuoti į užsienį.

1971 m. Maskvoje įvyko užsienio kompanijų organizuota paroda-pardavimas „Atrakcionai-71“. Centriniam Gorkio kultūros bei Izmailovo parkuose dalyvavo 50 firmų iš 11 užsienio šalių.

Pateikta 50 pavyzdžių įvairių atrakcionų, apie 100 automatinių žaidimo įtaisų. Maskviečiai pirmą kartą galėjo pasivažinėti amerikietiškais kalniukais, pažaisti žaidimo automatais, ir pripučiamo dideliame angare boulinge (kegelbane) pažaisiti kėgliais.

Parkų direktoriai pamatė, kad užsienio firmos pagamina daug naujų, įdomių atrakcionų, o Sąjungoje nėra tokių gamyklų. Skirtinguose Tarybų Sąjungos regionuose pradėtos statyti analogiškos (nuplagijuotų) atrakcionų specializuotos gamyklos.

Eksploatuojant užsienio gamybos atrakcionus ir jų reikiamai neprižiūrint, jie lūždavo, sudėtinga buvo gauti atsarginių dalių.

1976 m. Maskvoje įvyko antroji užsienio atrakcionų paroda „Atrakcionai-76“, joje dalyvavo jau 18 užsienio šalių firmos.

1979 m. Lietuvos VRE direktorius buvo išrinktas Tarybų Sąjungos Aukščiausios Tarybos deputatu. Vienos AT sesijos metu jis laisvalaikio vaikščiojo po Gorkio kultūros ir poilsio parką. Priėjęs prie atrakciono „Amerikietiški kalniukai“ pastebėjo užrašą „Dėl techninių priežasčių atrakcionas neveikia“.

Nuėjęs pas parko direktorių sužinojo, kad sugedus elektronikai, kalniukai neveikia daugiau negu metus. P. Noreika paprašė parko direktoriaus atiduoti ar parduoti sugedusį atrakcioną.

Parko direktorius sutiko parduoti atrakcioną kaip metalo laužą, tik įspėjo, kad demontuoti teks patiems.

Iš Lietuvos VRE atvykę elektronikos specialistai, išmontuodami kalniukus, atidžiai sužymėjo visų laidų ir kabelių sujungimo kontaktų tvarką, kad pervežus ir naujai montuojant nekiltų jokių problemų. Keliais reisais pervežtos visos metalinės konstrukcijos ir atrakcionas pradėtas montuoti Elektrėnų vaikų pasaulyje. Amerikietiški kalneliai „Jet Start 2“ tuo metu buvo vieninteliai ne tik Baltijos šalyse, bet visoje Sąjungoje.

Oficialiai atrakcionų parkas-vaikų pasaulis buvo atidarytas 1986 metais. Dalyvavo beveik visi Elektrėnų gyventojai su vaikais ir nemažai svečių. Po visą Lietuvą pasklido garsas, kad Elektrėnuose veikia įdomiausias atrakcionų parkas, vienintelis turintis atrakcioną „Amerikietiški kalniukai“ bei kitokių įvairių žaidimų. Tėvai su vaikais ateidavo norėdami pradžiuginti atžalas. O pravažiuojantieji pro Elektrėnus užsukdavo pasivažinėti amerikietiš-
kų kalniukų atrakcijoje „Jet Start 2“.

Altajaus kraštas

Altajaus krašto Barnaulo katilų gamykla gamino dūmų ištraukimo ventiliatorius šiluminėms elektrinėms. Dėl katile deginamo mazuto susidarys sieros, anglies, azoto ir kitų dalelių cheminiai junginiai labai greitai „sugriaužia“ dūmsiurbio korpusą ir darbo veleno ratą. Kapitaliai remontuojant energoblokus, lopant dūmsiurbio korpusą ir darbo rato erozijos pažeistas vietas, reikėjo gauti Barnaulo katilų gamykloje gaminamų naujų dūmsiurbių.

Maskvos „Glavsnab“ susivienijime pavyko apginti ir gauti fondinius pranešimus, kad Barnaulo katilų gamykla pagamins DOD 31GM markės dūmsiurbių ir pakraus Lietuvos VRE. Gamykla, kaip buvo nurodyta laiške, dūmsiurbio nepakrovė ir į daugkartinius raštus nereagavo.

Augustiną iškomandiravo į Sibiro regiono Altaus krašto sostinę Barnaulą. Nuvykęs jis turėjo sužinoti, kodėl katilų gamykla delsia ir nepakrauna DOD 31GM markės dūmų ištraukimo ventiliatoriaus.

Augustinas iš Vilniaus oro uosto lėktuvu TU-124 nuskrido į Maskvą, iš Maskvos lėktuvu TU-154 tiesiogiai į Barnaulą. Katilų gamyklos realizacijos skyriaus viršininkas, išgirdęs, koku tikslu Augustinas atvyko, paaiškino, kad jie įvairių markių dūmsiurbius gamina ir pakrauna statomoms elektrinėms, o jau veikiančioms elektrinėms pagaminti dūmsiurbių nepakanka darbo jėgos. Patarė tartis su cecho viršininku – gal jis sugebės pagaminti reikalingą dūmsiurbį.

Augustinas suprato, kad šįkart įvykdyti užduotį busią sunku. Žingsniavo didžiule gamyklos teritorija, kol už poros kilometrų surado cecho administracijos pastatą. Pirmiausi atidavė atsineštas lietuviškas dovanėles, tada prasidėjo dalykiniai pokalbiai. Cecho viršininkas sutiko pagaminti viršplatinės produkcijos, bet paaiškino esą jam nepakanka gerų, efektyvių dirbančių žmonių. Egzistuoja ir darbo drausmės problema, nes dalis darbuotojų, gavę atlyginimą, nepasirodo darbe tol, kol neprage-ria visų pinigų, o pasirodę prašo neišvaryti iš darbo, siūlosi praleistas darbo valandas atidirbti naktimis. Išvaryti iš darbo kvalifikuoto darbuojo nesisinori,

nes už tvoros yra kombainų gamykla, kur su ma-
lonumu kiekvienas bus priimtas į darbą. Iš tikrųjų,
prasižegę darbuotojai vakare pasilieka ir atidirba už
pravaikštas. Poilsio kambaryje trumpai pailsi, už-
kanda ir vėl prie darbo.

Iš viešbučio Augustinas kas antrą dieną eidavo
pas cecho viršininką sužinoti, kaip vyksta darbai,
atnešdavo maisto produktų darbininkams, kurie
dirbo antrą pamainą už pravaikštas. Toks buvo su-
sitarimas su cecho viršininku, nes pravaikštininkai
neturėjo pingų maistui. Per aštuonias dienas dūm-
siurbis buvo pagamintas, pakrautas į vagonus ir iš-
siųstas į Lietuvos VRE.

Dūmsiurbis DOD 31GM yra grandiozinis įren-
ginys, jo svoris apie 50 tonų (be elektros variklio),
bet metalinis karkasas, rėmai, darbo ratas, velanas
ir kiti priedai vos sutilpdavo į 3 vagonus.

Dūmsiurbio DOD 31GM techninės
charakteristikos:

Našumas – 850 tūkstančiai $\text{m}^3/\text{val.}$;

Spaudimas – 372 kg/m^2 ;

Darbo rato apsisukimai – 500 aps/min.;

Elektros variklio galingumas – 2000 kW;

El. variklio įtampa – 6000 V.

Laisvalaikiu Augustinas domėjosi barnauliečių gyvenimu, aplankė įdomesnes miesto vietas. Miestas pradėtas kurti 1730 metais Ust-Barnaulo kaimo vietovėje, kaip Barnaulo kaimas. 1771 m. Barnaulas tapo pirmuoju miestu Sibiro platybėse. XIX amžiaus viduryje miestas buvo pagrindinis Altajaus stepių prekybos centras. Nuo 1937 m. – Barnaulas Altajaus krašto administracinis centras. Antrojo pasaulinio karo metais iš TSRS europinės dalies stambių miestų į Barnaulą buvo perkelta apie šimtas pramonės įmonių. Po karo prasidėjo Barnaulo miesto ir Altajaus krašto intensyvi industrializacija.

Stalino valdymo laikais masinių trėmimų metu į Barnaulą ešelonai vežė tremtinius iš visos Tarybų Sąjungos. Iš čia tremtiniai būdavo išsiunčiami į tolimesnius Altajaus krašto ir Sibiro platybių rajonus. Tūkstančiai lietuvių tremtinių atsidūrė Barnaule ir buvo toliau išvežti katorgos darbams į kitus Sibiro regionus. Daugumą jų, neištvėrusių sunkaus katorgininkų darbo, bado ir atšiauraus klimato, priglaudė šalta Sibiro žemelė.

Vėliau dar kelis kartus Augustinui teko važiuoti į Barnaulo katilų gamyklą, bet tada jau klausimai buvo sprendžiami paprasčiau ir greičiau. Vienos komandiruotės metu Augustinas susitiko iš Lietuvos VRE atvykusį technikos skyriaus darbuotoją A. Kapustinską, kuris atvyko gauti katilui atsargi-

nių dalių. Lietuvos VRE technikos skyriaus darbuotojai nuolat stebėjo ir tyrė elektrinės energoblokų eksploatacijos parametrus. Teikdavo technines rekomendacijas dėl ekonomiškiausio energoblokų darbo.

Skyriaus viršininkas Ivanauskas ir jo pavaduotojas Svyilas paruošė dokumentaciją, kur buvo numatyta – pratesus vamzdį nuo naujai pastatytos deguonies gamyklos iki katilo (per sumontuotus deguonies purkštukus) tiekti deguonį į kūryklą. Darbai buvo padaryti. Eksperimentas pasiteisino, ekonomiškiau pradėjo dirbti energobloakai.

Sąjunginė energetikos ministerija buvo išleidusi normatyvinius aktus dėl ekonomiško mazuto deginimo. Socialistinio lenktyniavimo suvestinėje buvo punktas: lyginamasis kuro sunaudojimas elektros energijos 1kWh – 347 gramai mazuto.

Deguonies linijos dėka mazuto sudegindavo mažiau negu norma ir, susumavus lenktyniavimo rezultatus, Lietuvos VRE užimdavo pirmąsias vietas tarp kitų sąjunginių elektrinių.

Technikos skyriuje buvo suburta specialistų grupė, kuri rūpinosi atsarginių dalių bei atskirų mazgų gavimu. Katilo ir garo turbinos atsarginėmis dalimis rūpinosi inžinierius A. Kapustinskas, stambių elektros variklių ir generatoriaus dalimis – Č. Činikas.

Energobloko pirmas elementas – katilas, didžiulis sudėtingos konstrukcijos, apie 30 metrų aukščio įrenginys, prilygstantis 9 aukštų pastatui. „Teploelektroprojekt“ Rygos skyrius ruošdamas projektinę dokumentaciją 7-am ir 8-am energoblokams statyti, suprojektavo jau nebe Podolsko katilų gamyklos nekokybiškus katilus, o Taganrogo „Krasnij kotelščik“ gamyklos TGMP-114 markės katilus. Tai buvo patobulinti, šiuolaikiški, geros kokybės superaukštų spaudimo parametrų vamzdiniai garo katilai.

Kooperatyvai

Tarybų Sąjungoje visos gamyklos, įmonės ir organizacijos buvo valstybės nuosavybė, kurti privačias įmones buvo uždrausta.

1985 m. į valdžią atėjęs TSKP generalinis sekretorius Michailas Gorbačiovas pradėjo vykdyti politines ir ekonomines reformas, šalyje prasidėjo demokratizacijos procesas.

Lietuvoje kūrėsi įvairūs kooperatyvai, bendrovės, savarankiškos organizacijos ir įmonės. Vietinė valdžia trukdė kurtis nepriklausomoms įmonėms, jos privalėjo būti pavaldžios valstybinėms įmonėms.

1987 m. Augustino brolis Šiauliuose įkūrė kooperatyvą skambiu pavadinimu: „Dailiųjų gaminių ir muzikos instrumentų gamybos kooperatyvas prie valstybinio baldų gamybinio susivienijimo įmonės

„Venta“. Kooperatyvas Lietuvos mokyklose pradėjo įrengti muzikos mokymo kabinetus. Augustinas laisvu laiku padėjo komplektuoti kabinetams radijo ir elektronikos įrangą.

Pagal Lietuvos TSR švietimo ir mokslo ministerijos paruoštą raštą, Augustinas Maskvos visąsąjunginiame gamybiniame susivienijime „Sojuzglavelektronika“ gavo fondinius dokumentus ir iš Pskovo elektronikos parduotuvės „Elektronik“ dideliais kiekiais tiekė kooperatyvui vaizdo magnetofonus „Elektronika“. Tuo metu tai buvo ypač deficitinė prekė Lietuvoje. Taip pat stalių dirbtuvėse organizavo specialių muzikos mokymo stalų gamybą.

Nuvykęs į Leningrado sporto inventoriaus gamyklą „Sport“, Augustinas kooperatyvo vardu sudarė sutarti, kad iš plastikinių vamzdelių pagamintų didelius kiekius skudučių. Skudutis tai 2–3 cm storio ir 7–15 cm ilgio vamzdelis. Viršutiniame vamzdelio gale padaromos dvi įstrižos nuopjovos – viena didesnė, kita mažesnė, o vamzdelio gale įtaisomas slankiojantis kamštis nustatyti muzikos garsą.

Tuo metu pirmą kartą Tarybų Sąjungos istorijoje Voronežo gamykloje iš japoniškų ir korėjetišκών mikrodetalių buvo pradėti surinkinėti tarybiniai vaizdo magnetofonai „Elektonika“. Gamykla savo produkciją siuntė į specializuotas parduotuves, vie-

na jų buvo Pskove. Agustinas į automobilį „Žiguli“ sukraudavo 6–7 videomagnetofonus ir veždavo į Šiaulių kooperatyvą.

Vieną kelionę į Pskovą Augustinui įsiminė. Buvo atostogų metas. Vieną gražią vasaros dieną Augustinas kartu su žmona Renia automobiliu „Žiguli“ išvyko į Pskovą parvežti vaizdo magnetofonų.

Parduotuvėje sumokėjo pinigus, išrašė sąskaitą-faktūrą. Atsisveikinęs su parduotuvės vedėja, Augustinas išvažiavo namų link.

Kraunant į automobilį vaizdo aparatūrą, jis pastebėjo, kad kažkokie pašaliniai žmonės stebi, kaip jis krauna.

Išvažiuojant iš Pskovo, autoinspekcijos poste, mašiną sustabdė ir liepė laukti kažkokių atvykstančių pareigūnų. Atvykęs pareigūnas prisistatė esąs atsakingas milicijos pareigūnas, liepė važiuoti pasui jo mašiną į miesto milicijos valdybą. Atėjus į jo kabinetą, paėmė aparatūros pirkimo dokumentus ir išėjo iš kabineto liepdamas palaukti. Praėjus daugiau negu valandai pareigūnas sugrįžo, grąžino visus dokumentus ir pasakė, kad galima tęsti kelionę. Išlydėdamas paaiškino, kad tokių deficitinių prekių kaip vaizdo magnetafonai vietiniai gyventojai negauna nusipirkti, o jie tokius kiekius išveža svetur. Žmonės tuo nepatenkinti.

Augustinas domėjosi ir Pskovo istorija. Kartą nuėjo į kunigaikščio Daumanto rūmus. Ekskursijos vadovė papasakojo, kad Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais Pskovą valdė Lietuvos kunigaikštis Daumantas (1240–1299 m.).

Vadovaujant Daumantui Pskovo kunigaikštystė buvo valdoma demokratiškai. Gidė daug įdomaus papasakojo apie Daumanto giminystės ryšius su LDK kunigaikščiais. Daumantas nedideliame Pskovo mieste pastatė devyniolika cerkvių ir bažnyčių. Įspūdingiausios – Šventosios Trejybės cerkvė, Šv. Petro ir Povilo bažnyčia, kitos. Augustinas aplankė kai kurias cerkves, pasimelsdavo, į aukų dėžutę įmesdavo pinigų. Išėjęs iš cerkvės visiems maldininkams padalindavo po kelis rublius. Po to su kroviniu išvažiuodavo į Lietuvą ir kooperatyvui pristatydavo nupirktus vaizdo magnetofonus.

Kiti atlikti darbai

Elektrėnai – unikalus miestas kuriame nebuvo individualių gyvenamųjų namų, senų bakužių. 1988 metais, Lietuvos VRE direktoriaus Prano Noreikos iniciatyva, ektrinės darbuotojams buvusio Sabališkių kaimo teritorijoje leista statyti nuosavus gyvenamuosius namus.

Pagal Kauno projektavimo instituto paruoštą mikrorajono detalųjį planą, žemės sklypai paskirstyti po 15 arų. Tuo metu, prasidėjus *perestroikai*, buvo sunku gauti statybinių medžiagų individualiai statybai, ypač truko plytų, betoninių blokelių ir kitų medžiagų. Specializuotos gamyklos vykdė tik valstybinius užsakymus.

P. Noreika nutarė pastatyti nedidelę silikatinių plytų ir betoninių blokelių gamyklą ir taip patenkinti elektrėniškių poreikius statant savo namus.

Direktorius į savo kabinetą pakvietė Augustiną, paaiškino užduoties svarbą, įteikė paruoštus dokumentus ir akcentavo, kad gamyklą reikia pastatyti kuo greičiau.

Rusijos Permės miesto gamykla gamino technologinius įrengimus ir įrangą silikatinių plytų bei betoninių blokelių gamybai. Augustinas su lietuviškomis dovanėlėmis išskubėjo į Permės miestą.

Surado ieškomą gamyklą ir su direktoriaus pavaduotoju sutarė, kad ši gamykla pagamins įrengimus, tik reikės patvirtinti gamybos kaštų sutartį. Antrą kartą nuvykęs į Permę Augustinas atvežė patvirtintą tiekimo sutartį, susitarė, kad artimiausiu laiku įrengimai bus pagaminti ir išsiųsti į Lietuvos VRE.

Nepraėjo ir mėnuo, kai iš Vievio geležinkelio stoties pranešė – atvažiavo spec. vagonas-tralas su nestandartiniu kroviniu. Lietuvos VRE šilumvėžis atitempė nestandartinį vagoną iki pat elektrinės kapitalinės statybos sandėlių. Tai buvo grandiozinis įrenginys-pečius, per dviejų metrų diametro, apie 30 metrų ilgio, svoris 50 tonų. Gavo ir iškovė ir mažesnių gabaritų įrengimus bei medžiagas.

Visgi dėl susiklosčiusios sudėtingos ekonominės ir politinės situacijos, silikatinių plytų ir blokelių gamykla nebuvo pastatyta.

Tuo metu žemės ūkyje buvo daug problemų.

Mėsos kombinatai nepajėgė apdoroti iš kolūkių suvežtų galvijų.

Lietuvos VRE direktorius sugalvojo prie Lietuvos VRE pastatyti mėsos cechą. Iš artimiausių kolūkių ir gyventojų pradėjo supirkti gyvulius, juos skersdavo ir gamino labai skanius mėsos gaminius.

Augustinui teko sukomplektuoti įrengimus mėsos cechui, gauti šaldymo kameras įvairiems šaldymo agregatams. Išsiruošęs į Rusiją Augustinas, be lietuviškų maisto produktų ir gėrimų, nuvežė ir keturis spalvotus televizoriukus „Šilelis“, kurie tuo metu buvo deficitinė prekė.

Nuvažiavęs į šaldymo agregatų gamyklą, kartu su vairuotoju televizorius sunešė į gamyklos direktoriaus pavaduotojo kabinetą. Viskas vyko sklandžiai, netrukus į KAMAZą sukrovė visus reikalingus šaldymo įrengimus ir išsiuntė į Lietuvą. Augustinas lėktuvu parsiskrido į Vilnių, sugrįžęs papasakojo, kaip jam pavyko gauti įrengimus.

Pradėjus veikti mėsos cechui, Lietuvos VRE darbuotojai už savikainą galėjo nusipirkti įvairių mėsos gaminių. Elektrėnų parduotuvės prekiaavo mėsos ceche pagamintais mėsos gaminiais. Produktai buvo paklausūs, nes buvo labai skaniai pagaminti.

1986 metais Kareivonių kaime Kaišiadorių rajone pradėtas statyti didžiausias respublikoje šiltamųjų

kombinatas. Šiltnamių apšildymui iš Lietuvos VRE buvo nutiesti didelio skerspjūvio vamzdžiai karštam vandeniui tiekti.

Karšto vandens perpompavimui buvo reikalingi galingi siurbiai. Augustinas visiškai sukomplektavo Kietaviškių šiltnamių kombinatui reikalingą įrangą, aprūpino įvairių markių vandens siurbliais. Tada Augustino paprašė padėti sukomplektuoti vandens perpompavimo siurblius Kietaviškių žuvininkystės ūkiui.

Pagal Trakų rajono kompartijos nurodymą, Lietuvos VRE šefavo Marytės Melnikaitės kolūkį. Kolūkio pirmininkas Žukauskas ar jo atstovas nuolat prašė padėti įvairiomis medžiagomis, įrengimais, mechanizmais. Augustinas padėjo apsirūpinti kolūkiui siurblinėmis, medžio apdirbimo staklėmis, kitais mechanizmais. Augustinui įsiminė ir kolūkio pirmininko prašymas padėti sukomplektuoti įrengimus naujai statomai pirčiai – aprūpinti elektrinėmis krosnimis. Tokias pirčių krosneles gamino Talino elektrotechnikos gamykla. Reikėjo rašyti prašymo raštus, važiuoti į gamyklą. Elektrinės krosnelės gautos.

Lietuvos VRE darbuotojo Valinevičiaus iniciatyva netoli Elektrėnų, kalnų slidinėjimo traseje, įrengtas trosinis pakėlėjas. Tai primityvus paprastas įtaisas – per skriemulius motorreduktoriaus

pagalba vyniodavosi trosas ir keldavo į kalną slidininkus.

Elektros variklius, motorreduktorius ir kitokius mechanizmus irgi parūpino komplektuotojas – vyr. inžinierius Augustinas.

Žvelgiant atgal Augustinui malonu žinoti, kad jis prisidėjo prie daugybės pastatų atsiradimo Elektrėnuose. Padaryti geri darbai šildo ne tik jo paties, bet ir ten gyvenančių žmonių širdis. Kiekvienas žmogus, padovanojęs dalelę savo širdies šilumos, nuoširdžiai prisidėjęs prie svarbių istorinių statybų, skaičiuodamas ir matydamas savo darbo vaisius, jaučiasi sukurtos gerovės moralinis bendrasavininkis.

III DALIS

Baigiamasis žodis

Tarybinio tiekėjo darbas buvo sudėtingas, bet kartu įdomus ir kūrybingas. Reikėjo sugebėti perprasti ir prisitaikyti prie pareigūnų, kurie valdė materialinio-techninio tiekimo sistemą.

Vyriausioji tiekimo valdyba prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos

skirstė visoms įmonėms tiekimo bazėse esančias materialines vertybes. Sąjunginio pavaldumo įmonėms (tokioms kaip Lietuvos VRE) fondinius pranešimus materialinėms vertybėms gauti išduodavo Maskvoje esančios įvairios tiekimo valdybos, trestai, „glavsnabai“.

Ča ir išryškėdavo tiekėjo „pramušėjo“ ir komplektuotojo sumanumas, kaip gauti reikalingų fondinių dokumentų medžiagų, įrengimų, kitų materialinių vertybių. Gavus fondinius dokumentus prasidėdavo tiekėjo tolesnė veikla – važiuoti į įmones, bazės, gamyklas tartis „pramušti“, kad būtų pakrauta gamyklų produkcija Lietuvos VRE.

Augustinui, pagal tarnybines pareigybės, tekėdavo kontaktuoti ne tik su fondų skirstytojais, bet ir sąjunginių ministerijų ministrų pavaduotojais ir

žemesnio rango pareigūnais, bet ir bazių sandėlių vedėjais, eiliniaais darbininkais.

Bet pastangos davė vaisių – Elektrėnų miestelis, lyg žėrintis perlas, ne tik šildė elektrėniškių, bet ir visų Lietuvos žmonių širdis. Jauniausias Lietuvos miestas garsėjo šiuolaikiška tvarka, žmonių entuziazmu ir idėjų įgyvendinimu. Vėliau atvykusieji gyventi į miestelį žmonės irgi pajuto pirmųjų miesto kūrėjų didžiadvasiškumą. Miesto kūrimas visada turi savo nerašytas tradicijas ir iškilmingas šventes, pažymint reikšmingus miesto įvykius bei tų įvykių reikšmingas datas. Viskas priklauso nuo ŽMOGAUS, jo sugebėjimo kūrybingai, sąžiningai įgyvendinti kilusias geras idėjas. Žinoma, vien gerų idėjų per maža, reikia suburti tokį kolektyvą, kuris degtų entuziamu įgyvendinant gerus darbus.

Kūrybiškai atliktu darbu elektrinės darbuotojai, miestelio gyventojai, pasidžiaugė vėliau. Elektrėnai būtų neišvaizdus miestas, jei jame nebūtų medžių, gėlynų, skulptūrų. Elektrėniškiai per talkas savo rankomis sodino medelius ir didelius medžius, švarino kiemų aplinką, puošniai ir gražiai reklamavo miestelio visuomeninius pastatus. Lyg darni šeima elektrėniškiai džiaugdavosi kultūros renginiais, dalyvaudavo šventiniuose žiburėliuose, vakaronėse.

Elektrėnų miestas išliks ateinančioms kartoms kaip šiuolaikiško miesto, entuziastingų, kūrybingų

miestiečių pavyzdys. Jų dėka Trakų rajono kampe-lyje įkurtas miestas, kuriame gera gyventi. Svarbus ir direktoriaus Prano Noreikos indėlis, kurio pastangomis miestelis augo, gražėjo, plėtėsi. Jis Lietuvos elektrinėje subūrė aukštos kvalifikacijos darbuotojų kolektyvą, kuris metai iš metų savo darbu garsino Lietuvos VRE ir Elektrėnų miestą.

Elektrėnų miestas tarsi paminklas Pranui Noreikai!

